

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türkiye'nin AB'ye Üyeliği Sürecinde
BASINDA TÜRK KÜLTÜREL KİMLİĞİ TASARIMI
(İNGİLTERE ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

ŞERAFETTİN BAŞ

ANABİLİM DALI : İLETİŞİM BİLİMLERİ
PROGRAMI : İLETİŞİM BİLİMLERİ

Kocaeli – 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türkiye'nin AB'ye Üyeliği Sürecinde
BASINDA TÜRK KÜLTÜREL KİMLİĞİ TASARIMI
(İNGİLTERE ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

ŞERAFETTİN BAŞ

ANABİLİM DALI : İLETİŞİM BİLİMLERİ
PROGRAMI : İLETİŞİM BİLİMLERİ

DANIŞMAN:Yard. Doç. Dr. Emel Karagöz

Kocaeli, 2008

ÖNSÖZ

Kültürün ve kimliğin (yeniden) şekillenmesinde, toplumsal gerçekliğin kurulup sunulmasında hayati bir rol oynayan medya, kültürel sürekliliği sağlayabildiği gibi toplumu kültürel değişime de yönlendirebilme gücüne sahiptir.

Avrupa Birliği'nin kültürel ve dinsel bir oluşum olup olmadığına dair tartışmalar sürüp giderken, bu çalışmayla teoriler çerçevesinde, medyanın sosyo-kültürel hayata etkilerini ve Batı medyasının Avrupa Birliği sürecinde, Türkiye'nin kültürel kimliğini nasıl gözlemlediği ve aktardığını irdelemek istedim.

Yaptığım çalışmalar sırasında beni yönlendiren ve bana yol gösterip destek veren tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Emel Karagöz'e; çalışmamın her aşamasında moral ve desteğini esirgemeyen müstakbel eşim Nilgün Saygılı'ya, değerli kardeşim İbrahim Yılmaz'a ve aileme teşekkürü bir borç biliyorum.

İzmit, Mayıs 2008

Şerafettin Baş

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. KÜLTÜREL KİMLİK VE AVRUPA KİMLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR

1. 1. Kültür Kavramı.....	3
1. 1. 1. Kültür ve Medeniyet Arasındaki İlişki.....	12
1. 1. 2. Sosyo-kültürel Denetim Mekanizmaları: Değer, Norm ve Sosyal Kontrol.....	15
1. 2. Kimlik Kavramı ve Kimlik Türleri.....	18
1. 2. 1. Kimliğin Oluşmasında “Öteki” nin Rolü.....	29
1. 2. 2. Kültürel Kimlik.....	37
1. 3. Avrupa'nın Kültürel Kimlik Temelleri.....	41

II. BÖLÜM

2. KÜLTÜREL KİMLİĞİ ŞEKİLLENDİRİCİ UNSUR OLARAK MEDYA KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI

2. 1. Medya ve Kültür İlişkisi.....	52
2. 2. Medyanın Foksiyonları.....	56
2. 3. Temel Medya Yaklaşımları.....	58
2. 3. 1. Çoğulcu Yaklaşımlar.....	58
2. 3. 2. Marksist Yaklaşımlar.....	60
2. 3. 2. 1. Kültürel Çalışmalar.....	64
2. 3. 2. 2. Ekonomi Politik Yaklaşımlar.....	68
2. 3. 2. 3. Frankfurt Okulu: Kültürel Endüstri.....	70
2. 3. 3. Neo-Marxist Yaklaşımlar: Kültürel Hegemonya.....	73
2. 3. 4. Son Dönem Teorileri.....	74
2. 3. 4. 1. Jürgen Habermas: Kamu Alanı.....	74
2. 3. 4. 2. Jean Baudrillard: Hipergerçekliğin dünyası.....	75

2. 4. Medyanın Birey, Toplum ve Kültür �zerindeki Etkileri.....	77
2. 4. 1. Medya Etki Araştırmaları.....	85
2. 4. 1. 1. Kısa Süreli Etkiler.....	86
2. 4. 1. 2. Uzun Dönemli Etkiler.....	88
2. 4. 1. 2. 1. Gündem Belirleme.....	88
2. 4. 1. 2. 2. Bağımlılık Modeli.....	91
2. 4. 1. 2. 3. Suskunluk Sarmalı.....	92

III. BÖLÜM

3. İNGİLTERE BASININDA TÜRK KÜLTÜREL KİMLİĞİ TASARIMI

3. 1. Araştırmanın Amacı.....	94
3. 2. Araştırma Birimi ve Yöntemi.....	94
3. 2. 1. Araştırma Sorusu ve Varsayımların Belirlenmesi.....	98
3. 2. 2. Kategorilerin Oluşturulması.....	99
3. 2. 3. Tanımlar.....	100
3. 3. Elde Edilen Bulgular ve Bulguların değerlendirilmesi.....	102
SONUÇ.....	138
KAYNAKÇA.....	140

 zge miş

ÖZET

Kültürel kimlik. “Ben kimim?” veya “Biz kimiz?” sorularına verilecek cevabın ana hatlarını içermektedir. Yani insana ve topluma has, onu öteki ya da ötekilerden ayıran özelliklerin tümüdür.

Medyanın kültürel kimliği, duygu, düşünce ve davranış biçimlerini şekillendirdiğinin düşünüldüğü günümüzde Avrupa Birliği’ne aday bir Türkiye’nin kültürel kimliğinin dış basında nasıl değerlendirildiği ve yansıtıldığı oldukça önemlidir.

İşte bu çalışma, Avrupa Birliği’nin güçlü bir üyesi ve AB sürecinde ülkemizin önemli bir destekçisi olan İngiltere’de basının nasıl bir Türkiye imajı çizildiği ve sunduğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada ayrıca kimlik ve kültür kavramları detaylı olarak ele alınmış, medya kültür ilişkisi, medyanın bireysel ve toplumsal kimliği nasıl şekillendirdiği teorik temele dayanarak açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kültür, kimlik, kültürel kimlik, medya, etki, teori

ABSTRACT

Cultural identity includes answers given to some questions, such as “Who am I ?” or “Who are we ?”. Namely, it is all the characteristics belong to a person, society, and differ him / them from the “others”.

At present it’s believed that the mass media form feelings, ideas and behaviours, it is all-important topic of how the cultural identity of Turkey, an applicant for European Union, is discussed and presented in their media of Westestern world.

This study has been carried out to find out about the image of Turkey described and presented in the British media.

Additionally, the concepts of culture and identity, how the media shape cultural and social identity, and the relation between media and culture have been discussed in details, according to the media theories.

Key Words: Culture, identity, cultural identity, media, effect, theory.

ŞEKİL LİSTESİ

TABLO 1: Gazete yazı türlerinin sayı ve oranları.....	102
TABLO 2: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları.....	110
TABLO 3: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları.....	113
TABLO 4: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları.....	118
TABLO 5: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları.....	120
TABLO 6:Gazete yazı türü başlığının çağrışım niteliği.....	120
TABLO 7: Haber ve yazı türünün konu içeriği.....	121
TABLO 8: Haber ve yazı türünün konu içeriği.....	122
TABLO 9: Haber ve yazılardaki şiddet ve suç içeriği sayı ve oranları.....	123
TABLO 10: Türkiye ve Türkler ile ilgili yapılan haberlerde kullanılan olumsuz sözcükler.....	125
TABLO 11: “Türkiye” ile ilgili kullanılan sıfat ve sözcükler; “Türkiye” tanımlamaları.....	126
TABLO 12: “Türk”, “Türk insanı” ile ilgili kullanılan sıfatlar, tanımlar.....	128
TABLO 13: Yapılan reformların içerik özellikleri ve vurgulanma sayısı.....	129
TABLO 14: Yapılan reformların içerik özellikleri ve vurgulanma sayısı.....	130
TABLO 15: Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eleştirilen konular.....	131
TABLO 16: Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eleştirilen konular.....	131
TABLO 17: Türkiye’nin AB’ye üyeliğine Avrupa vatandaşlarının tepkisinin	

vurgulaması.....	132
TABLO 18: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri.....	133
TABLO 19: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri.....	133
TABLO 20: Kültürel farklılık vurgusu.....	134
TABLO 21: Askerin sivil hayata müdahalesi.....	135
TABLO 22: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek nedenleri.....	136
TABLO 23: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek nedenleri.....	137

KISALTMALAR

AB :Avrupa Birliği

a.g. e. :Adı Geçen Eser

GİRİŞ

Bir toplumun üyelerinin yaşam biçimi olan kültür, öğrendikleri, paylaşılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi ve tecrübelerin birikimidir.

Toplum üyelerinin genellikle düşünmeksizin, sorgulamaksızın kabul ettikleri kültür, onların düşünme ve hissetme biçimini belirler; davranışlarına yön verir ve hayata bakışlarını da belirler.

Gerek bireysel, gerekse sosyal kimliğin şekillenmesinde kültürel değerlerin, kazanımların hayati bir rolü vardır. Kısacası bizi biz yapan, düşünce ve davranış yapımızı şekillendiren, öteki kimlik ve kültürlerden ayıran, sahip olduğumuz kültürel değerlerdir. Ötekiyle, farklı bir kültüre ve medeniyete ait olanla olan ilişkimizi de büyük oranda bu belirlemektedir. Dolayısıyla kültürel yapıların ya da kültür üretim mekanizmalarının kontrol edilmesi aslında bir insanı veya toplumu kontrol etmek ve arzu edilen doğrultuda etkileyebilmek demektir. Günümüzde medyanın bu görevi üstlendiği görülmektedir. Medya artık sadece kültürü aktaran değil, aynı zamanda onu siyasal, ekonomik ve sosyal çıkarlar doğrultusunda, ideolojiler ekseninde yeniden üreten bir yapıdır.

Her ne kadar tartışmalı bir nokta olsa da bu yeniden üretim ve aktarım sürecinde tutum ve davranışlar şekillenebilmekte, bireyler etkilenip dönüşüme uğrayabilmektedir. Bireysel bazdaki dönüşümün uzun vadede sosyal kimliğin dönüşümüne de katkıda bulunduğu gerçektir.

Medya; insanın kendisi, çevresi ve dış dünyasıyla kurduğu her tür ilişkinin toplamı olarak nitelendirilen kültürün, yeniden şekillendirilmesinde en etkili araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu özelliği ile bireylerin yeni yaşam biçimlerine geçişte, yeni yaşam ortamlarına sahip olmalarında ve değişen yaşamın değişen araçlarını kullanmalarında onların yol göstericisi kimliğini de taşımaktadır.

Bu açıdan medyanın bir kültüre, topluma nasıl yaklaştığı, onu nasıl ele alıp yansıttığı oldukça önemli bir konudur. Bu öneminden dolayı Batı basınının Türk insanını, Türkiye'yi nasıl ele alıp kendi toplumlarına ve dünyaya yansıttıkları

araştırmacıların ilgisini çeken bir konudur. Özellikle Türkiye'nin ekonomik ve kültürel bir oluşum olan Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, batı basınının Türkiye'yi ve Türk insanını kültürel kimlik açısından nasıl irdelediği ve yansıttığı oldukça önem arzetmektedir. Böylesine önemli bir konu teorik çerçevede, medyanın aslında kültürel kimliğin şekillenmesinde etkisi olup olmadığı ve kültürle ne tür bir ilişkisi olduğu araştırılmaya değer görülmüştür.

İngiliz basınından iki uluslararası çapta, günlük gazetenin, müzakerelere başlama ncesi Türk kültürel kimliğini nasıl ele alıp sundukları irdelenmek istenmiştir.

Buna göre, Türkiye'nin AB müzakerelerine ne zaman başlayacağına dair karara varılması tarihiyle müzakerelerin başlaması arasındaki zaman diliminde iki önemli gazetenin haber içeriği analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, içerik analizi yöntemi kullanılarak yayınlanan haberlerde Türkiye'ye ve Türk insanına hangi perspektiften bakıldığı görülmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

1. KÜLTÜREL KİMLİK VE AVRUPA KİMLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. Kültür Kavramı

Küçük bir bebek hayatta kalabilmek için bilgileri, tecrübeleri ve içinde doğduğu toplumun kabul edilen davranış biçimlerini öğrenmek zorundadır. Yaşamın bir yolunu, sosyolojik terminolojiye göre toplumunun kültürünü öğrenmek zorundadır.

Ralph Linton, “Bir toplumun kültürünü, o toplumun üyelerinin yaşam biçimidir; öğrendikleri, paylaştıkları ve kuşaktan kuşağa aktardıkları bilgi ve tecrübelerin birikimidir” şeklinde ifade ediyor. Clyde Kluckhohn da kültürü, “belirli bir toplumun üyeleri tarafından uygulanan yaşam biçimi” olarak tanımlamaktadır. İnsanlar eylemlerine yön veren içgüdülere sahip olmadığından davranışları, öğrenilen bilgilere dayanmak zorundadır. Toplumun etkili bir şekilde devamı için bu bilgilerin üyeleri arasında paylaşılması gerekir. Kültürü paylaşılmayan bir toplumun üyeleri birbiriyle iletişim kuramaz, birlikte hareket edemez; düzensizlik ve karışıklık ortaya çıkar. Bu yüzden kültürün iki önemli özelliği vardır: Birincisi, öğreniliyor olması; ikincisi, paylaşıyor olması. Kültür olmaksızın insan topluluğu olamaz.¹ İşte bu anlamda dil, kültürün paylaşılması ve aktarılması noktasında en önemli değerlerden birisidir. Günümüzde medya, kültürün paylaşımı ve aktarımında önemli görevler üstlenmektedir.

Ortak sembol sisteminden geçerek kuşaktan kuşağa aktarılan öğrenilmiş ve paylaşılan davranışlar ve algılar olarak tanımlanan², toplum üyelerinin düşünme ve hissetme biçimini belirleyen kültür, onların davranışlarına yön verir ve hayata bakışlarını da belirler. Toplumun üyeleri genellikle kültürü düşünmeksizin,

¹ Haralambos and Holborn, **Sociology: Themes and Perspectives**, London: HarperCollins Pub., 2000, s.3

² İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, 1. bs., Ankara: Erk Yayınları, 2003, s. 132.

sorgulamaksızın kabul ederler. Kültür, onların önemli bir parçası olur ve genellikle varlığının bile farkında olmazlar.

Ansiklopedik tanımına göre kültür; insan türüne özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelerdir. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapılan vb. her türlü maddi ve tinsel ürününü kapsamına almaktadır.³ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölüsünü gösteren araçların bütününü ifade eden k lt r⁴ toplum içi davranışlara (aile, iş, iktidarın ve itibarın dağılışı, vb.) ve müesseselere sayısız şekiller verir; yani toplumsal yapıyı şekillendirir. Alman filozofu Eric Rothacker de milletlerin gelişigüzel insan yığınlarından ibaret olmadığını, kalabalıkları millet haline getiren faktörün kültür olduđunu⁵ ifade etmektedir. Genel anlamda sosyologlar, milletleri millet yapan maddi ve manevi ortak değerler ve müesseselerin hepsine kültür adını vermektedirler.

Bir millete mensup olan fert, o milletin kültürünü, dilini, zevklerini, inançlarını, örf ve adetlerini beraberinde taşır. Kültür bu bakışla; fertleri aşan, fertlere şekil, y n ve şahsiyet veren toplumun bütün değerlerinin ifadesidir.⁶

Kültürün etnolojik açıdan kökenine inilirse; Latince'de tarım anlamına gelen "Cultura" kelimesinden geldiği görülmektedir. Batı dillerinde daha sonra "Culture" olarak kullanılan bu kelimenin Osmanlıca'daki karşılığı "hars" kelimesidir. Kültür kavramı çoğunlukla bir insan toplumunun duygu, düşünce ve yargı birliğini sağlayan sosyal değerlerin tümü olarak ele alınmaktadır. Kültürün bu anlamı, gelenek, görenek, düşünce ve sanat değerleri gibi, bir toplumun bütün değerlerini kapsar...⁷

³ Oğuz Adanır, **Kültür ve Zihniyet**, Doğu Batı, Yıl 6, Sayı 23, Mayıs, Haziran, Temmuz 1998, s. 23.

⁴ Turk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>. (24 Aralık 2007)

⁵ Agah Oktay Güner, **"Türk Dünyası ve Kültür Hayatımız"**, Yeni Türkiye: Türk Dünyası  zel Sayısı, Mayıs-Haziran 1997, s. 382.

⁶ Adanır, a. g. e., s. 382.

⁷ Bülent Kemeş, **"Batı Medyasında İşlam İmajı"**, 1. bs., İstanbul: İz Yayıncılık, 1998, ss. 17-18.

Kültür bir toplumun üyeleri için kabul edilen davranış biçimlerini tanımlar. Bu tanımlar, toplumdan topluma farklılıklar gösterdiğinden farklı toplumların üyeleri arasında önemli ölçüde yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Yazar Sadık Tural, "Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler" adlı eserinde⁸ sosyo-kültürel yapı içerisinde "sosyo-kültürel pay" olarak nitelediği farklı yapıların bulunduğunu belirtmektedir. Temelde o sosyal yapılardan herbirinin aslında kültüre ait ortak paydadandır, büyük sosyal bütünlüğün içindeki sosyal yapılardan olmasına rağmen az çok farklılık gösterdiklerini ifade eden Tural, bu farklılıkların adının da 'zihniyet' olarak konmasını teklif etmektedir. İşte Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkanların dayanak noktalarından biri de bu tanımlar arasındaki farklılıktır. Yani temelde zihniyet farklılığı...

Bir ulusun veya insanların inançları, gelenekleri, uygulamaları, karakteristikleri ve sosyal davranışlarıdır kültür.⁹

Kültür konusunun, toplumsal bilimlerin değişik dallarında incelendiği ve çok sayıda kültür tanımının yapıldığı görülmektedir. Başta sosyologlar ve sosyal psikologlar olmak üzere, antropologlar, edebiyat ve kültür tarihçilerine göre "kültür" kelimesinin ilmi yönden ifade ettiği kavram, aşağıdaki şekillerde belirlenmeye çalışılmıştır:¹⁰

"Bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf-adeti ve insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısı ile kazandığı çeşitli diğer bütün maharet ve itiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütün." (E.B. TAYLOR)

"Bir toplulukta; örf ve adetlerden, davranış ve tarzlarından, teşkilât ve tesislerden kurulu ahenkli bir bütün." (R. THURNWAALD)

"Kültür bir toplumun hayat tarzıdır." (R. LINTON)

"Kültür, bir grubun yaşama biçimidir." (MAR-QET)

⁸ Sadık Tural, **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Ecdad Yay., 2. bs., Ankara 1992, s. 79.

⁹ Dictionary of Media Studies, London: A&C Black Publisher Ltd., 2006, ss. 57-58.

¹⁰ Tural, a. g. e., s. 84.

Ziya Gökalp, "hars" adını verdiği kültürü şu şekilde tarif eder: "Kültür (hars), bir milletin dini, ahlaki, muakalevi (akli, rasyonel), bedii (estetik), lisanî (dile ait) iktisadi, fenni (teknik) hayatlarının ahenkdar bir mecmuasıdır."¹¹.

Tarihçi İbrahim Kafesoğlu bu konuda, "belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar kültürü meydana getirmektedir"¹² derken, sosyal psikolog Erol Güngör de konuyu şu şekilde ortaya koyuyor: "Bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş bulunduğu hayat tarzı, bütün maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir."¹³

Mümtaz Turhan da "Kültür Değişmeleri" adlı eserinde kültürü şu şekilde tarif etmektedir: "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden, öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırdeden hususi bir hayat tarzı temin eder."¹⁴

"Kültür, ferdin mensup olduğu (millet denilen) büyük grubun benimsediği, din, ahlak, tarih, töre, anane ve sanat anlayışı gibi manevi unsurlarla (hem bu manevi değerlere, hem de ihtiyaçlara göre şekillenen) maddi mahiyetteki sosyal yapı unsurlarının bütününden meydana gelir."¹⁵

Ergün, kültürü şu şekilde tanımlamıştır: "Kültür, medeniyet koşullarına göre öğrenilmiş, toplumsal yaşayış tarzıdır. Ve tanımımızı açmak istersek, medeniyet maddi gelişmedir ve bir bakıma maddi gelişme bilincidir; kültür, öğrenmedir ve kültür öğrenmeyle elde edilir... Sırası gelmişken hemen belirtelim ki, bizim konumuz, önceleri, kendilerine ilkel toplum; sonraları makinesiz toplum, tarihsiz toplum, doğal toplum hatta yazısız toplum, denilen toplumlar değildir. Bizim konumuz gelişen, değişen

¹¹ Tural, a. g. e., s. 85.

¹² İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, 2. b., İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1983, s. 13.

¹³ Erol Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1976, s. 75.

¹⁴ Tural, a. g. e. s. 85.

¹⁵ Amiran Kurtkan Bilgiseven, **Türk Milletinin Manevi Değerleri**, İstanbul: 1977, s. 6.

toplumlardır; bizim konumuz, gelişen, değişen toplumlardaki kültürdür; yani, sınıflı toplumlardaki kültürdür... Bize göre, ilkel denilen bu toplumların kültürü medeniyetsiz kültürdür. Yani bu tür kültürler, maddi gelişmesi olmayan ya da maddi gelişme bilinci olmayan kültürlerdir... Hemen belirtmek isteriz ki, bize göre medeniyet ne kadar maddi bir olgu ve maddi bir gelişme ise, kültür de o kadar manevi bir olgu ve manevi bir gelişmedir. Üretim ilişkilerinin temelinde üretim araçlarının mülkiyet şekillerinden birini bulmak, bize göre, belirli bir toplumda bir sınıf şekli bulmak demektir... Belirli bir toplumda üretim araçlarının mülkiyetine sahip sınıf, kendi çıkarlarını korumak, kendi egemenliğini sürdürmek için, üretim ilişkilerini kendine göre belirlemek, biçimlendirmek ister. Bu isteği gerçekleştirmek için kendi ideolojisinden kaynaklanan bir yaşayış tarzı oluşturur ve bu yaşayış tarzını toplumun tümüne yaymaya çalışmak ister; yani topluma bir yaşayış tarzı öğretmek ister, işte bu kültürdür... Biz de bu yüzden kültürü, öğrenilmiş yaşayış tarzı olarak düşünüyoruz. Ve bu yaşayış tarzını, belirli bir toplumdaki toplumsal duyguların, toplumsal inançların, toplumsal düşüncülerin, toplumsal davranışların bütünü olarak görüyoruz... Yani öğrenilmiş bir manevi gerçek, öğrenilmiş bir ruhsal iklim. Fakat bu manevi gerçek, bu ruhsal iklim, maddi gelişme içindedir, maddi gelişmeyle iç içedir. Medeniyet ve kültür biraradadır, iç içedir. Bu bakımdan kültürü, maddi kültür ve manevi kültür diye ikiye ayırmanın, tamamen yanlış bir düşünce işlemi, tamamen yanlış bir yöntem bilimsel bir işlem olduğunu vurgulayarak söylemek isteriz... Kültür, manevi bir araçtır ve manevi bir araç olarak, bir toplumda insanlar arasındaki ilişkileri sağlamaya yarar. Yani, inanç, düşünce, duygu ve davranış ilişkilerini sağlamaya yarar."¹⁶

W.F. Ogburn da benzer düşüncüyü paylaşmakta ve her toplumda iki kültürün varlığını şu şekilde ifade etmektedir: Birincisi "maddi kültür"dür. Buna "teknik kültür" de denebilir. Diğeri ise, "manevi kültür"dür. Buna da "değerler kültürü" denilmektedir. Maddi kültür ise, beşeriyet ölçüsünde yaygınlık kazanınca, milli olma özelliğini kaybedip medeniyet unsuru olur.¹⁷

¹⁶ Doğan Ergun, **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, 1. bs., Ankara: İmge Kitabevi, 2000, ss. 24-25.

¹⁷ Tural, a. g. e., s. 104.

Kültürü, sosyal deneyimler sonucunda sürekli anlam üretme süreci olarak tanımlayan görüşler de bulunmaktadır. Post-modern çoğulcu kültürel yaklaşımlar, kültürü aktif anlam üretim süreci olarak tanımlayan yaklaşımlardan biridir. Bu anlam üretim sürecinde kültür, toplumun örgütlenme yollarını belirlemektedir. Dolayısıyla örgütlenme yollarına, yani kültürün öğrenilmesi, öğretilmesi ve üretilmesi yollarına göre gruplar, sınıflar, kavimler, devletler kültürel bağlamda farklılık gösterirler. Üretim ilişkileri ve örgütlenme sürecinde öğrenilen ve öğretilmek istenen arasında kimi durumlarda uyumsuzluk ve hatta çatışma ve anlam mücadelesi ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda anlam sistemlerinin ve kültürün oluşması birlikte yaşayan ve ilişkide bulunan insanların bir kelime, davranış, şey, sembol arasındaki ilişki, anlam ve önem üzerinde ortak anlaşmaya varmalarına bağlıdır. İşte farklı kültürler, farklı toplumların, toplulukların, grupların ve sınıfların kendilerini üretme sırasında farklı ilişkiler ve anlamlandırmalar kurması sonucunda kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültür kavramı Avrupa'da 18. yüzyılın başlarına kadar "tarım ürünlerine ve hayvanlara bakma" olarak kullanılıyordu. 18. yüzyıldan itibaren "beyni ekme, yetiştirme" olarak kullanılmaya başlandı ve "medeniyet / uygarlık" ile ilişkilendirildi. Uygarlık ve "beynin yetiştirilmesiyle" ilişkilendirilmesi doğal olarak kültürde yüksek ve alçak kültür ayrımına götürdü. Yüksek kültür aristokrasinin ve yönetici sınıfların kitapları, müzikleri, sanatı, estetiği ve tinsel gelişmişliğini ifade ederken, bunun karşılığında alçak kültür yüksek kültürün karakterinden yoksun "folk/halk kültürünü" anlattı. Kitle iletişim araçlarıyla birlikte, bu araçların ürünleri "alçak kültür" olarak nitelenmeye başlandı.¹⁸

1960'ların sonunda popüler olan bir ayrım, egemen kültür ve karşı kültür ayrımıdır. Karşı kültür içine, burjuva pratiklerine ve ekonomik ilişkilerine alternatif dünya görüşü ve ilişki tarzı sunan dünya görüşleri girer.

1970'li yıllarda kültürel incelemelerin yükselmesi ve çeşitli yaklaşım tarzları içinde farklılaşmasıyla, karşı-kültür kavramı ortadan kalkar, sınıf kültürü çoğunlukla reddedilir ve yerini gençlik, ihtiyarlık, cinsiyet, lezbiyenlik ve eş cinsellik dahil "alt-kültürler" alır. Alt-

¹⁸ Erdoğan, a. g. e., ss. 131-132.

kültürler tutucu okulların gruplar, örgütler, firmalar ile ilgili kültür ayrımlarıyla daha da çeşitlenir.

Kültürün "gündelik yaşama dair alışkanlıklar bütünü" olduğu görüşü ancak 20. yüzyıl başlarında benimsenmiştir.¹⁹ Bu görüşü ilk kez açıkça söyleyen İngiliz Raymond Williams ve onun izinden giden kültür eleştirmenleri 1960'lı yıllardan başlayarak medyanın bu gündelik kültürü belirleyici rolünün önemini fark ederler ve ellerinde de televizyonun hedef kitlesine seslenen, "Dallas" adlı global dolaşımdaki ilk önemli Amerikan dizisi olan bir örnek vardır. Ancak 1990'lı yıllara gelindiğinde, gündelik yaşamın ithal edilmesi söz konusu olduğunda, televizyon dizilerinin tek kaynak olmadığı, haberler, reklamlar, modalar, eğitim sistemleri, yönetim sistemleri, kültürel bağımlılık mekanizmalarının da çalışmakta olduğu görülür. Günlük kullanım ürünleriyle birlikte bu ürünlerin gerektirdiği davranış biçimlerinin de ithal edilmesi durumu, kültürel emperyalizmin yani modern sömürgecilik tipinin temel özelliklerinden birisi olduğu söylenebilir.

Kültür, insanın toplumsal yaşamının her alanında kendisini ve kendisinin olanı (veya olduğunu sandığını) ifadesidir; çünkü kültür, insanın kendi yaşamını, geçmişten gelen tecrübeler ve birikimlerle ve kendisinin yarattıklarıyla nasıl ürettiğini anlatır. İnsan kendini nasıl üretiyorsa, bu üretme yolu onun kültürüdür. Bunun anlamı tek ve yeknesak bir kültürün (örneğin Amerikan, Türk veya Alman kültürünün) olduğu değildir. Kültür, oluş yerinin ve yapılış biçiminin özelliklerine göre, siyasal, ekonomik, sosyal, eğlence, dinlenme, aristokrat, işçi sınıfı, gençlik, müzik, sanat, aile, köy, kent, başkaldırı, boyunsunu, arkadaşlık, dostluk, çevre ve teknolojik kültür gibi gruplara ayrılabilir. Anadolu tek bir kültüre değil, tarihler boyu ve günümüzde, birbirinden belli farklılıklar gösteren kültürlere sahiptir. Bu farklılık, insanların belli zamanlarda ve belli koşullarda kendi varlıklarını üretmede "yaşamlarını yapış yolları" farklılığıdır. Kültür, dolayısıyla, belli bir topluluğun belli zaman ve koşullarda üretim biçimindeki sosyal kişiliğidir.²⁰

¹⁹ Nurçay Türkoğlu, İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalar: **Toplumsal İletişim**, 1.b., İstanbul, Babil Yay., 2004, s. 197.

²⁰ Erdoğan, a. g. e., s. 134.

Günümüzde, kültür, kitle kültürü, popüler kültür, ideoloji, ekonomi, siyaset, sanat, iş ve eğlence, hepsi de birbiri içinde ve birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Erdoğan, kültürle belli biçimdeki materyal yaşamın ve bu yaşamın ideolojisi ve bilincinin üretildiğini; yaşamın ideolojisi ve bilincinin üretiminin de, materyal kültürün üretim özellikleriyle beraber gittiğini, onun tarafından belirlendikten sonra, onunla etkileşime başladığını ifade etmektedir. Bu etkileşim sürecinde de, sadece egemen kültürlerin yeniden üretilip sürekliliği sağlanmaya çalışılmadığını, aynı zamanda, karşıt olan kültürlerin de üretildiğini ve belli mücadele verildiğini belirtmektedir.

Dolayısıyla, kültür belli bir zamanda, belli bir teknolojik yapıda, insanların "yaşam biçimlerinin tümü" olarak (Raymond Williams) genelleştirilerek ele alınabilir; fakat kültürü anlamada, sosyal üretimin yapılış tarzının getirdiği egemenlik ve mücadeledeki ilişkiler ve farklılaşmalar çok daha önemlidir. Bütünleştirici egemen tanımda, kültür, herkese mal edilir, herkes için tutulur; herkes için, düşmanlara karşı, düşmanları gerektiğinde yok ederek, insanları harekete geçirerek korunur. Kültür, ne herkes için aynıdır, ne herkes için üretilir, ne de herkes tarafından ortak ve hakkaniyet ölçülerine göre kullanılır. Kültür, mülkiyet ilişkilerinin bir parçasıdır; mülkiyet ilişkilerine bağlı olarak, bazı insanlar kültürel üretimde, materyallğin (yapılanın, üretilenin) sahipleridir, diğerleri ise sadece üretilenin ücretli üreticisi, bazılarını satın alıcısı, kullanıcısı, tüketicisi ve taşıyıcısıdır. Materyalin ve kültürünün üretiminde, kapitalist düzenlerde, mülkiyet ilişkileri egemendir.²¹

Yaratılan kültürel ürün, aynı zamanda, bu materyal üretimin sürdürülmesi ve korunmasıyla ilgili siyasal, ekonomik ve sosyal faaliyetler ve düzenlemelerdir (yasalar, haklar, imtiyazlar, egemen ideolojiler ve yapımlar ve yaptırımlar). Bu üretim ilişkileriyle, bu ilişkileri destekleyen veya bu ilişkilere rağmen ve karşı, çeşitli biçimlerdeki diğer kültürler, "kendilerini yapmaya ve kendi yaşam biçimlerini" korumaya ve geliştirmeye çalışırlar. Dolayısıyla, kültür alanı insan yaşamının tümünü kapsayan egemenlik ve mücadele alanıdır. Egemenlik ve mücadele her alanda her an sürekli verilmektedir.²²

²¹ Erdoğan, a. g. e., ss. 135-136.

²² Erdoğan, a. g. e., s. 136.

Egemen görüşlerde, kültürü oluşturan, tutan ve değiştiren faktörler öncelikle dil (veya semboller), değerler, inançlar, düşünce kalıpları ve alışlagelmiş davranışlar olarak sunulur.²³

Değerler bir kültür için önemli kabul edilen davranışlar, düşünceler, şeyler, varlıklar ve kişilerdir.

İnançlar insanların kendileri, dışları, varlıkları, ilişkileri, dünya vb. hakkında sahip oldukları hükümler veya beklentilerdir. İnançlar aynı zamanda insanların değerleriyle iç içedir.

Düşünce kalıpları karar verme, sonuç çıkarma, nedensellik bağı kurma, problem çözme yollarıdır.

Alışlagelmiş davranışlar bir kültürün kaidelerini/normlarını temsil eden davranış kalıplarıdır.

Kültürü belirleyen faktörler (1) birbirini takip eden nesiller arasında süreklilik duygusu, (2) kolektif tarihte dönüm noktaları olan belli olaylar ve insanların ortak hatıraları ve (3) ortak gelecek duygusu özelliklerini taşır. Bu özelliklerden geçerek, ortak deneyimleri ve dil, gelenekler veya din gibi bir veya birden fazla ortak özellikleri paylaşan insanlar arasında bir kimlik inşa edilir. Mitler, değerler, hatıralar ve sembollerle desteklenir.²⁴

İnsanın kendini belli zaman ve yerde nasıl ürettiği ve bunu nasıl yarınlara aktardığı dili, değerleri, inançları, düşünce kalıpları ve alışlagelmiş davranışları ortaya çıkartan, geliştiren ve değiştiren en önemli etkidir. Ancak tek tek bireylerin kendilerine özgü psikolojik algıları, tutumları, inançları ve davranışlarının toplamı kültürü oluşturmaz. Kültür düşünsel, algısal, tutumsal ve inançsal olanla sınırlı değildir; materyal hayatla iç içedir, yaşanır ve materyal olarak üretilir.

²³ Erdoğan, a. g. e., s. 137.

²⁴ Erdoğan, a. g. e., s. 138.

Kültür, insanın kendi varlığını sürdürmesiyle başlayan uğraşında diğerleriyle birleşerek veya diğerlerini katarak veya birleşmeye zorlayarak örgütlenmesiyle oluşur. Bu örgütlenmeyi biçimlendiren üretim tarzı ve ilişkileri (insanın kendini nasıl ürettiği) kültürün özelliklerini belirler. Bu tarz ve ilişkilerdeki değişim de kültürel değişimi getirir.

Her toplumun hayatında, mensup olunan kültürün telkin ettiği üç ana özellik vardır:²⁵

1) İnsan ilişkilerinde ve tek başına iken veya tabiat karşısında dikkatli olma; kendisine zarar (maddi-manevi) gelmesini önleyici bir dikkat sahipliği.

2) Toplumdaki iman, kanaat ve bilginin oluşturduğu bütünleşmeye, sosyal nizama uyum gösterebilme.

3) Kas, kemik ve sinir sistemini, bedenin fonksiyonlarını, beklenene ve istenene uygun işletebilme, yerinde ve doğru bedeni hareketler yapabilme.

Bu üç özellik veya beklenti, bütün toplumlar için geçerlidir. Sadece şekli ve şiddeti konusunda farklılıklar bulunur.

1. 1. 1. Kültür ve Medeniyet Arasındaki İlişki

Genellikle kültür, maddi ve manevi kültür olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi kültür, teknik, araç ve gereçler, makina, üretim araçları ile mekâna bağlı maddi yapısı olan elemanların beşeri ihtiyaçları karşılayan bir seviyede kullanım sıklığına ulaşmasıyla medeniyet kavramının sahasına girerler. Yani maddi kültür “medeniyet” olarak düşünülmektedir. Manevi kültür ise bir milleti diğer milletlerden ayırdedebilme imkânı veren örf ve adetler, ortak davranışlar, değer hükümleri, ahlak anlayışı, sosyal normlar ve zihniyet ve sosyal denetim gibi konuları kapsar. Maddi kültürün gelişmesinin, manevi kültürün zenginliğine ve toplumsal dengenin de bu iki kültür arasındaki yakın ilişkiye ve etkileşime bağlı olduğu vurgulanır.

²⁵ Tural, a. g. e., ss. 31-32.

Ergun, medeniyeti maddi bir olgu, maddi bir gelişme; kültürü ise manevi bir olgu, manevi bir gelişme olarak tanımlayarak, literatürde çok sık yaşanan kavram kargaşasına açıklık getirmektedir. Ergun ayrıca, alt kültür ve üst kültür kavramlarının oluşumlarını da şu şekilde ifade etmektedir:

"Belirli bir toplumdaki kültür birliğini oluşturan ve herkesin bildiği gibi, üst kültür / ulusal kültür olarak algılanan ve adlandırılan bir kültür söz konusudur. Ayrıca, bir gerçeklik olarak aynı belirli toplumda alt kültür olarak adlandırılan ve algılanan kültürler vardır. Bu alt kültürler etnik / kavimsel olabilir; bu alt kültürler toplumsal sınıflar uyumsuzluğundan kaynaklanan kültürler; örneğin işçi kültürü, burjuva kültürü, bir ölçüde aydın kültürü olabilir. Ulusal kültüre gelince, kanımızca bir kültür ya da bir kültürün özellikleri, belirli bir toplumda global kültür olarak ya da kültürel ortak payda olarak, o belirli toplumun bütün bireylerinin bilinçlerinde yansımışsa eğer / yansiyorsa eğer, işte o zaman, ulusal kültürün varlığı / mevcudiyeti söz konusudur. Başka deyişlerle, bir kültür, toplumsal yaşayış tarzı olarak, belirli bir toplumun bütün bireylerinde inanç, düşünce, duygu ve davranış ilişkilerini sağlıyorsa eğer, işte o zaman ulusal kültür oluşmuştur diyebiliriz."²⁶

Prof. Dr. Nihat Nirun, "kültürü elbette medeniyetten ayırmak, ayrı tutma icabeder" derken, merhum Erol Güngör de meseleyi, "medeniyet, milletlerin birbirine benzer ve aynı olan taraflarını, kültür ise, onları birbirinden ayıran taraflarını temsil etmektedir" diyerek kristalize eder.²⁷

Yazar, her kültürün özel bir milli benlik, milli kimlik ve milli kişilik toplamı olduğunu, kültürlerin diğer milletler tarafından da beğenilir, benimsenir ve kendi hayatı için kullanılır hale gelmesine ise medeniyet dendiğini ifade etmektedir.

Prof. Dr. Muharrem Ergin ise, bu konuda şu tarifi ve izahı yapmaktadır:²⁸

²⁶ Ergun, a. g. e., s. 89.

²⁷ Tural, a. g. e., s. 90.

²⁸ Tural, a. g. e., ss. 86-87.

"Kültür ile medeniyet arasında fark vardır. Medeniyet ferdi bilgilere, tecessüse, ilim ve tekniğe dayanan, konforu ve yaşama imkânlarını arttırmayı hedef alan, milli rengi olmayan faaliyet ve eserlerdir. Kültür duygulardan, medeniyet bilgilerden mürekkeptir. Medeniyetin milliyeti yoktur. Aklın ve ilmin doğurduğu bir birikimdir. Hatta tekniktir, tekniğin gerektirdiği müesseselerin bütünüdür, kısaca teknolojidir de diyebiliriz. Fakat medeniyet ile kültürün birbirlerine karşılıklı tesirleri de yok değildir. Kültür, yarattığı insan unsuruyla medeniyetin gelişmesine ve ilerlemesine tesir ettiği gibi, medeniyet de kültür değerlerinin şekillenmesinde ve değişmesinde rol oynayabilir. Bir kere maddi kültürün medeniyetle yakından ilgisi vardır. Manevi kültürün gelişmesinde, tutum ve telakkiler vs. de maddi ve iktisadi hayatın belirli tesirleri görülür. Medeniyetin sağladığı yeni konforlu yüksek hayat seviyesi her yerde, kültürün, bilhassa dünya görüşü, ferdi tutum ve davranışlar unsurunda, din unsurunda büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Mesela, dinde bulunduğu birçok sosyal ve psikolojik çareyi, bugünün insanı, artık ilimde, fende, teknolojiye bulduğunu sanmaktadır. Sonra Amerikan cemiyetinde olduğu gibi, yüksek maddi gelişmeyi kültür unsurlarının meydana getirdiği sosyal bütünleşmeyi bir dereceye kadar sağlar gibi görünmekte ve kültür ayrılığını, boşluğunu tam olmasa da bir dereceye kadar doldurmaya yaramaktadır. Serbest kültür değişmelerinde, medeniyetin, medeni hayat tarzının tesirleri her zaman açıkça görülür. Mecburi kültür değişmelerinde de medeniyete ayak uydurma endişesi büyük rol oynar."

Kültürün unsurları arasında ahenk bulunur, medeniyette bu olmaz. Kültür önce gelir, medeniyet sonradan ortaya çıkar, bir neticedir. Medeniyet, kültürün üzerine oturur. Medeni gelişme neticesinde bir yerde kültür ile medeniyet birleşir.²⁹

Kültür, bir milletin hayatına ait unsurlar bütünü, medeniyet ise milletlerarasıdır.³⁰ Kültürün, daha çok toplumların kendine mahsus yaşayış ve davranış tarzı, medeniyetin ise milletlerarası, ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtalarının bütünü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

²⁹ Muharrem Ergin, **Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri**, 3. bs., İstanbul, 1975, s. 26.

³⁰ Tural, a. g. e., s. 88.

1. 1. 2. Sosyo-kültürel Denetim Mekanizmaları: Değer, Norm ve Sosyal Kontrol

Bireyler bir kültürün içinde, egolarını, toplumun benliği ile ahenkleştirmeye çalışır. İnsanların kendi kültürlerini öğrenmeye başladığı bu süreç sosyalleşme olarak ifade edilmektedir. Yaşam boyu süren bu süreç yani kültürü öğrenme, sosyalleşme süreci ailede başlamakta; okulda, işyerinde ve arkadaşlar arasında sürmektedir. Her kültürün sosyalleştirme süre ve süreçleri birbirinden farklıdır. Her kültür kendisine mahsus bir dünyadır ve başka milletlerin kültüründen farklıdır. Nesilden nesile bu aktarım sırasında, bazı kimseler veya gruplar, sivililikler, tuhafliklar veya sert umursamazlıklar ile kültürün değerlerinden bir kısmına karşı çıkarlar. Toplum, bu karşı çıkmaları, üç denetim yolu ile yönlendirir.³¹

1. Gelenek ve görenekler,
2. Dinin koyduğu kurallar,
3. Yazılı hukuk (Yönetmelik, tüzük, kanun)

Toplumda yaşayıp giden kültürün iç dinamiklerine veya yaşanış şekline karşı çıkan bir kimseyi veya grubu hizaya getirmek için, bu üç sosyal kontrol unsurundan biri veya birkaçı, hemen işletilmeye başlar.

Toplum, etrafında birleşilen, bütünleşilen değer ve normlardan ayrılan bir davranış gördüğünde bir tepki gösterir, bir cezalandırma uygular. Eğer, değer ve normlardan sapmışlık, toplumun büyük kesimini veya tamamını açık şekilde rahatsız ediyorsa toplum, o uygunsuz davranışı yapanı veya yapanları hoş karşılamaz, ayıplar, kınar; bu farklılığa karşı çıkar. Dinin, günah ve haram saydığı; gelenek ve göreneğin ayıp, çirkin, nahoş kabul ettiği; yönetmelik, tüzük ve kanunların reddedip; para veya hapis cezası verdiği farklılaşmalar, değer ve normlardan sapmalardır. Bu farklılaşmalar değer ve normlara yönelik gizli veya açık karşı çıkma manasını taşır. Kültürün bu üç sosyal denetim mekanizmasını çalıştırması, açık farklılaşmalar, şuurlu veya yarı şuurlu karşı çıkmalar yüzündendir. Toplumun kendini devam

³¹ Tural, a. g. e., ss. 32-34.

ettirebilmesi bu cins, bütüne karşı çıkan farklılaşmalara verdiği cevabın ısrarlı ve sürekli olmasına bağlıdır. Bu sosyal denetim mekanizmalarından herbiri, insanın ve toplumun nizamını korumaya çalışıyor; sadece dış nizamı, sosyal hayatı değil, ferdin psikolojik hayatını da...

İçinde yaşanan sosyo-kültürel hayat, toplumsal uyumu sağlayabilmek için zaman zaman bazı zorlayıcı ve sınırlayıcı yaptırımlar uygular. Sosyal yapının varlığını, bütünlüğünü, işleyiş ve devamını sağlayabilmeye yardımcı olan bu yaptırımlar, değerler, normlar ve sosyal kontroldür. Pek çok sosyolog, paylaşılan değer ve normların sosyal yapının devamı için gerekli olduğunu belirtmektedir.

Norm: Her kültür belirli durumlarda davranışlara yön veren pek çok bilgi içerir. İşte bu gibi bilgilere norm adı verilir. Bir norm belirli durumlarda kabul edilebilir ve uygun davranışa yön veren belirli bir rehberdir. Örneğin, bütün toplumlarda giyim kuşamı belirleyen kuralları vardır. Toplumun üyeleri kabul gören erkek ve kadın giyimini ve her yaş grubuna uygun giysileri belirleyen normları genellikle paylaşır. Giyime dayalı normlar belirli durumlarda nasıl bir elbisenin giyileceğine dair bilgi verir. Örneğin, bir cenazede, kumsalda, bankada vb.

Sözcük bakımından, "kural" manasına gelen "norm" kelimesi, bir tür değer ifadesidir. Değer, daha genel bir yöneliş, benimseyiş ve kabulleniş ifade eder. Norm ise, temel bakış açısı demek olan "değer" in özel hallere uygulanması sırasında hüküm halini alması manasına gelir. Normlar, davranış ve tercihlerin herbirine, benzeşenlerine sınır çizen bağlayıcı kararlardır. Normlar, kaynağını değerlerden alan, varlık, birlik, işleyiş ve sürekliliği sağlamaya yönelik hükümlerdir. Normlar, bir kısmı canlılığını kaybetmeğe başlamış olsalar da, sosyal mutabakatlardır.³²

Normlar, resmileşmiş olanlar (kanun, tüzük, yönetmelik, genelge vb.) ve tarihten süzülüp gelen gayri resmi normlar olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Resmi normların gayri resmi normlarla uyuşmadığı, hatta çeliştiği sosyal yapılara rastlanabilir. Resmi normlar, sistematik bir zorlayıcılık ve cezalandırıcılık / ödüllendiricilik özelliği taşıdığı halde, sosyal, kültürel normlarda zorlama, cezalandırma ve ödüllendirme işlerine bağlı uygulamalar,

³² Tural, a. g. e., s. 30.

toplumun iç dinamiklerine bağlı sosyal kontrol sisteminin gücü nisbetinde, canlılık taşımaktadır; ancak, çağımızda katı bir yaptırım gücü taşımamaktadır.

Kısacası normlar, belirli durumlarda kabul edilebilir ve uygun davranışları belirler. Ödül ya da ceza şeklinde pozitif ve negatif yaptırımları vardır. Bu yaptırımlar resmi ve gayri resmi olabilirler. Normları uygulatan bu yaptırımlar toplumsal düzeninin devamını sağlayan sosyal kontrol mekanizmasının ana kısmıdır.³³

Değer: Normlardan farklı olarak davranışa belirli yönler veren değerler, daha genel bilgiler sağlar. Bir değer, bir şeyin daha iyi ve arzu edilir olduğuna dair bir inançtır. Neyin önemli, değerli, yararlı ve yapılmaya değer olduğunu tanımlar. Normlar gibi değerler de toplumdan topluma değişirler.³⁴

Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak görünen; tasvip ve teşvik gören; korunmaya çalışılan, kabullenişlere, inanışlara "değer" denilir. Bir toplumdaki değerler, bazen iman, bazen kanaat, bazen bilgi şeklinde ortaya çıkar. Kaynağı, ortaya çıkış şekli ve yaptırım gücü ne olursa olsun, değerler kavramlara yüklenen manalardır. Değerler temel bakış açıları veya temel ilkelerin esas aldığı yaklaşım atomlarıdır. Değerlerden herbiri, o sosyal yapının tarihi birikimin sonucu olarak meydana gelirler. Değerler o sosyal yapıyı oluşturan üyelerin büyük çoğunluğu tarafından benimsenirler.³⁵

Sosyal Kontrol: Gerek değerlerin, gerekse normların sosyal yapıyı var eden, devam ettiren bir güç taşıması gerektiğine inanarak, değer ve normları yaşatma çalışmasına "sosyal kontrol" denilecektir. Bir sosyal yapının bütünleşmesi, özünü, koruyarak gelişmesi ve devamı, sosyal kontrolün sistematizasyonuna bağlıdır. Sosyal denetim, aynı sosyal yapının parçası, üyesi olan kişiler ve davranışlar üzerinde etki yapan oldukça karmaşık bir araçtır. Sosyal denetim, bir taraftan örgün ve yaygın eğitim vasıtalarıyla, diğer taraftan, adalet ve inzibat kuvvetleri yoluyla resmi kanalın yönlendirilmesiyle gerçekleşir; gönüllü / özel kuruluşlar da, sosyal yapı konusundaki hassasiyetleri doğrultusunda, koruma ve yönlendirmelerde bulunurlar. Resmi sosyal denetim ile gönüllü kuruluşlara dayalı özel sosyal kontrol mekanizmaları arasında

³³ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 5.

³⁴ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 5.

³⁵ Tural, a. g. e., ss. 29-30.

çelişme veya zıtlaşma yoksa, sosyal yapının bütünleşmesini sağlamış bir kompozisyon halini alabileceği söylenebilir.

1. 2. Kimlik Kavramı ve Kimlik Türleri

Latince'de "aynı olma, özdeş olma" anlamına gelen "identitas" kelimesinden türeyen kimlik (*identity*) kavramı, insanın sosyal bir varlık olmasının doğal sonucu olarak toplumsal bir olgu olarak belirlemektedir. Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlanan kimlik,¹ dış dünyadan ve içinde bulunulan toplumsal yapılardan bağımsız olarak tanımlanamaz.

Kimlik, Amin Maalouf'un "Beni başka hiç kimseye benzemez yapan şey"³⁶ olarak ifade ettiği; çocuğun ailesinden farklılaşması ve toplumda yerini almasıyla gelişen doğal kişiliği, karakteristiğidir. Kişinin kim olduğunu ve onun için en önemli şeyin ne olduğunu gösterir. Milliyet, etnik grup, cinsel tercih, cinsiyet ve sınıf kimliğinin muhtemel önemli kaynaklarıdır.

En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum ve toplulukların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır.³⁷

Bizi ötekilerden ayıran nitelik ve özellikler kadar bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilkeler de kimliğin belirlenmesinde etkilidir. Aslında kim olduğumuzu, kimlerden olduğumuzu ya da kimlerden yana olduğumuzu ifade ederken, kimlerden olmadığımızı ya da kimlere karşı olduğumuzu da ifade etmiş oluruz. Kısacası bir anlamda kim olduğumuzun ve varlığımızın bilincine, kimlere karşı olduğumuzun bilgisi ve yardımıyla varırız. Bir anlamda kimlik, kimlere karşı olunduğu ile bilinmektedir.

³⁶ Amin Maalouf, **Ölümçül Kimlikler**, Çev. Aysel Bora, Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2000, s. 16.

³⁷ Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları**, Ank.: Kültür Bak. Yay. 1993, s. 3.

Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır.³⁸ Anlamın kültürel özellikleri temelinde inşa edilir. Kimlikler aktörlerin kendileri için anlam kaynağıdır ve onlar tarafından bireyleşme sürecinde inşa edilir. Kimlikler baskın egemen kurumlardan kaynaklanabilseler de yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelirler. Kuşkusuz, bazı öztanımlar, toplumsal rollere de denk düşebilir; sözgelimi bir toplumsal aktörün bakış açısına göre en önemli öztanımlı baba olmak olabilir. Ancak kimlikler, içerdikleri özinşa ve bireyleşme süreçleri bakımından rollerden daha güçlü anlam kaynaklarıdır. Sade terimlerle konuşacak olursak, kimlikler anlamı örgütler, rollerse işlevi.³⁹

İngiltere'deki en erken sosyal sınıf çalışmalar sosyal kimlikleri, insanların kim olduklarını açıklamada merkez kavram olarak görmek eğiliminde olmuşlardır. Sınıf bilinci çalışmalarında sosyal kimliğin genellikle güçlü olduğu var sayılmış, cinsiyet, etnik kimlik ve cinsel seçim gibi diğer kimliklerin önemi yadsınmıştır. Bazı sosyologlar bu gibi çalışmaların kimliğin yeni (modern) kavramıyla birlikte hareket ettiğine inanmaktadır.

Son dönem post-yapısal ve postmodern kimlik teorileri ise oldukça farklı teoriler devralmış insan kimliklerinin sıklıkla değişebildiğini ve önemli farklılıkları içerdiğini ifade etmişlerdir. Bu tür bakış açılarına göre insanlar sürekli olarak kendi kimliklerini yaratırlar. Kimlikler artık basit bir şekilde insanların ait olduğu sosyal gruplara indirgenemez. İnsanlar hangi sosyal gruplara katılacaklarına dair çok farklı seçeneklere sahipler ve alışveriş ve tüketim yolları/biçimleri sayesinde kendi kimliklerini biçimlendirebilir ve zaman zaman değiştirebilirler. Bazı yazarlara göre günümüz toplumlarında çoğu insan sabit, değişmez bir kimliğe değil, pek çok yönü olan kimliklere sahipler.

Kimlik sorunu, kültürel ve politik düzeyde ele alındığında, Fransız Devrimi öncesindeki ve sonrasındaki oluşumlarla ilgili görünmektedir. Bu oluşumlar sırasında endüstrileşme, kolonizasyon, milliyetçilik, kozmopolitizm gibi olgular önemli yer tutmaktadır ve kimlik problemi bu süreçler içinde ortaya çıkarak kristalleşen iki tarihsel

³⁸ Manuel Castells, **Kimliğin Gücü**, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Univ. Yay. 2006, s. 12.

³⁹ Castells, a.g.e., s. 13.

düşünce akımıyla bağlantılı görülmektedir.⁴⁰ Bunlardan;

Birincisi; evrensel olana özlem, tek biçimli bir toplum organizasyonu, evrenin tek biçimlendirilmesi, aynı veya benzer ögelerden oluşan sistemler ve standart bir dünya yaratma yönünde gelişen evrenselci akımdır. Serbest piyasa ve batı tipi demokrasi bu akımın temel hedefleri olarak belirlemekte ve bu süreç bir bakıma “batılılaşma” anlamını taşımaktadır.

İkincisi farklılaşma, global insanlıktan daha küçük gruplar oluşturma yönünde gelişen farkçı akımdır. Bu akım kozmopolitizme karşı milliyetçilik, merkezîyetçiliğe karşı bölgecilik, kitle kültürüne karşı özgül kültür, kolonizasyona karşı dekolonizasyon veya bağımsızlık talepleri şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Etnosantrizmi dinsel köktencilik, komünitarizm (cemaatçilik) gibi olgular da bu çerçevede ele alınabilir.

Kimliğin ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar esas olarak nesnel ve öznel unsurlar olarak sınıflandırılmaktadır. Nesnel unsurlar, kimliği özümseyen bireyler tarafından paylaşılan maddi ve manevi gerçekliklere karşılık gelir. Din, dil, etnik köken, tarih, toprak/ülke, simgeler, mitler, veya gelenekler kimliğin somut bileşkesi olarak nitelendirilebilecek unsurlardır. Nesnel unsurların topluluk ve topluluğun bireyleri tarafından içselleştirilmesi sürecinden kimliklerin öznel boyutu devreye girmektedir. Tarihsel veya gündelik bir takım ortak değerler kimliğin temelini oluşturmakla beraber, bu kimliğin bireyler tarafından benimsenmesi, özümsemi ancak bireylerin bu unsurların bilincine varmaları ile gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle kimlik esas itibarıyla, topluluğa ve topluluğun değerlerine aidiyet konusunda ortak ve sürekli bir bilince dayanmaktadır. Bunun gerçekleşmesi ise ortak bir inanç sistemi ve bütünlük düşüncesi ile gerçekleşir.⁴¹

Erdenir, kitabında Delgado-Moreira'dan alıntı yaparak, kimliklerin nitelik ve işlevlerini sıralarken ahlaki topluluklar ortaya çıkardıklarını, tarihsel süreklilik inşa ettiklerini, maneviyata dayandıklarını, pratik amaçlar taşıdıklarını, toplulukları öteki topluluklardan farklılaştırdıklarını, davranış ve inanç kalıpları sunduklarını ve kamusal

⁴⁰ Nuri Bilgin, **Kollektif Kimlik**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1995, s. 4.

⁴¹ F. H. Burak Erdenir, **Avrupa Kimliği: Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005, ss. 41-42.

varlıklara sahip olduklarını ifade ettiğini belirtmektedir.⁴² Bu nedenlerle de kimliklerin toplumsal alana düzen getirdiği ve anlam kattığı belirtilmektedir. Ayrıca her bir aidiyet türünün toplumsal alanda paylaşılma ile beraber sürekli müzakere edildiği ve anlam, değer ve öznellikleri temsil eden bir dizi pratiğin taşıyıcısı halini aldığını ortaya koyarak, kimliğin kültürel bir boyuta sahip olduğu belirtilmektedir.

Assmann, kimliğin kişisel ve ortak olmak üzere iki boyutunun olduğunu ve bunlar arasında paradoksal gözüken özel bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Bu çelişkiyi de iki tezle formüle etmektedir:⁴³

1. Ben, dışardan içeriye doğru oluşur. Her bireyde, ait olduğu gruptaki etkileşim ve iletişime katılımı ve grubun kendisini algılayışını benimsediği oranda ortaya çıkar. Yani grubun “biz kimliği”, bireyin “ben kimliği”nden önce gelir ya da kimlik sosyal veya "sosyo-genetik" bir olgudur.

2. Ortak kimlik ya da biz kimliği, bu "biz"i kuran ve taşıyan bireylerin dışında yoktur. Sadece bireysel bilgi ve bilincin ürünüdür.

Assmann, adı geçen eserinde ortak bir toplum, yani ortak ya da sosyo-kültürel kimliğin nasıl ortaya çıktığını sorar ve açıklamaya çalışır: Öncelikle "ben" ve "biz" kimliklerinin karşıt ikiliğini kaldırıp yerine, "ben" içinde "bireysel" ve "toplumsal" kategorilerini yaratıp bir üçlü koymak gerektiğini vurgular.

Ben kimliği ile biz kimliği arasındaki farkın, birinin "doğal", ötekini kültürel bir yapı olmasında aranmaması gerektiğini, aradaki farkın, ortak kimliğin, kişisel kimlikte olduğu gibi kişinin bedeninin doğal, elle tutulabilirliğine dayanmaması olduğunu vurgulamaktadır. Ortak kimliğin sembolik bir biçimlendirme olduğunu belirten yazar, "sosyal beden", kavramından da bahsetmekte ve onun da bir imge, bir hayali büyüklük, bir sosyal yapı olduğunu ama bu haliyle de gerçekliğin kendisi olduğunu belirtmektedir.

⁴² Erdenir, a.g.e., s. 26.

⁴³ Jan Assmann, “Kültürel Bellek”, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001, s. 131.

Ortak kimliğin biçimlendirilmiş bir imge olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: “Ortak kimlik kendi açısından da bir kurmaca, bir sosyal imgelem ürünü. Ortak kimlikten kopulabilir (bu dış baskı ile zorlaştırılmazsa ya da imkânsız kılınmazsa), söz gelimi göç ya da din değiştirme gibi durumlarda. Ortak kimlik içeriği boş kalıncaya kadar silikleşebilir, yaşam buna rağmen devam eder. Oysa ben kimliğinde böyle bir durum, kimliğin zayıflaması, zarar görmesi ya da içinin boşaltılması patolojik sonuçlara yol açar. Ortak kimlikler sosyal "imgelem" alanına girerler.”⁴⁴

Ortak kimliğin oluşturulmasında bir semboller sistemi olarak dilin önemini de belirtmek gerekir. Toplum dil bilimci Joshua Fishman "kimliği kurmak ve iletmek için dilden daha iyi bir semboller sistemi olmadığına" dikkati çekmektedir. Aristoteles'in bile dikkat çektiği gibi ortak dil, insan grupları oluşumunun en eski aracıdır.⁴⁵

Karmaşık olmayan toplumlar ya da küçük gruplarda (face-to-face communities) sosyal anlam dolaşımının en önemli biçimi karşılıklı konuşmaktır. Dil, sosyal gerçeklik yapısının en asil biçimidir. Konuşma yoluyla bir sosyal dünya kurulur ve sürdürülür. Ancak sosyal anlam dolaşımının araçları sadece dille ilgili değildir. Sosyal ağın ve kimlik oluşumunun en etkili araçları ekonomi ve akrabalıktır.⁴⁶ Görüldüğü gibi dil, bir toplumun kendini üretme araçlarının en önemlilerinden biridir.

Richards Jerkins, kimliklerin “bireysel olarak tek” ve “toplu olarak paylaşılan” unsurlar içerdiğini belirtmektedir. Bireyler kendilerine ait birer kimlik sahibi iken bu kimlikler sosyal gruplara katılım sürecinde biçimlendirilirler. Kimliğin kişisel unsurları farklılıkları vurgularken, kolektif/ortak unsurlar benzerlikleri vurgulamaktadır, fakat bu iki kimlik birbiriyle oldukça ilişkilidir.⁴⁷

Jerkins gibi George Herbert Mead de kimliğin sosyalleşme sürecinde oluşturulduğunu ifade etmektedir. Bu süreçte insanlar kendi ve diğerleri arasındaki önemli

⁴⁴ Assmann, a. g. e., ss. 133-134.

⁴⁵ Assmann, a.g.e., s. 147.

⁴⁶ Assmann, a.g.e., ss. 140-141.

⁴⁷ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 927.

benzerlik ve farklılıkları ayırtetmeyi öğrenirler. Bireylerin kimlikleri diğer insanlarla ilişkileri içinde yani sosyalleşme sürecinde biçimlendirilir.

Erving Goffman ve Richards Jerkins, günlük yaşamda insanların, haklarındaki izlenimleri yönlendirmek yani diğerlerinin görmek istediği şekilde bir izlenim vermek için kaygılandıklarını; kimliklerin, insanların diğerlerinin onları, görülmek/algılanmak istedikleri şekilde görmelerini sağlamaya çalışmaları sürecinde oluştuklarını belirtmektedirler.⁴⁸ Fakat kişinin kendisini nasıl algıladığıyla, diğerlerinin onu nasıl gördüğü arasında her zaman birebir uyum yoktur. Kişisel kimlik, sosyal kimlikten farklı olabilir.⁴⁹ Bireylerin arzu edilen bakış açısının sağlanamaması durumunda yani bir uyum olmaması durumunda tercih ettikleri ve yansıttıkları kimlikleri değiştirmeleri zor olabilmektedir.

Kimliğin bilgi, bilinç ve farkındalık sorunu olduğunu ve kültürün bu bilginin özel içeriği ve biçimini yani kaynağını oluşturduğunu ifade eden Jan Assmann, iletişimsel alışverişin temelini de, günlük yaşamın işleyiş kurallarını oluşturan değerler ve normlar olduklarını belirtmektedir. Bu işlevleri “*normatif*” kavramı altında toplayan yazar, *normatif metinlerin* "ne yapmalıyız" sorusuna cevap verdiklerini, sonuca varılmasına, adaletin oluşmasına ve karar alınmasına yardımcı olduklarını ve neye göre hareket edileceği bilgisini sağlayıp adil davranış için doğru yolu gösterdiklerini belirtmektedir. Kimliği garanti eden bilginin diğer işlevlerini de “*formatif*” kavramı altında toplayan yazar *formatif metinlerin* -örneğin kabile mitleri, kahramanlık türküleri, soy ağaçları- "biz kimiz" sorusuna cevap verdiklerini, benliğin tanımlanmasına ve kimlikle ilgili kesin kanaat oluşmasına yardımcı olduklarını açıklamaktadır. "Mit motoru" olarak nitelediği mitler ve efsaneler gibi temel öykülerin ortak yaşananları tekrar etmesi, kimliği garanti edici bilgileri iletmesi ve ortak eylem motivasyonu vermeleri yönüyle kimlikle ilgili olduklarını, "biz" kimiz, nereden geliyoruz ve "bizim"

⁴⁸ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 927.

⁴⁹ Jary, D. and Jary, J. **Collins Dictionary of Sociology**, HarperCollis, London, 1991, s. 885.

evrendeki yerimiz neresi sorularına cevap verdiklerini, bir grubun birlik ve özgüllük bilincini temellendiren kutsal anlatıları koruduklarını da ifade etmektedir.⁵⁰

Assman kimliğin ya da onun ifadesiyle kültürel belleğin bir başka aracı olarak ritüeller hakkında şunları dile getirmektedir: “Ritüeller bir grubun kimliğini sürdürmesi için vardır. Katılımcıların kimliklerine ilişkin bilgileri edinmelerini sağlarlar. "Dünyanın" devamını sağlayarak grubun kimliğini kurar ve yeniden üretirler. Çünkü kültürel anlam arkaik insanlar için zaten gerçekliğin ve düzenin kendisidir. Her yerde ortaya çıkan düzensizlik ve çürüme eğilimine karşı düzen, ritüel yoluyla korunmalı ve yeniden üretilmelidir. Düzen kendiliğinden oluşmaz, ritüel sahneleme ve mitsel dile gelişe ihtiyacı vardır: mitler düzeni anlatır, ritüeller kuruluşunu sağlarlar. Düzen, yani dünyanın düzeni ile eş tutulan yaşam düzeni ve biçimi ikiye ayrılır: Ortak anlamla biçimlendirilen ve düzenlenen günlük yaşam ile ortak bilgide kimliğe ilişkin olanların öne çıkarıldığı törensel yaşam, dolayısıyla da törensel iletişim gerektiren "kültürel bellek". Bu ayırmadan sonra şu saptama yapılabilir: yazısız kültürlerde ayinler ya da "ritüel iletişim", kimliği kollayan bilginin dolaşımından ve yeniden üretiminden sorumludur. Ritüel iletişim ile kimlik arasında sıkı ve sistematik bir ilişki vardır. Ritüeller kimlik sisteminin alt yapısını, kimliği kollayıcı anlamın aktığı kanalları, "damarları" oluşturur. Toplumsal kimlik gündelik iletişimden uzak, yüceltilmiş ve ritüel olarak biçimlendirilmiş iletişimle ilgilidir. Yazısız toplumlarda ve -eski Mısır gibi- yazı kullanımına rağmen "ritüel bağdaşıklıkla" dayanan toplumlarda grubun birlikteliği hem artzamanlı hem de eşzamanlı olarak ritüel tekrar ilkesine dayanır.”⁵¹

Belli bir kimliğe sahip çıkan kişiler, kendilerinin diğerlerinden farklılıklarını vurgulamaya çalışırlar. Kimlik, kendilerinden farklı olanlarla yaptıkları çeşitli kuramsal savaşların "ikinci-el imgesi" durumundadır. Bu durumda belki "ben kimim?" sorusuna yanıt aramak yerine "Ötekiler kim?" sorusuna yanıt aramaya çalışırlar.⁵²

⁵⁰ Assmann, a.g.e., s. 141-142.

⁵¹ Assmann, a.g.e., s. 142-143.

⁵² Nurçay Türkoğlu, İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara: “**Toplumsal İletişim**”, 1.b., İstanbul: Babil Yay., 2004, s. 200.

Türkoğlu, adı geçen eserinde kimlik ile imge/imağ arasında bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. İmgelerin yani imajların açıkça "ne düşündüğümüzü" değil "ne ile birlikte düşündüğümüzü" anlatmak üzere uygun gördüğümüz aracı anlattıklarını belirttikten sonra kimlikle imge ya da imaj arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmiştir: “Kimliğin kendisi imgeden başka nedir ki? Ben "kendim"i tanımlamaya çalışırken, başkalarının bu "imgesel" kendim ile olan ilişkisini bulmaya yönelirim. Gündelik deneyimler kimlik imgesinin oluşmasında önemlidir ama çoğu zaman insanlar sıradan hallerinin dışına çıkmak için hayali / imgesel kimlikler uydururlar. Başkalarının kimlikleri ile ilgili düşüncelerimiz de zaten onların bize sergilediklerinden çok, bizim onlar hakkındaki imgelerimizden oluşur. Her kimlik imgesinde en az bir çift yönlülük vardır: Kimlikleri "Ben ve Ötekiler" arasındaki ilişkiler belirlediğine göre, benim kendim olduğunu sandığım, daha doğrusu beni anlatmaya en uygun olduğunu sandığım imgem ile başkaları tarafından (ki o başkalarının kimliğini de benim imgelemime göre varsayarım!) görüldüğünü sandığım, onların gözünde yer aldığını sandığım imgem arasındaki çatışma beni harekete geçirir.”⁵³

Yazarın ifadelerinden de anlaşıldığı gibi kimlik, öteki ile olan ilişkiler sonunca oluşur.

İçinde yaşadığımız gündelik gerçekliklerde kendi varlığımızın sesini duyurabilmek için kimlikler kullanmaya gerek duyarız. Türk imajı, Türk kimliği gibi tanımlamalardan söz edilirken diğer ulus-kimliklerine karşı bir meydan okumanın var olduğunu görüyoruz. Öteki'ne kendi kimliğimizi göstermeye çalışıyorsak eğer, onun (ister imgesel, ister gerçek) kimliğini kabul ediyor, tanıyoruz demektir. Aslında bir kimlik farklılığı iddiasında bulunan gruplar, diğer kimliklerle eşit haklara sahip olma savaşı/kavgası vermektedirler. Kendi kimliklerinin tanınmasını isterken bir meydan okuma hareketi içindedirler.⁵⁴

Hall'in de belirttiği gibi kimlikler, temsil içinde kurulur ve söylem içinde inşa edilir. Onlar 'özgül söylemsel formasyonlar ve pratiklerdeki özgül tarihsel ve kurumsal alanlar içinde' üretilirler. Bu yüzden, tek bir Türklük ya da Avrupalılık tanımı yoktur, fakat değişen

⁵³ Türkoğlu, a. g. e., s. 201.

⁵⁴ Türkoğlu, a. g. e., ss. 201-202.

bağlamlara göre bu kimliklerin ve bunların konumlanışlarının çok çeşitli formları bulunmaktadır.⁵⁵

Kimlikler asla tamamlanamaz, asla bitirilemezler; öznellik olarak daima inşa halindedirler. Kimlik, daima oluşum halindedir.⁵⁶

Genel olarak sosyal bilimciler kimliği, kişisel kimlik ile sosyal kimlik olarak iki ana kategoriye ayırmakta ve diğer kimliklerin bunlar üzerine inşa edildiğini ifade etmekte; bunların kaynakları olarak da sınıf, cinsiyet, ırk ya da köken ile ulusu göstermektedirler.

Eskiden, kimliklerin sayısı ve kapsamı günümüzdekine kıyasla sınırlıydı. Toplumların geçirdikleri dönüşüm süreçleri neticesinde kendilerini organize etmeye başlayan bu kimliklerin sayısı da artmaya başlamıştır. Cinsiyet, yaş, sosyal sınıf ve din önemini korumaya devam etmiştir, ancak dünya nüfusundaki artışla birlikte profesyonel, sivil ve etnik bağlılıkların sayısında da paralel olarak artış gözlenmiştir. Birden çok kimlik tanımlaması geliştiren bireyler, farklı zamanlarda dış çevreye uyum sağlamada farklı kimliklerini kullanmaya başlamıştır. Bu noktada kişisel / bireysel kimlik ve kolektif kimlik tanımlaması daha belirgin bir hal almıştır. Buna göre; kişinin içinde bulunduğu duruma bağlı olarak kendini tanımlaması kişisel kimlik tanımı; din ve etnik kimlikler gibi değişmeyen, dirençli ve yoğun olan tanımlamalar ise kolektif kimlik tanımı olarak benimsenmiştir.⁵⁷

Bozkurt Güvenç, Kültür Bakanlığı Yayınları basımıyla “Türk Kimliği” adlı eserinde farklı kimlik türlerini şu şekilde sınıflandırmaktadır:⁵⁸

1. Bireysel Kimlikler

Kişiyi ötekilerden ayırmak için, kurumlarca verilmiş bireysel kimlikler, herkesin

⁵⁵ Mine Gencel Bek, Medya ve Avrupa Birliği'nin Temsili: Türkiye'nin AB Adaylığının Basındaki Sunumunun Analizi, **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (der.), 1. bs., Ankara, 2004, ss. 228-229.

⁵⁶ Anthony D. King (der.) “**Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**”, çev. G. Seçkin-Ü. H. Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1998, ss. 70-71.

⁵⁷ Anthony D. Smith, **National Identity and the Idea of European Unity**, Peter Gowan ve Perry Anderson (der), The Question of Europe, London: Verso, 1997, s. 322.

⁵⁸ Güvenç, a. g. e., s. 4.

cebinde, işyerinden aldığı çalışma, trafik polisinden aldığı sürücü, bankadan aldığı para-kredi kimlikleri (kartları) var. Bunlara kısaca “Bireysel kimlik” diyebiliriz.

2. Kişisel Kimlikler

Kişilerin üyesi bulunduğu kurum ve kuruluşlar, dernekler, klüpler ve okullarla gönüllü, duygusal veya mesleki ilişkilerini gösteren psikososyal veya kişisel kimlikleri de vardır. Bu tür kimlikleri bireysel kimliklerden ayırmak için bunlara “Kişisel kimlik” diyebiliriz. Bunların resmi bir belgesi (kartı/kanıtı) olabilir, olmayabilir de.

3. Ulusal-Kültürel Kimlikler

Nüfus kütüğündeki soy sop ilişkileriyle, kişiye özgü ad, cins, evlilik, askerlik, sabıka bilgilerini bir araya getiren, kütüğe kayıtlı kimliklerimiz de vardır. Yurtdışına çıkarken almak ve kullanmak zorunda olduğumuz pasaport, resmi ve ulusal bir kimliktir. Bu kimliği ötekilerden ayırmak için bunlara “Ulusal kimlik” denir.

Bunların hepsi bir tür kimliktir. Birbirlerine benzemekle birlikte, birbirinden farklı işler görürler. İnsanların bu tür kimlikleriyle ilişkileri yakınlık ve uzaklıkları da oldukça farklıdır. Kişinin burda sayılanlar dışında sosyal kişilikleri, rolleri ve statüleri gibi birden çok kimliği olduğunu da unutmamak gerekir.

Sosyal kimlikler kim olduğumuzu betimlemekte olup, farklı durumlar karşısında kim olacağımız, nasıl davranacağımız, nasıl tanımlayacağımız konusundaki belirsizlikleri ortadan kaldırmaktadır. Kişinin kendini bir grup üyesi olarak sınıflandırması, sınırlarını belirlenmesi ile sonuçlanmaktadır. Söz konusu sosyal kimlikler kendi aralarında değer ve önemleri bakımından değişken bir yapı sergilemektedir.

"Ben kimim?", "Ben neyim?", "Biz kimiz?", "Biz neyiz?" sorusunun sorulduğu her ortamda "ben / biz", olduğu durumun dışına çıkarılmış ya da bu soru dolayımında anlaşılacak olan "ben"in / "biz"in dışına çıkma konusunda - örtük ya da açık - bir istem söz konusudur. Kendi dışına çıkma, kendine belli bir uzaklıktan bakabilme becerisini gösterebilmekle bağlantılıdır. Kendisiyle, kendisi olmayan / başkası arasındaki ayrımı

görebilme; varlıksal-düşünsel-dilsel olan arasındaki sınırlara "yönelme" demektir aynı zamanda. Özne, etkin ya da edimci olmanın alt düzeyi/sınırı olarak kendini gösteren yönelmeyi gerçekleştirme anında var olur.⁵⁹

Çotuksöken'e göre, öznenin doğum yeri olan Avrupa; kendisini kendisi olmayan üzerinden kurarken ya da bir başka deyişle kendisi olmayanı belirlerken; aslında kendi varoluşunu hep bir süreklilik içinde gözden geçiriyor, kendini yeniden kuruyordur. Bu bağlamdaki işleyiş de zaman zaman birleşme, birlik oluşturma, zaman zaman da parçalanma / ayrışma olarak gerçekleşmektedir. Bireysel özne nasıl ki kendisi olmayanla, başka bir bireysel özneye ya da nesne ile ancak "kendisi" olabiliyorsa, dolayısıyla, varlığını ona borçlu ise, tıpkı bunun gibi Avrupa da varlığını kendisi olmayana borçludur. Dünyaya açılan, dünyanın başka bölgelerine yönelen Avrupa; tüm dünyadan sorumludur; çünkü dünyanın öteki bölgelerine kendi ekseninin dışına çıkmakla ulaşmıştır.⁶⁰

Kimlik kavramının popülaritesi ve merkeziliği, kendisinin ürettiği anlamların, kodların ve adlandırma mekanizmalarının çoğulluğundan kaynaklanmaktadır. Kimlik kodlarının çoğulluğu, kimlik yoluyla bireyleri adlandırma mekanizmalarının çok boyutluluğu ve kimliğe yüklenen farklı anlamlar ve bu yolla üretilen farklı siyasal söylemler, kimlik kavramı üzerinde kuramsal bir uzlaşma olanağını zorlaştırmaktadır. Aksine kimlik kavramı, yaşadığımız dünyada kuramsal ve siyasal pozisyonlar savaşının belki de en önemli stratejik silahı rolünü oynamaktadır.⁶¹ Nitekim kimlik siyasetleri devlet ve ekonomi gibi günümüzde uluslararası literatürün önemli aktörlerinden biri haline gelmiş olup, sistem dönüştürücü bir güce sahiptir.

⁵⁹ Betül Çotuksöken, **Avrupa: Öznenin Doğum Yeri**, Doğu Batı, Yıl. 4, Sayı 14, Şubat, Mart, Nisan 2001, s. 49.

⁶⁰ Betül Çotuksöken, a. g. e., s. 50.

⁶¹ E. F. Keyman, **Kimlik ve Demokrasi: Devlet ve Ötesi Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, 2005, s. 217.

1. 2. 1. Kimliğin Oluşmasında “Öteki” nin Rolü

Kimlikleri oluşturmak, içirme ve dışlamayı içine alan aktif bir süreçtir. “Biz” olmak için, “biz olmayan”lara ihtiyaç duyarız.⁶² Kendi varlığımızın bilincine ancak “öteki” sayesinde varabilmekteyiz.

Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima Öteki'nin konumundan anlatılır. Dahası, kimlik daima kısmen bir anlatı, daima kısmen bir tür temsildir. Daima temsil dahilindedir. Kimlik, dışarda biçimlenen ve sonra bizim, hakkında öyküler anlattığımız bir şey değildir. Kişinin kendi benliğinde öykülenen bir şeydir.⁶³

Kimliklerin sadece belli nesnel ve öznel unsurların paylaşımı ile ortaya çıkmadıklarını, belirli bir toplumsal iletişim ve etkileşim sürecinin de ürünleri olduklarını belirtmek gerekir. Bu nedenle kimliğin ötekilerle ilişkisi oldukça önem taşımaktadır. Esasen kimlik bir anlamda öteki ile kurulan ilişki sonucunda oluşturulur. Hiçbir kimlik sadece içsel olarak gelişemez. İnsanın doğası yaratılıştan iletişim kurmaya dönük olduğundan gelişme sürecinin öteki ile olan ilişkiyle doğrudan bağlantılıdır.

Kimlik özdeş olma hali olarak tanımlandığında, aynı zamanda diğerine karşıtlık, diğerinden fark anlamına gelmektedir. Bu anlamda kimliğin ortaya çıkma sürecinde, kimliğe karşıt olarak oluşturulan bir ötekini öne çıkartmak zorunluluğu vardır ve kimlik, karşıtlık ilişkileri içinde ne olduğuna göre değil, ne olmadığına göre tanımlanır, kurulur ve sabitlenir.⁶⁴ Öteki olmadan ben kavramı olamayacağı gibi, başka gruplar olmadan biz bilinci de olmayacaktır.⁶⁵ Öteki, kişinin bir anlamda aynasıdır. Kendisini ve özbenliğini ötekinde görür. Kimlik, kesinlikle çoğulluk ifade eden bir kavramdır ve başka kimlikleri içerir. Çeşit olmaksızın birlik, başkaları olmaksızın benlik olmaz.⁶⁶ Kişisel kimlik, ancak etkileşim ve eylemlilik içinde ortaya çıkar.

⁶² Christopher Joyce (ed.), *Questions of Identity: A Selection From The Paces Of New European*, London: I. B. Tauris Publishers, 2002, s. 194.

⁶³ D. King (der.), a. g. e., s. 71.

⁶⁴ Erdenir, a. g. e., s. 43.

⁶⁵ Assmann, a. g. e., s. 153.

⁶⁶ Assmann, a. g. e., s. 135.

Sınıflandırma yoluyla bireyler mensubu olduğu grup ile öteki gruplar arasında bir ayırım yapar; dışlama ve içirme süreçlerini de kullanarak hangi davranış ve niteliklerin sahiplenilmesi ve hangilerinin başka gruplara atfedilmesi gerektiğini belirlerler. Dolayısıyla ötekileştirme sürecinin kimliklerin ortaya çıkma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada önemli olan, ötekileştirmenin ne şekilde gerçekleştiğidir. Ötekileştirme sürecinin ne şekilde gerçekleştiğini belirleyen en temel faktör ise kimliğin temel aldığı kültürel unsurlardır.

Türklerin Batı ile ilişkilerinin yaklaşık bin yıllık tarihsel boyutu bu bağlamında değerlendirildiğinde görülmektedir ki, Avrupa'nın iç bütünleşmesi sürecinde, Avrupa kültürel kimliğinin belirginleşmesinde Türkler karşıt güç ve hatta “baş düşman” olarak algılanmış ve ötekileştirilmiştir.

Avrupa'nın tarihsel oluşumunu belirleyen başat eğilimlerden birinin, özellikle de onbeşinci ve ondokuzuncu yüzyıllar arasında felsefe, edebiyat, müzik, siyaset ve uluslararası hukuk gibi alanlarda Türklerin, dolayısıyla da İslam'ın karşıt güç ve düşman olarak nitelendirilerek “ötekileştirilmesi” olduğu açıkça görülmektedir.⁶⁷

Balkanlar ve Avrupa'da topraklarını genişletmeleri sürecinde, “öteki” olarak ulamlanan Türkler, istençleri dışında, Avrupa kültürel kimliğinin ortak yönlerinin bilince çıkarılmasına ortam hazırlamıştır. Aslında Türkler, öncelikle Haçlı Seferleri anlayışını yaygınlaştırmak amacı güden Avrupalılarca daha 11. yüzyılın başlarından itibaren “baş düşman”, “ebedi düşman” imgesi bağlamında Avrupalılar tarafından Hristiyanlık temelinde ortak kimlik anlayışını pekiştirmek amacıyla araçsallaştırılmıştır.⁶⁸ Türklerin Avrupa'da daha 11. yüzyıldan itibaren “öteki” olarak konumlandırılmaya başlandığı ve tarihsel süreç içerisinde Türkler Avrupa içlerine doğru ilerledikçe, Avrupa kültürel kimliğinin belirginleşmeye başladığı görülmektedir. Buradan hareketle, Avrupa kimliğinin aslında öteki olan Türklere karşı oluşturulmuş olduğu belirtilebilir.

⁶⁷ Onur Bilge Kula, **Avrupa Kimliği ve Türkiye**, 1. bs., İstanbul: Buke Kitapları, 2006, Önsöz.

⁶⁸ Kula, a. g. e., s. 56.

Kimlik, özdeşleşme sürecini, "bu onunla aynı şey ya da biz hepimiz aynıyız" deme sürecini ifade eder ya da çağrıştırır. Fakat özdeşleşmenin yapısı daima belirsizliklerle dolu olarak inşa edilmektedir. Daima çatlaklar açarak inşa edilmektedir. Bu, biri ve öteki arasındaki yarılmadır. Ötekini evrenin diğer yanına sürme çabası daima aşk ve arzu ilişkileriyle bütünleşmiştir. Bu, kendisinden tümüyle farklı olan Ötekilerin dilinden farklı bir dildir. Kişinin içine ait olan Ötekidir. Kişinin durduğu yerden bakabileceği yalnızca Ötekidir. Ben, Ötekinin bakışında yazılıdır. Ve bu içerisi ile dışarı arasındaki, ait olanlarla olmayanlar arasındaki, tarihleri yazılı olanlarla bağımlı ve konuşulamayan bir tarihe sahip olanlar arasındaki sınırları alaşağı eden bir anlayıştır. İkisi arasındaki örtük suskunluğun bozulması tüm tarihe ulaşmanın tek yoludur.⁶⁹

Biz, çelişkili, birden çok söylemden oluşmuş, daima ötekinin suskunlukları karşısında oluşmuş, karşıt duygular ve arzular içinde, bunlar aracılığıyla yazılmış olan bir kimlik anlayışına sahibiz. Bunlar, mühürlü ya da kapalı bir bütünlük arzetmeyen bir kimlik düşünme çabasına uzanan son derece önemli yollardır.⁷⁰

"Epistemik düzeyde incelendiğinde, kimlik, uluslararası ilişkiler kuramının dünyayı anlamaya yönelik kullandığı yöntemin ve açıklama tarzının kültürel temelini oluşturan merkezi bir olgusudur. Modern zamanlarda bu olgu kendisini Doğu-Batı, modern-geleneksel, bilimsel - geleneksel vb. karşıtlıklar içinde gösterirken, günümüzde ise medeniyetler arası savaş, düşman, terörist, öteki olarak İslam, kültürel küreselleşme, vb. söylemlerin epistemik kurucu ögesi işlevini görmektedir. Ontolojik düzeyde ise kimlik uluslararası ilişkiler kuramının tarih, zaman, mekan anlayışının özellikle Batı dışı ve farklı olan kültürleri ve toplumları çözümlemesinde ortaya çıkan sorunları anlamamızda bize yardımcı olan bir kavram işlevini görmektedir. Uluslararası ilişkiler kuramının Batı dışı kültürleri ve toplumlara yaklaşırken kullandığı yeni dünya düzeni, oryantalizm, oksidantalizm, üçüncü dünyacılık, az gelişmişlik, yoksulluk vb. bir dizi kavramın içerdiği hem Avrupa (Amerika) merkezci, hem de farklı olanı dışlayan ve ötekileştiren kültürel nitelik, kimlik olgusunun modern uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişimindeki

⁶⁹ D. King (der.), a. g. e., s. 71.

⁷⁰ D. King (der.), a. g. e., s. 71.

önemini bize göstermektedir. Kimlik, uluslararası ilişkiler kuramının tarihsel referansları olan sömürgecilik, emperyalizm, siyasi yayılmacılık ve küreselleşme süreçlerine içsel bir olgu, ontolojik bir gerçekliktir. Hem modern zamanlarda, hem de bugün demokratik bir dünya yönetimi üzerine yapılan akademik ve kamusal tartışmaları, demokratik ve adaletli bir dünya arayışlarını ve dünya barışı kurma girişimlerini kimlik olgusunu ele almadan, yaşadığımız kimlik sorunlarını çözmeden, farklı olanı ötekileştirme eylemlerini eleştirmeden ve farklı kimlikler arasında demokratik bir müzakere ve karşılıklı anlayış zemini kurmadan başarılı kılmak olası gözükmemektedir."⁷¹

1980'li yıllarla birlikte Uluslararası İlişkiler kuramının felsefi modernite kavramları ile yeniden düşünülmesini amaçlayan çalışmalarla birlikte Uluslararası İlişkiler kuramında, kimlik olgusunun temel referans olduğu, eleştirel dönüşüm süreci başlamıştır. Bu bağlamda eleştirel kuram (Jürgen Habermas), yapısalcılık sonrası akım (Michel Foucault, Jacques Derrida), tarihsel ontolojik yaklaşım (Antonio Gramsci) ve oryantalizm teorisi (Edward Said) olarak bilinen modernite söylemleri ortaya çıkmıştır.⁷²

Söz konusu söylemler incelendiğinde aşağıdaki ortak noktalara rastlanmaktadır:⁷³

- Modernite, bir taraftan ulus devleti kapitalizm ile birlikte kendi kurucu ögesi yaparken, diğer taraftan özne ile nesneyi, siyaset ile ekonomiyi, ulusal ile uluslararası ve içeri ile dışarısını birbirinden ayıran kültürel bir sistem üzerinde hareket eder. Bu şekilde modernite - uluslararası ilişkiler kuramı bağlantısı, hem kuram içinde yapılan düzen-demokrasi, güç-ilerleme, devlet-ekonomi, güvenli içerisi-düşman güvensiz dışarısı ayrımlarının epistemik temelini, hem de kuramın devlete verdiği kurucu rolü anlamamıza katkıda bulunur.

- Modernitenin kurduğu kültürel sistem benlik - öteki ilişkisine dayanmakta olup, bu ilişki içerisinde modern olan rasyonel, kalkınmacı ve ilerlemeci niteliği içinde benlik anlayışını kurarken, modern olmayan ve farklı olan kimlikler modernleşmesi, denetlenmesi ve dönüştürülmesi gereken ötekiler olarak tanımlanmaktadır.

⁷¹ E. F. Keyman, a. g. e., s. 220.

⁷² E. F. Keyman, a. g. e., s. 221.

⁷³ E. F. Keyman, a. g. e., ss. 221-223.

- Farklı olan düşman-öteki olarak tanımlanmakta olup, uluslararası sistem düşman ötekine karşı güvenliğin sağlanması gereken bir çatışma mekanı olarak görülmektedir. Neticede de devlet, güvenliğin ve çatışmanın temel aktörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Doğan Ergun, 2000 yılında yayınlanan "Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik" isimli kitabında, kimlik ve kişilik kavramları arasındaki farklılıkları vurgulayarak günümüz kimlik tartışmalarında yaşanan kavram kargaşasını detaylı bir şekilde eleştirmiştir. Kimlik ve kişilik kavramlarının literatürde çoğunlukla hatalı kullanıldığını belirten ve kimliği, değişik ses dizilerinden meydana gelen makama benzeten Ergun, kimlik ve kişiliği tanımlayarak aralarındaki ilişkiyi şu şekilde vurgulamıştır:

"Kimlik kavramı nedir? Daha doğrusu kim kelimesi nedir? Cevaplandırmaya çalışalım. Bir zamir olan kim kelimesi, hangi kimse demektir. Bir sıfat olan hangi kelimesi, ikiden fazla şeyin bir tanesini belirleyecek bir cevap istemek için kullanılır. Bir isim olan kimse kelimesi, kim olduğu kesin bilinmeyen kişi demektir. Kişi ne demektir? Kişi, insan demektir. İnsan olsun, hayvan olsun, biyolojik bağımsızlığı içinde bir canlı varlık, birey olarak adlandırılır. İnsan toplumlarındaki birey, kişi olarak adlandırılır. Kim olduğu kesin bilinmeyen kişiyi tanımak için onun varlığı sorulur. Kimlik insana özgü niteliklerdir / niteliklerdir. Nitelik nedir? Nitelik bir şeyi başka şeylerden ayıran özelliklerdir. Demek ki kimlik, bir kişinin bir özelliğidir. Ve insanın bütün özellikleri kimlik olabilir. Başka bir deyişle, insanın sahip olduğu bütün kişi / kişilik özellikleri kimlik olarak da belirtilebilir."⁷⁴

"Kişilik, bir örgütlenmedir. Kişilik bireyin, kimlikler içinde ve kimliklerle bir örgütlenmesidir. Bu örgütlenme dinamik bir olgudur ve bireyin, kimlikler aracılığıyla toplumsal çevreye, toplumsal yapıya uyumunu gösterir, simgeler. Kimlikler, hazır varlıklarıyla gerçekler; kişilikler, kimliklerle donatılmış bir çevreye, bir topluma

⁷⁴ Ergun, a. g. e., ss. 78-79.

uyum sağlamak için örgütlenmiş psiko-fizik sistemlerin dinamik birer sonuçlarıdır.⁷⁵

Ergun'un yaptığı bu tanımlarda da açık bir şekilde görüldüğü üzere, kişinin her bir özelliği için ayrı bir kimlik tanımına ulaşmak mümkündür. Nitekim kimlik konusundaki tartışmaların, farklı yazarların farklı özelliklerden / niteliklerden sadece birini "baskın" olarak öne sürmesi (kimlik merkezilik yapılması) neticesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ergun'a göre tek başına hiçbir kimlik bir bütün hareket yansıtmaz. Çünkü evren ve insan yaşayışı, birbiriyle ilgisiz, birbirlerinden ayrı, birbirlerine bağımlı olmayan nesnelerin, olayların rastgele bir yığını değil, tersine evren ve insan yaşayışı, nesnelerin, olayların birbirlerine bağlandıkları, birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bağlantılı, birleşmiş bir bütündür.⁷⁶ Kimlik ancak görelî / kısmî bir gerçeği göstermekte ve gösterebilmektedir, bu nedenle tek başına bir kimlik ya da yalnız bir kimlik hiçbir bütünlüğü açıklayamaz.⁷⁷ Bir bireyin kişiliği, bir kimlikler demeti, bir kimlikler yumağı, bir kimlikler toplamı, bir kimlikler çokluğu, bir kimlikler bütünü olarak bir toplumla ilişkiler sağlar, sağlamaktadır.⁷⁸ Bu nedenle de bütün insan toplumlarında bireylerin toplumsal çevreye uyumları, çeşitli kimliklerden oluşan kişilikler olarak yaşanmaktadır.

Bir kişinin bir kimliği, bir kişiler takımına, bir gruba, bir topluluğa, bir kavme, bir ulusa, bir toplumsal role bağlılık olarak / aidiyet olarak sürdükçe; o kişide oluşan kimlik duygusu, o kişinin, insan olarak maddî varlığının ötesinde, bir toplumsallaşma sürecinin sonucu olarak kendini gösterir. Bu görülen durum, kişinin, bağlı olduğu / ait olduğu topluluğun ve toplulukların şu ya da bu olan değerlerini dinamik olarak kendi içinde örgütlemesi demektir. Bireysel kişilik, psikolojik bir yerleşmedir; yani kişinin psikolojik temelidir. Bireysel kişilik bireysel örgütlenmedir; bu bireysel örgütlenme, dinamik / hareket halinde bir örgütlenmedir, bireyin kendi içindeki bir örgütlenmesidir.⁷⁹ Bu bağlamda ise kültürel/toplumsal/ulusal kişilik olarak algıladığımız gerçek, bütün bireysel

⁷⁵ Ergun, a. g. e., s. 12.

⁷⁶ Ergun, a. g. e., s. 11.

⁷⁷ Ergun, a. g. e., s. 96.

⁷⁸ Ergun, a. g. e., s. 173.

⁷⁹ Ergun, a. g. e., s. 80-85.

farklılıkların dışında, bireyler arasında birbirine yakın/birbirine benzer özelliklerin bütünü olarak tanımlanabilmektedir.⁸⁰ Bir toplumda topluca yaşamak, o toplumun bütün bireylerine özgü ortak bir dinamik örgütlenme gerektirmektedir; bu ortak dinamik örgütlenme, ortak kişilikten başka bir şey değildir. Bu ortak kişilik, başka bir deyişle, belirli bir toplumun, toplumsal kişiliğidir; temel kişiliğidir; esas kişiliğidir; kültürel kişiliğidir. İşte ortak bir örgütlenme olan toplumsal kişilik dinamik bir sentezdir. Ve bu dinamik sentez, yani bireysel kişiliklerin ortak sentezi, bir toplumsal yapıyı başka bir toplumsal yapıdan ayıran en önemli özelliklerden biridir.⁸¹ Ergun, aidiyet ile bireyin bir toplum içindeki durumu / konumu arasındaki ilişkiyi de şu şekilde belirtmektedir:

"Belirli bir toplumsal yapıda hazır varlıklar, hazır veriler olarak, örneğin bir ulus vardır; cinsiyet kümeleri vardır, etnik topluluklar vardır; toplumsal sınıflar vardır; dinler ve mezhepler vardır; siyasal partiler vardır; değişik toplumsal örgütler vardır; içinde toplumsal rollerin üstlenildiği ailesel, mesleksen, kurumsal kümeler vardır. Ve belirli toplumsal yapıda bu kimliklere ait olmak / bağlı olmak, bir bireyin / bireylerin o toplumsal yapıdaki durumunu / konumunu göstermektedir."⁸²

Bir özelliği ya da niteliği ifade eden ve sınırlandırılmış / dar bir kapsama sahip kimliğe karşılık, kişilik sürekli etkileşim halinde olan bireysel tarihi ve toplumsal tarihi içermektedir. Ancak her ne kadar bir kişi kimlikleriyle belirtilse de, o kişi kişiliğiyle yaşamaktadır, yaşayacaktır. Bir kişinin yaşayışı, belirtmekle / saptamakla açıklanamayacak kadar dinamiktir, hareket halindedir. Belirli bir toplumda, bir kişinin, hem bireysel kişilik olarak hem toplumsal / ulusal kişilik olarak yaşaması, tarihsel-sosyolojik-psikolojik süreç olarak açıklanır.⁸³

Ergun'un fikirlerinden hareketle bazı sorular geliştirebiliriz: Avrupa kimliği ve Avrupa kişiliği arasındaki fark nedir? Avrupa Birliği'nin bu bağlamda oluşturmaya çalıştığı Avrupa kimliği aslında kapsamı daraltılmış / sınırlandırılmış, belirtici, nitelendirici ve neticede farklılaştırıcı bir kimlik midir? Son olarak da kapsayıcı bir Avrupa kişiliğinin

⁸⁰ Ergun, a. g. e., s. 184.

⁸¹ Ergun, a. g. e., s. 86.

⁸² Ergun, a. g. e., s. 12.

⁸³ Ergun, a. g. e., s. 13.

Avrupa Birliği tarafından tanımlanabilirliği söz konusu olabilir mi ve Avrupa'daki ulus devletlerin bu kişiliğe yaklaşımı nasıl olacaktır?

Kimlik literatürü dikkate alındığında ise kültür, doğuştan kazanılan unsurlar başta olmak üzere bireye belli bir topluluğa aidiyet hissi kazandıran kurumlar, değerler ve davranışları içeren maddi pratikler olarak tanımlanmaktaydı. Kimlik kavramı, öncelikle bir kişiye ait boyutu ile gündeme gelir, sonra da toplum seviyesindeki kimlik... Diğer söyleyişle "kültürel kimlik".⁸⁴

İnsanın hüviyeti veya kimliği denilince, bir insanın başkaları tarafından nasıl görülüp, hangi değerin biçildiğini anlıyoruz; o vitrini kuran insan, kimliği ile ahenkli ise, kendi kimliği ile ilgili problemleri konusunda eğilimleri yüzünden bizi şaşırtmıyorsa, anlıyoruz ki, toplumun yargılarının büyük bir kısmı doğrudur, toplum, o kişiyi tanımıştır.⁸⁵

İnsanın kimliğini oluşturan, ona özel bir vitrin hazırlayan unsurlar, beş ana grupta toplanabilir:⁸⁶

1. Bedene ait özellikler,
2. Zihne ait özellikler (öğrenme gücü, tanıma, analiz, sentez, değerlendirme, hafıza, hayal gücü...)
3. Mizaç, huy...
4. İstek, irade,
5. Özel yetenekler,

İnsanlar bir kişiyi tanımlarken, yazarın bu beş grupta topladığı özelliklerden bir veya birkaçını ifade ederler. Bu özelliklerinizi bir şekilde ifade edenler hakkınızda değerlendirmelerde bulunanlar "kimliğinizi" ifade etmiş olurlar.

⁸⁴ Tural, a. g. e., s. 69.

⁸⁵ Tural, a. g. e., s. 70.

⁸⁶ Tural, a. g. e., s. 70.

Başkalarına gösterilen kimlik ile insanın içindeki dünya (benlik) arasında, çatışma varsa, orada bir kimlik bunalımı vardır denilebilir. Kişinin kimlik bunalımına, benliğini sosyalleştirememiş olmaktan doğan intibaksızlık sebep olabilir. Kişinin kimlik bunalımına, kendi kimliği karşısında olumlu veya olumsuz tavır alışların sonundaki sık sık vitrin değiştirme çabaları yol açabilir. Olmak istediği halde olamamak, göstermeye çalıştığı halde vitriniyle aynileşememek, bir başka kişi ve kişilere benzemek arzusu vb. gibi durumlar da, kişinin kimlik krizine girmesini hazırlamaktadır. "Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol" hükmü, kimlik buhranı konusunda, 750 yıl önce, Türk sofisi Mevlâna'nın bulduğu çaredir.⁸⁷

1. 2. 2. Kültürel Kimlik

Genel olarak sosyal bilimcilerin kimliği, kişisel kimlik ve sosyal kimlik olarak iki ana kategoriye ayırdığını, bireysel kimliğin de aslında sosyo-kültürel çevre tarafından oluşturulduğunu ifade etmiştik. Kişisel kimliğin, toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlandığını gördük.

Tarihsel, dinsel, toplumsal ve doğal etmenlerin biçimlendirdiği kültürel kimlik kavramı başlı başına çok boyutlu ve duyarlılık içeren bir konudur.

Kültürel kimlik, “Ben kimim” sorusuna verilecek cevabın ana hatlarını ihtiva eden bir kavramdır. Kimliği bazı sosyal bilimciler irsiyet (kalıtım, nature) ağırlıklı ele alırlar, bazıları ise Sosyal Çevre’ye öncelik vererek kimliğin ortaya çıkabileceğini ileri sürerler. Bunlara göre, biyolojik ve genetik yoldan kazanılanlar farklı olsa da belirli bir kültür çevresi içinde yoğrulan ve sosyalleşen insan, ister istemez kendi kültür çevresini temsil eden bir varlıktır. Bir başka ifade ile kültür çevresi kendini fertte temsil ettirir ve ona kimliğini verir. Bu bakımdan sosyal kimlik, isteyenin istediği yerden alabileceği, piyasada satılan bir mal değildir. İnsan kimliğini seçmekte de pek hür değildir. İnsan bütün değerlerini reddettiği bir kültürel kimliğin belki de farkına da varmadan belirli davranış ve tavırları dışına da kendini taşıyamaz. Kültürel kimlikle ilgili değerlendirmeler “Biz kimiz” sorusunun da cevabını verir. Kimliğin sosyal olması veya kültürel anlaşılması, onun belirli bir kültür çevresi içinde mütâala edilmesindendir. Ferdin ve

⁸⁷ Tural, a. g. e., s. 73.

sosyal grupların mensup olduğu, iştirak ettiği, pay aldığı belirli bir yaşama tarzı ile tanımlanabilme durumu sosyal kimlikle ilgilidir. Sosyal veya kültürel kimlik, mensup olunan kültürün fertlerde ve sosyal gruplarda netleşmesi, somut hale gelmesidir.⁸⁸

Richard Jerkins de sosyal kimliği, kim olduğumuzu ve başkalarının kim olduğunu anlama; benzer şekilde diğer insanların da kendilerinin ve diğerlerinin kim olduğunu anlamaları süreci olarak ifade etmektedir.⁸⁹ Değişebilir ve insan ilişkileri sürecinde yeniden inşa edilebilir bir şey olan kimlik, insanlar arasında karşılaştırma yapma ve buna dayanarak benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarma sürecini içerir. Jerkins'e göre, sosyal kimlik anlamlar hakkındadır ve bu anlamlar insanlar arasındaki farklılıklardan oluşmasından çok, sosyal olarak oluşturulmuşlardır.

Jerkins, kimliğin sosyal yaşamın önemli ve hayati bir parçası olduğunu; farklı kimliklerin farkına varmanın, ne tür bir kişi ile uğraşma ihtimalimizin olduğu ve onunla nasıl bir etkileşime geçebileceğimize dair bazı işaretler sağladığını belirtmektedir.

Çoğu sosyolog, kimliğin sosyal yaşamın / toplumun önemli ve hayati bir parçası olduğu; sosyal kimliksiz toplumun mümkün olamayacağı sonucuna vardığı halde aralarında, çağdaş toplumlarda kimliği şekillendiren faktörler ve zaman içinde geliştirilen sosyal kimliğin doğasının yolları hakkında anlaşmazlık olduğu görülmektedir.

Kültürel kimlik sorusunda Stuart Hall, toplumla ilgili düşüncelerde baskın olan belirli kimlik algıları içindeki üç ana aşamadan geçerek oluşan kimlik üzerindeki fikirleri tartışmaktadır. Bu üç aşama: 1) Aydınlanma 2) Sosyolojik özne 3) Post-modernizm⁹⁰

Kimliğin kazanılmasında aile, arkadaşlık çevresi, okul ve iş yaşamının önemli rolleri vardır. Ayrıca örgün ve yaygın eğitim yoluyla da birey, kendi kültür çevresiyle ilgili değerleri, davranışları kazanmaktadır. Günümüzde medyanın kültürel kimliği şekillendirici ve zaman zaman milli kültürlerle karşı kitle kültürünü ön plana çıkaran rolünü de unutmamak gerekir. Bu

⁸⁸ Mustafa E. Erkal, **Kültürel Kimlik ve Türk Kimliği**, Yeni Türkiye: Türk Dünyası Özel Sayısı, Mayıs-Haziran 1997, s. 398.

⁸⁹ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 921.

⁹⁰ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 922.

yönüyle medya, kültürel kimliğin geliştirilmesine, tanınmasına ve güçlendirilmesine katkı yapabilmektedir.

Erkal, adı geçen yazısında, kültürel kimliğin fiziksel özelliklerle ilgili olmadığını ve kültürün bir bütün olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Kültürel kimlik daha ziyade doğuştan elde edilenler ve kazanımlarla ilgilidir. Ortak değerlerden, ahlak anlayışından, örf ve adetlerden, edebiyat ve musikiden, o topluma has geleneksel sanatlardan, anadilden, milli sembollerden, belirli çizgileri olan mimariden, dinden, mutfaktan, milli ve dini gün ve aylardan pay ve zevk alabilmeye bağlıdır. Katılma ve mensubiyet şuuru burada önemlidir. Kültürel kimliği sadece milli veya mahalli dil belirleyemez.”⁹¹

Kimliği bazıları sadece coğrafi faktör ile açıklamaya çalışır. Oysa kimlik sadece soyut bir coğrafyada düşünülmemeli. Doğal çevrenin veya coğrafyanın, ekonomik faaliyetlerden, beslenme ve barınma şekillerine kadar kültürel yaşam üzerinde tesirleri olsa da yaşam tarzına bir bütün olarak bakıldığında bu etkilerin mutlak değil, nisbi olduğu görülmektedir. Örneğin, Akdenizlilik ya da Akdeniz kültürü belirli bir kavram değildir. Çünkü Akdeniz’de aynı veya benzer doğal şartları paylaşan Mısır, Yunan, İtalyan, Fransız, Türk kültür ve değerleri büyük ve önemli farklılıklar göstermektedir. AB’yi de coğrafi faktör ile açıklamaya çalışan bazı çevrelerin olduğu bilinmektedir.

Tural, bizleri kimliğimizi kazandıran değerler, normlar ve sosyal denetim mekanizmalarıyla toplumda uyumlu hale getirmeye çalışan, kültürel kimliğimizi oluşturan beş ana kaynağın olduğunu belirtmektedir. Bunlar: ⁹²

1. Tarih içinden süzülüp gelen, tabii gelişmelerle şekillenen gelenek ve göreneklerimizin yol açtığı değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.
2. Dini hayatımızın, inançlarımızın sebep olduğu, değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.
3. Alay edilme, gülünç düşme korkusunun doğurduğu, değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.

⁹¹ Erkal, a. g. e., s. 399.

⁹² Tural, a. g. e., s. 80.

4. Kanun, tüzük, yönetmeliklerin (yazılı hukukun) telkin ettiği değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.

5. Kendi kültürümüzün dışından gelen, bazen ıktibas ettiğimiz, bazen bünyemize uygun hale getirmeyi, belli bir oranda becerdiğimiz değer, norm ve sosyal kontrol unsurları.

Kültürel kimlik, bu beş kaynağın doğurduğu ve yoğurduğu bir arayış tarzı kazandırıyor. Kültürel kimlik, milli benlikle beslenerek sahip olunan tarihi birikim aracılığıyla, insanlarda mesuliyet duygusu yaratır, bu duygu "şuur" hâline dönüşünce, o toplum milletleşir.

Kültürel kimlik, uyuma devresi geçirebilir, fakat ortadan büsbütün kalkmaz.⁹³

Sosyal kimlik de etkileşim ile kurulur ve üretilir. Bu etkileşim aracılığıyla dolaşan şey, ortak dil, ortak bilgi ve ortak anlarda dile getirilen ve kodlanan, bir toplumun "simgesel anlam dünyası" ya da "dünya görüşünü" oluşturan ortak değerler, deneyimler, beklentiler ve anlamlar bütünü'nün oluşturduğu kültürel anlamdır. Ortak anlamların dolaşımı "ortak duyguyu" ortaya çıkarır. Grubun her üyesinde, arzu, dürtü ve hedeflerini tabii kılacağı bütünü'nün önceliğine dair bir bilgi oluşur.⁹⁴

⁹³ Tural, a. g. e., s. 82.

⁹⁴ Assmann, a. g. e., s. 140.

1. 3. Avrupa'nın Kültürel Kimlik Temelleri

Yapılan tanımlarda genellikle Avrupa'nın en geniş anlamıyla coğrafi, kültürel, tarihi, ekonomik bir alan olarak kabul edildiği, Avrupa kültürü ve kimliği için de belirleyici olanın Rönesans, Aydınlanma, dinsel ve siyasal yetke arasındaki ayrım olduğu, ifade edildiği görülmektedir.

E. Morrin'in değişiyile Avrupa yasa gücü ile kaba gücü, demokrasi ile baskıyı, tinsellik ile maddeciliği, akıl ile miti (hatta akla ilişkin mit de buna dahildir) bir arada bulunduran bir miras üzerine kurulmuştur.⁹⁵

Avrupa'nın kültürel köklerinin "Antik Yunan" diğer bir ifade ile "Helen düşün ve kültür birikimi" olduğu noktasında genellikle ortak bir anlayış hâkimdir. Helen kültür birikimi, Avrupa kültürünün, kimliğinin ortak paydası olarak değerlendirilir.

Bu anlayışın önemli başvuru kaynaklarından biri olan "Propylaeen-Dünya Tarihi Hellas ve Roma-Hristiyanlığın Oluşumu" adlı yapıtın "Antik Çağın Dünya Tarihi Bakımından Önemi" bölümünde öne sürüldüğüne göre, Yunanistan "Dünya tarihinin odak noktasıdır"; "çok yönlü başarımlar düzeyi yüksek kültür" ile daha sonraki kültürleri "kalıcı" olarak etkilemiştir. Ayrıca, Helenlerin geliştirdiği bu yüksek kültür sayesinde "İndo-Germen öğeler Yunanistan'da dünya tarihine girmiştir."⁹⁶

Söz konusu eserde, Antik Yunan kültür birikiminin kesintisiz bir biçimde Avrupa kültürüne kaynaklık ettiğini belirtmek amacıyla, İtalya'da "bilimsel, yazınsal ve sanatsal temelleri yönünden ayrılmaz bir biçimde Helenizm bağlantılı, özü ve coğrafyası gereği Batı'ya dönük olan bir Roma kültürünün oluşturulduğu vurgulanır.

Avrupa kimliğinin oluşturu bir başka ögesi olarak "eleştirel akıl" ve onun doğal bir sonucu olan "bilim" görülmüştür. Bu görüşün önemli kuramcılarında biri de 20. yüzyıl Alman düşünürlerinden Hans-George Gadamer'dir. Gadamer, "Avrupa'nın Mirası" adlı yapıtında "bilim, tarihsel varlığı ve oluşumu sürecinde Avrupa'ya biçim kazandırmıştır"

⁹⁵ Deniz Vardar, "Avrupa Birliği ve Kimlik Oluşum Süreci", **Birikim**, Mayıs 2002, s. 34.

⁹⁶ Kula, a. g. e., s. 51.

saptamasına yer vermiştir.⁹⁷ Adı geçen eserde Gadamer, Avrupa'nın temel özelliklerinin “felsefe, din, sanat ve bilimi” birbirinden ayırması olduğunu ve bu ayrımın Yunan kültüründe oluşmuş olduğunu; Batının Yunan-Hristiyan kültür birliğini biçimlendirdiğini belirtmiştir.

Avrupa kültürünün oluşturuçu öğeleri olarak “Antik Helen mirası”, “Hristiyanlık”, “bilim(sellik)” ve “bilim yoluyla “Aydınlanma” belirtilmektedir (sıralanmaktadır).

Avrupa ortak kültürel kimliğini oluşturan ve etkileyen unsurlar olarak ifade edilen Antik- Helen mirası, uzun süren Hristiyanlık etkileri ve Aydınlanma'nın yanında Roma kültür mirasını ve doğudan gelen etkileri de belirtmek gerekir.

Araştırmacı ve yazarların birçoğı tek bir Avrupa kültür ya da medeniyetinden değil ancak paylaşılan ortak deneyim ve mirastan bahsedilebileceğini belirtmektedir. Çeyrek yüzyıl önce James Joll bu ortak deneyim ve etkileri sıralamıştır. Joll da Roma İmparatorluğu, Hristiyanlık, Aydınlanma ve Endüstrileşme'yi Avrupa birikiminin ana etkileyicileri olarak ifade etmektedir. Bunlara jeolojik ve coğrafik çevre ile diller konusu dahil edilebilir.⁹⁸

Avrupa ortak kültürel kimliğini oluşturan ve etkileyen temel unsurlar konusunda görüş birliğı olmasına rağmen sonradan eklenen çevre ve dil konusunda farklı görüşler bulunmakta. Örneğın dil konusu problemlı bir konu olarak görölmektedir. Oldukça küçük bir coğrafyada pek çok farklı dil vardır: Üç farklı alfabe içinde otuzüç dil.⁹⁹ O açıdan Avrupa'nın paylaşılan dil mirasına ait konular belirsizdir ve çok büyük bir çeşitlilik vardır.

Ortak bir Avrupa kimliğinin oluşmasında çevresel ve ekolojik faktörlerin de etkisi olduğunu savunan görüşler mevcuttur. Onlara göre en erken zamanlardan, Avrupalılar kendi kıtalarını dünyanın diğer bölgelerinden ayıracak belirli, kıtaya özgü bir iklimleri vardır. Bu nebze doğruysa da yeni katılımlarla beraber Avrupa sınırlarının genişlemesiyle bu düşünce de sorgulanabilir.

⁹⁷ Kula, a. g. e., s. 60.

⁹⁸ Michael Wintle (ed.), **Culture and Identity in Europe**, England: Avebury, Ashgate Publishing Ltd., 1996, s. 13.

⁹⁹ Wintle (ed.), a. g. e., s. 15.

Örneğin, tarihçi İbrahim Kafesoğlu adı geçen eserinde¹⁰⁰ Batı medeniyeti denildiği zaman, din bakımından Hristiyan topluluklarının manevi sosyal değerleri ile müsbet ilme dayalı tekniğin anlaşıldığını oysa Batı medeniyetine bağlı milletlerden her birinin ayrı birer kültür topluluğu olduğunu ifade etmektedir. Müsbet ilim sahasında benzer anlayış içinde olmalarına, tekniği ortaya koyma ve kullanmada birbirlerine yakın yollar takip etmelerine rağmen, bu milletlerin farklı dilleri konuştuklarını; adetleri, gelenekleri, ahlak anlayışları, edebiyatları, masalları, destanları, güzel sanatları, folklorları ve hatta giyinişlerinin bile bir olmadığını, hatta hepsi Hristiyan inancı içinde bulunmalarına rağmen din karşısında tutumlarının da farklı olduğunu belirtmektedir.

Yazar, Batı medeniyeti kavramıyla kastedilen Avrupa'nın, ayrı milli benliklerden, farklı farklı sosyo-kültürel milli kimliklerden meydana geldiğini; Amerikan nüfuzu ile Sovyet tehlikesi karşısında kurulmuş bir birleşme olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (ve Avrupa Topluluğu) içindeki devletlerin herbirinin, liderlik savaşı, daha büyük pay alma mücadelesi vermekte olduğunu ifade etmektedir. Kaldı ki, Alman'ın Fransız'dan ve İngiliz'den, Hollandalı'nın Alman'dan ve Fransız'dan hem farklı idealleri, hem de farklı kimlikleri vardır.¹⁰¹ Dıştan görenler değilse de, yakından ve dikkatli yaklaşanlar bu gerçeği kavrayabilirler.

Avrupalıları biraraya getiren kısmi de olsa geçmiş, şimdi ve ideal ve şüpheli bir şeyler var. Setan-Watson da, Avrupa kültürel topluluğu hakkında bazı ortak değerler yayımlamış, klasik Hümanizmi ve Hristiyanlığı da bu değerleri etkileyen kavramlar olarak belirtmiştir. Ancak en sonunda bunu anlaşılmaz bir şekilde tanımlayabilmiştir: Hala bir Avrupa kültürü var... Avrupa kültürü var ama o, ancak onu görebilen ve hissedebilen tarafından anlaşılabilir...O, sadece 3000 yılın son ürünüdür...O, kültürel bir mirastır.¹⁰²

Savaşların, toplumların tarihsel gelişim seyrini etkilediği ve ortak belleklerinde izler bıraktığı, “ortak yazgı anlayışı” ve “kimlik oluşturunca” düşüncesinden hareketle, Avrupa'nın ve Avrupa kimliğinin, bilincinin yapılan savaşlar sonucunda oluştuğunu ifade eden yakın tarih profesörü ve Berlin Sosyal Bilimler Merkezi müdürü Jürgen Kocka, “Nerede Bulunuyorsun

¹⁰⁰ Kafesoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁰¹ Tural, a. g. e., s. 81.

¹⁰² Wintle (ed.), a. g. e., s. 12.

Avrupa?” adlı yazısında şu görüşleri öne çıkarmaktadır: “Batılı ulusal devletlerin hiçbirisi savaşsız oluşmamıştır.” Bu bağlamda Avrupa’da “öteki” ile savaşım “özkimliği oluşturucu” bir işlev görmüştür. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı onları izleyen Soğuk Savaş da Avrupa kimliğinin biçimlenmesi sürecinde etkili olmuştur. Yengi ve yenilgiler, utkular ve felaketler, Avrupa’nın “ortak belleğinde” izler bırakmıştır. “Savaş ve savaş tehlikesi, Avrupa öz bilincinin, Avrupa bütünleşmesinin gelişmesine” katkı yapmıştır.¹⁰³ Savaşın, benzerlik ve kimlik oluşturucu fonksiyonunu vurgulayan bilimci, 17. yüzyıldaki Katolik ve Protestan mezheplerinden Avrupalıların birbirleriyle sürdürdükleri “din savaşları” ve “Otuz Yıl Savaşları”nın ve 20. yüzyılı her yönüyle şekillendiren iki büyük savaşın Avrupa bütünleşmesi açısından önemini vurgulamakta; Doğu ile Batının ayrışması, karşıtlaşması ve birbiri açısından “ötekileştirilmesi” bakımından da Haçlı Seferlerinin en kalıcı etkileri yaptığını ve düşünsel olarak varlığını belli ölçüde sürdürdüğünü belirtmektedir.

Yazar ayrıca Kocka’nın, Avrupa’nın ortak yönlerini ve ortak kültürel kimliğini oluşturan öğleri “din, tarih, töre, hukuk, siyasal kültür ve örtüşen değerler” olarak sıralamakta ve bunları pekiştiren etmenler olarak da “yönetenler, egemenler, bilimciler, sanatçılar, zanaatçılar ve tüccarlar arasındaki iletişim biçimi” ile “kamuoyu önünde siyasal gerekçeleri tartışma biçimini” sıraladığını belirtmektedir.

Avrupa kültürel kimliğini belirleyen önemli bir olgu da, “erkler” ya da “güçler ayrımı” ilkesinin ortaya çıkması ve uygulanmasıdır. Bu ayrımın yerleşmesiyle, dünyasal erk ile dinsel erk zaman zaman birbirine egemen olmak istediğinden, Latin Avrupa’da çok sancılar çekilmiş ve acılar yaşanmıştır.

18. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın başına kadar Avrupa ülkeleri sınıflı toplum yapısı ile din teşkilatı (kilise) arasında çok önemli bir uzlaşmayı gerçekleştirerek kilise teşkilatının devlet işlerinden ayrılmasına, laiklik veya sekülerlik uygulamalarına geçmişlerdir. Diğer bir uzlaşma ise, sanayi toplumuna geçişin doğurduğu çatışmalar içerisinde parlamenter demokrasiye geçişin adım adım ilerletilmiş olmasıdır. Aynı şekilde, işveren ve işçi

¹⁰³ Kula, a. g. e., s. 70.

kesimlerinin uzlaşmasıyla toplu iş sözleşmeleri düzenine geçilmiş ve tüm kesimlere örgütlenme hakları tanınmıştır.¹⁰⁴

Avrupa'nın kimliğini belirleyen bir diğer olay da Fransız Devrimi'dir. Fransız Devrimi ile tarihin ve devletin varlığının kutsallık anlayışı açısından yorumlanması süreci son bulmuş; "biçimlendirici tanrı düşüncesi" yerini devlete salt laik (seküler) düşünce açısından bakılan, akılcılık (rasyonalite) ve yurttaş istencine dayalı bir anlayışa bırakmıştır. Artık Tanrı ve O'nun istenci kamusal bakımdan önemli olmaktan çıkmıştır.

Avrupa Hristiyan merkezci bakış açısına göre, Avrupa'nın iç kimliğini ayakta tutacak, onun sürekliliğini sağlayacak tarihsel köklerinin sürekliliğidir ve bu tarihsel kökler arasında Hristiyanlık, oluşturucu öğedir. Din etrafında bir Avrupa kültür birliği oluşturmak, kilisenin eski bir projesidir.

Avrupa kültür ve medeniyetinin kökenleri ve dinamikleri olarak, birçok yazar, benzer tarihsel gelişmelere ve ortak bir deneyime işaret etmektedir. Avrupalı bilincini şekillendiren ortak değerlerin gelişmesinde klasik hümanizm ve Hristiyanlığın önemine, Eski Yunan düşüncesi, Judeo-Hristiyanlıktaki "seçilmiş halk" inancı ve Romanın hukuk ve devlet deneyimine; Aydınlanma ve endüstrileşmeye kadar birçok tarihsel olaya vurgu yapılır. Demokrasi, birey düşüncesi, özgürlük, eşitlik, sosyal adalet ve insan hakları gibi değerler bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkar.

Avrupalılığın kökenlerine ilişkin en klasik yaklaşım, "Yunan-Latin" uygarlıkları ile bağlantısı kurulan Avrupa seçkinlerinin kültür mirasına dayandığı inancından kaynaklanır. Romanın süzgecinden geçmiş (Roma'nın aktardığı ve yaygınlaştırdığı) antik Yunan'ın "hümanizm" in Hristiyanlıkla zenginleştirilmiş biçimi olan "Avrupa geleneği" hem "akılcılık" hem de "inanç" çizgilerini içinde barındırır. "Avrupa" sözcüğünün ilk kullanımı da Yunan mitolojisinden gelir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Mehmet Dülger, "Uzun Bir Seyehatin İlk Adımı", **Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı II**, Kasım-Aralık 2000, s. 849.

¹⁰⁵ Vardar, a. g. e., s. 35.

Avrupa kültürü bir medeniyet biçimi olarak tanımlanmakta ve bunun dayandığı kaynaklar ise Judeo-Christian din geleneği, Greek Hellenistik hükümet fikri, felsefesi ve sanatı, Roma hukuku, Rönesans hümanizmi, aydınlanma çağının ve bilimsel devrimin idealleri, sosyal demokrasi ve hukukun hakimiyetidir. J. N. Pieterse, bunu şu şekilde formüle eder: Yunan - Roma Hristiyanlığı – Rönesans – Batı Demokrasisi.¹⁰⁶

Avrupa kimlik kurgusunun bir başka boyutu ise kıtanın tarihiyle ilişkilidir. Charlemagne'ın Batı imparatoru oluşu (800) ile birlikte bütünleştirici kimlik olarak “Avrupa” sözcüğünü yeniden kullanıma sokması, İmparatorluğun Roma-Germen mirası üzerine kurulması nedeniyle bir üst kimliğe duyulan gereksinimlerdenidir. O dönemde “Avrupa kimliği” sınırlarını iki “öteki” kimliğe karşı çizmiştir: Bizans İmparatorluğu (Ortodoks Hristiyanlar) ve Arap İmparatorluğu (Müslümanlar). Daha sonra “Yahudi dini karşıtlığı”, “Yahudi düşmanlığı” da bu kimliğin sınırlarını pekiştiren bileşenlere katılmıştır. Avrupa'nın bir Hristiyan birliğine dönmesini savunanlar bu dönemi Avrupa'nın “altın çağ”ı sayarlar.¹⁰⁷

Avrupa tarihi, feodalizm, denge arayışları, savaşlar, iç çatışmalarla biçimlenirken, Hristiyanlığın krizi ve Kilisenin bölünmesi, entellektüel çatışmalar, Endüstri Devrimi, Fransız Devrimi de modern Avrupa'yı ortaya çıkarmıştır.

Charlemagne'den sonra Napolyon Fransız Devrimi'nin ilkeleri ışığında Avrupa'yı birleştirme girişiminde bulunmuş ancak savunduğu değerlerle çelişerek Avrupa'yı Fransa'nın egemenliğine almaya çalıştığından Avrupalı monarşilerin direnişi ile karşılaşmıştır. Avusturya, İngiltere, Rusya ve Prusya'dan oluşan güçler işgallere ve devrimlere karşı statu quo'yu korumak için “Kutsal İttifak”ı(1815) kurmuşlardır. Daha sonra Fransa'da bu ittifaka katılmıştır. Bu birlik AB'ye varan yol üzerindeki taşlardan sayılmakla birlikte, esas dönüm noktasını I. Dünya Savaşı sonrasındaki çabalar oluşturmaktadır. Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu (1919) ile ulus-devlet yapısı güçlenmiş ve Avrupa projeleri kendilerine yer bulabilmiştir. 1930'da Milletler Cemiyeti içinde bir “Avrupa İttifakı kurulmuştur.

¹⁰⁶ Mimar Türkkahraman & Dolunay Şenol Çevik, “Normatif ve Fonksiyonel Bütünleşme Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye, **Yeni Türkiye**: AB Özel Sayısı II., Kasım-Aralık 2000, s. 861.

¹⁰⁷ Vardar, a. g. e., s. 35.

Ancak, Avrupa kimliğinin oluşumunda yoğun izleri bulunan 20. yüzyılda, Nazizmin yükselmesi ve iktidara gelmesiyle Avrupa bütünleşme çabalarının önü kesilmiş, çıkan ekonomik krizin de etkisiyle Avrupa devletleri içe dönük politikalara yönelmiş ve II. Dünya Savaşı ile kökten sarsılmışlardır.

Napolyon'dan sonra Hitler Alman ırksal düzen içinde Avrupa'yı bütünleştirmeyi düşlemiştir. Nazizmin iktidara gelmesi ve II. Dünya Savaşı ile yaşanan felaketler, savaş sonrasında yeni bir Avrupa kurma isteğini canlandırmış ve buna zemin hazırlamıştır.

Uluslararası işbirliği örgütleri II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik, siyasal ve askeri alanlarda Avrupa ülkelerini bütünleştirmeyi denemiş ancak başarılı olamamışlardır. Bütünleşme ancak AB'nin kuruluşuyla ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Avrupa (Batı) ülkelerinin bütünleşmesiyle, Avrupa ulus-devletleri arasında eski rekabetleri azaltarak gelecekteki muhtemel anlaşmazlık veya savaşları önleme amaçlanmıştır. Bu süreç çoğunlukla elitler tarafından, elitler için kontrol edilmiş ve neofonksiyonalistler tarafından ilham edilmiştir. AB üye devletlerin vatandaşlarının aşamalı olarak fakat kaçınılmaz bir şekilde, bağlılıklarını/sadakatlerini kendi ulusal hükümetlerinden, daha büyük maddi yarar sağlayacak Avrupa kurumlarına doğru değiştirmesi fikri entegrasyon sürecinin ana merkezini oluşturmuştur.¹⁰⁸

Aydınlanma düşüncesinin ilkeleri ışığında kurulmuş liberal demokrasilerin bir projesi olan AB'nin temeli 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasıyla atılmıştır. Avrupa bütünleşme projesi, bu aşamadan sonraki atılan adımlarda sıkıntılar ve krizler yaşamış olmasına rağmen 1950'lerden 1992 sonrası döneme kadar küçük adımlarla da olsa ilerlemiştir.

1972 Paris zirvesi ve 1973'teki Kopenhag zirvesinde ortaya çıkan "Avrupa kimliği belgesi" siyasal bütünleşmeyi sağlayabilmek için ortak bir kimlik oluşturulmasının öneminin kabul edildiğini gösterir.

¹⁰⁸ Richard K. Herrmann, Thomas Risse, and Marilyn B. Brewer (ed.), **Transnational Identities: Becoming European in the EU**, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004, s. 40.

1970'lerin başlarından itibaren daha önce AT tarafından desteklenen ve mevcut problemlere çözüm olarak görülen genel konseptlerin güçlendirilmesi gerekliliği görülmüştür. 1973'te AT topluluğu Dışişleri bakanları Kopenhag'da bir "Avrupa kimliği deklarasyonu" yayınlamış, akabinde 1976'da Leo Tindemans, "Avrupa vatandaşı" konseptini tanıtan "Avrupa Birliği Raporu" ve 1983'te Stuttgart tarafından "Avrupa Birliği Solemn Deklarasyonu" açıklanmıştır.¹⁰⁹ Bu metinler Avrupa kimliğini açıklayan ana resmi dökümanlardır.

1980'lerde ortak bir "Avrupa bilinci" yaratmak; bir Avrupa kimliğinin sembollerini ve bununla ilişkili her şeyi oluşturmak amacıyla büyük adımlar atılmıştır: 1984'te sınır kontrollerinin kaldırılması ve Avrupa pasapotu, Avrupa sürücü belgesinin biçimsel düzlemde tektipleştirilmesi kararı, 9 Mayıs'ın "Avrupa günü" saptanması, 1985'te Ludwig van Beethoven'ın 9. senfonisinin son bölümünün "Neşeye çağrı" melodisinin Avrupa'nın resmi marşı olarak belirlenmesi ve 1986'da da 12 yıldızlı Avrupa bayrağının "resmi bayrak" konumuna getirilmesi önemli siyasal adımlardır.¹¹⁰

Ortak bir Avrupa kimliği oluşturması, ekonomik ve siyasal toplulukları bir araya getirmesi yönüyle "Avrupa Birliğini Kuran Anlaşma" olan Maastricht (1992) "AB yurttaşlığı"na anayasal bir tanıma ile önemli haklar getirmesi nedeniyle bir dönüm noktası olarak belirtilmektedir.

Siyasal bütünleşme sürecinin ilerlemesiyle AB'ye özgü bir Avrupa kimliği yaratmak zorunluluğa dönüşmüştür.

Avrupa kimliği ile ilgili tartışmalar sürmektedir. Avrupa Birliği kimliğini tanımlamak için "çeşitlilik içinde birlik" ibaresi kullanılmaktadır. Pek çok yazar, paylaşılan Avrupa ortak kültürünün kesinlikle "çeşitlilik içinde birlik" gibi tek bir noktaya ya da slogana indirgenemeyeceğini vurgulamaktadır. Peki, "çeşitlilik içinde birlik" ne anlama gelmektedir. Wintle'ye göre¹¹¹ mantıklı olarak bakıldığında çok fazla bir anlam ifade etmeyen, içi boş bir

¹⁰⁹ Wintle (ed.), s. 10.

¹¹⁰ Vardar, a. g. e., s. 37.

¹¹¹ Wintle (ed.), a. g. e., s. 5.

kavramdır ama tamamen de gözardı edilemez. Avrupa kesinlikle çok çeşitlilik içerir fakat birlik olmasa bile Avrupa’da ayrıca belli bazı kalite ve standartlar vardır. Bu yönüyle çeşitlilik Avrupa’nın güçlü bir özelliği olarak vurgulanabilir.

Avrupa kimliğini ulusal kimlikle karşılaştıran pek çok yazar bulunmaktadır. Çoğu yazar Avrupa kimliğinin belirsizliğinden ve tanımlanmasının güçlüğünden söz etmektedir. Buna göre, Avrupa kimliği farklı ve değişen seviyelerde, birbiriyle ilişkili pek çok katmandan oluşan tanımlanması zor, belirsiz ve karmaşıktır. Ulusal kimlikle de kıyaslandığında Avrupa seviyesindeki kimliğin zayıf olduğu dile getirilmekte ve geçmiş genel Avrupa deneyim ve paylaşılan kültüre ve AB’nin ön tarihi gibi kimlik yapılarına bakarak genel bir Avrupa kimliği tanımına ulaşmanın hatalı olacağından bahsedilmektedir.

Ulus devlet, modernizmin politik biçimidir. Fakat modernizm garip bir durumdur. Bununla bağlantılı olarak, sürekli değişim ve süreksizlikle yani devamlı olmama haliyle tanımlanır. Baudelaire’inde klasik formulasyonunda “geçici, süreksiz, umulmadık” olarak ifade ettiği şeydir.¹¹²

Avrupa bütünleşmesi bazı zamanlar ulus devletlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilen bir pazarlık şekli olarak tanımlanmaktaydı. Kimi zamanlar ise bütünleşmenin ulus devletlerin iç işlerine müdahale edebilecek kadar kuvvetli olduğu savunulmaktaydı. Bu noktada ulus devlet ve Avrupa hedefleri arasındaki hassas dengenin iyi ayarlanması gerekmektedir. Elitler tarafından yönlendirilen birlik projesinde hızlı adımlar beklenmekteydi ancak ulusal kimliklerin direnci söz konusu süreci yavaşlatmaktaydı. 2004 yılında Citrin ve Sides tarafından hazırlanan ve Eurobarometer verilerinin detaylı olarak incelendiği çalışma ulusal kimliklerin bütün Avrupa ülkelerinde ağırlığını koruduğunu açık bir şekilde göstermiştir.¹¹³

Stirling Üniversitesi’nde Film ve Medya Çalışmaları profesörü olan Philip Schlesinger, Christopher Joyce’ın derlediği adı geçen kitaptaki “A Question of Identity”

¹¹² Christopher Joyce (ed.), a. g. e., s. 192.

¹¹³ Jack Citrin ve John Sides. **More than nationals: How Identity Choice Matters in the New Europe**, Richard Herrmann, Thomas Risse ve Marilyn Brewer (der), Transnational Identities: Becoming European in the EU, Lanham, Rowman, 2004, s. 164.

adlı yazısında Avrupalı olmanın “ Avrupa Ulusu”nun bir üyesi olmanın farklı olduğunu ifade ederken, ulus devlet ve onun kolektif kimlik sorularıyla olan ilişkisini nasıl düşündüğümüzün çok önemli olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu politik biçim, Avrupalılar için, ortalama ikiyüzyıllık süreçte en önemli normatif (kuralcı) ideali sunmuştur.

Avrupa kültürel kimliği, Roma İmparatorluğu’ndan Endüstrileşmeye kadar geçen süreçteki pek çok paylaşılan bilgi ve deneyime rağmen tanımlanması ve oturtulması zordur.¹¹⁴ Yazar bu tanıma ulaştıktan sonra Avrupa kimliğinin gelişimsel sürecinden bahsetmektedir. Ulus ya da devlet oluşum teorilerinin Avrupa ile ilişkili olduğunu, bu süreçlerin önemli elementlerinin, parçalarının zaten Avrupa’da var olduğunu dile getirmektedir.

Ulusal kimlik imajlarının literatür ve diğer yazınlarda analizinde uzman olan M. Spiering göre de, II. Dünya savaşıdan beri, çoğunlukla görülen Avrupa bütünleşmesinin herhangi bir yüksek idealden çok, üye devletlerin ulusal ilgi ve istekleri üzerine oluşturulduğunu kurulduğudur. Ulusal kimlik doğal mıdır yoksa oluşturulan bir şey midir? Bu kimlik insanın doğasına özgü yani doğuştan mı vardır yoksa oluşturulan, öğrenilen bir kimlik midir? sorularını soran Spiering, her ikisinin de belli bir rol oynayabileceğini ve ulusal kimliğin güçlendirilmesinin güçlü bir Avrupa kimliğinin başarılmasında önemli bir engel olacağını belirtmektedir. Ulusal kimliğe benzer gerçek bir Avrupa kimliği yaratmayı başarmak için daha yaygın zorlamanın/şiddetin, güçlü bir Avrupalılık ideolojisinin ve alternatif, farklı yerlerden gelen imgelerin yaratılması gibi daha çok şey yapılması gerekebileceğini bununsa mümkün ve arzu edilen bir şey olmadığını onun yerine iyi niyetli, zorlama ve şiddet içermeyen, yardımsever bir Pan-Avrupalılığın iyi ve güzel olacağını ifade etmektedir.¹¹⁵

Bram Boxhoorn da Avrupa Birliği resmi dökümanlarında ifade edilen kimliğin aslında ne anlama geldiğine odaklanmıştır. Son yirmi yılda yayınlanan deklarasyonları ve anlaşma metinlerini inceleyen Boxhoorn, Avrupa kimliği kavramının ilk olarak 1970’lerdeki dökümanlarda kullanıldığını tespit etmiştir. Buna göre, kavram iki şekilde kullanılmıştır:

¹¹⁴ Wintle (ed.), a. g. e., s. 1.

¹¹⁵ Wintle (ed.), a. g. e., ss. 2-3.

Harici olarak ve dahili olarak. Dış kimlik, üye devletler arasında, onların uluslararası ilişkilerine dair genel yaklaşımı içerdiği görülmektedir. Dahili olarak da, kimlik daha çok birliğe ve entegrasyona gönderme yapmakta ve “çeşitlilik içinde birlik”, “vatandaş Avrupa’sı” ve “insanların Avrupa’sı” na dair pek çok ifadeye yer verilmektedir. Terimin kullanılmasındaki bu ikilik 1980’ler boyunca devam etmiş fakat 1990’larda, özellikle Maastricht Anlaşması’ında, dış kimlik yaygın yabancı ve savunma politikası araştırmayı ifade ederken, dahili kimlik, radikal bir şekilde küçültülmüş, önem olarak ikinci konuma düşürülmüş; önemi azaltılmıştır.¹¹⁶

Batı ile doğunun yeniden bütünleşmesine yönelik 1989’daki olaylar Avrupa kültür ve kimliğinin oluşmasında büyük ve önemli bir değişim meydana getirmiştir: Artık kesinlikle Avrupa Birliği’nin Avrupa kimliği üzerinde tekel kurması düşünülemez. Avrupa kültürel kimliğinin ne olduğu ve gelecekte ne olacağı objektif bir gerçek değil, bir istekler ve hayaller bütünüdür. Daha çok çeşitliliği içine alan ve yerleştiren bir kültürel proje daha iyidir.¹¹⁷

Sonuç olarak, Avrupa Topluluklarının kuruluşuyla başlayan AB kimliği oluşum süreci gerçek anlamda siyasal bütünleşme projelerinin ilerlemesiyle olgunlaşmaya başlamıştır.

“Çeşitlilik içinde birlik” anlayışına dayandırılan “AB kimliği”, ortak ilkeler zemininde, kültür, dil politikası ve çeşitli alanlardaki diğer politikalar ekseninde ulus-devletlerin onayıyla oluşturulmaktadır. “AB kimliği”nin özgürlükler, eşitlik, hukuk devleti, insan hakları çerçevesinde, kökenlere dayalı değil sözleşmelere dayanan bir yurttaşlık temelinde oturtulmaya çalışıldığı görülmektedir.

¹¹⁶ Michael Wintle (ed.), a. g. e., s. 3.

¹¹⁷ Michael Wintle (ed.), a. g. e., s. 6

II. BÖLÜM

2. KÜLTÜREL KİMLİĞİ ŞEKİLLENDİRİCİ UNSUR OLARAK MEDYA KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI

2. 1. Medya ve Kültür İlişkisi

Öncelikle sosyal hayatın şekillenmesinde, kamuoyunun oluşmasında önemli bir rol oynayan medyayı diğer bir deyişle kitle iletişim araçlarını tanımlayarak başlamak gerekir.

Uzun bir süredir medya, “Uzman sosyal gruplar tarafından mesajları, geniş, sosyolojik olarak çeşitli ve dağınık insan gruplarına/dinleyicilere iletmek amacıyla kullanılan metot ve organizasyonlar”¹¹⁸ şeklinde tanımlanagelmıştır. Bu tanım, kitle iletişim araçlarını/medyayı (bir noktadan/yerden pek çok farklı noktaya doğru olan bilgi akışını sağlayan), kişilerarası medyadan (bir noktadan başka bir noktaya olan iletişimi sağlayan) ve ayrıca tekil, küçük ve pek çok farklı noktalardan herhangi bir yöne iletişimin düzenlenmesine izin verebilen esneklikte olan internet/ağ medyasından ayırt etme gibi bazı yönlerden hala oldukça etkilidir. Ayrıca farklı kanalların veya farklı iletişim metotlarının ve televizyon, radyo, film, basım vb. araçlar aracılığıyla gerçekleşen iletişim yollarının tanımlanmasını da sağlar.

Ancak 20. yüzyılın son yirmi yılında bu tanım değişmeye, artık açıklayıcı ve yararlı bulunmamaya başlamıştır. Çünkü günümüzde, ulaşılması ve üretilmesi oldukça ucuzlayan modern iletişim teknolojileri, daha az kitlesel bir hal almıştır.

Son on yılda, medyanın doğasında ve insanların medya ile olan etkileşiminde büyük değişiklik olmuştur. Artık iletişim tek yönlü bir süreç olmaktan çıkmış, dinleyiciler kısmen medya ile etkileşim kurabilir, bu yüzden de dökümanlar üzerinde ve bazen de aldıkları mesajların içeriğinde kontroller uygulayabilir olmuşlardır.

¹¹⁸ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 935.

Sosyolog Marshal McLuhan “Medyayı Anlamak” (Understanding Media) adlı kitabında, iletişimdeki gelişmelerin toplumun değişmesindeki ana güç olduğunu belirtmektedir. Örneğin, matbaa icat edildiğinde ve elektronik medya geliştirildiğinde önemli sosyal değişimler olmaya başlamıştır. Bu yüzden McLuhan’a göre medyanın gerçek önemi içeriklerinde değil, sosyal yaşamı değiştiren metotlarında yatmaktadır. Günümüzde iletişim araçlarıyla sosyal değişim arasındaki ilişkinin karmaşık ve dinamik olduğu görülmektedir.¹¹⁹

Medya ve kültür arasındaki etkileşim en temelde insanın sosyalleşmesi sürecinde kendini gösterir.

Sosyalleşme süreci, insan tam anlamıyla konuşmaya başlamadan önce, bakışlarla, mırıldanmalarla, beden temaslarıyla vb. başlar. Fakat dilin kullanılmaya başlaması gelişimimizde temel noktadır. Dili anlamaya ve kullanmaya başladığımızda, eş zamanlı olarak hem insanlar arasındaki kültürel topluluğun üyeleri olur hem de kendimiz ve diğerleri arasındaki farkların ayırdına varmaya başlarız. Diğerleriyle etkileşimimiz süresince, bireyler olarak ortaya çıkarız ve dil de bu etkileşim sürecinde artan bir rol oynamaktadır.

Bireyin sosyalleşme süreci ilk olarak aile içinde başlar. Sosyalleşmenin çok yakın aile içindeki birebir ilişkiyle oluşan bu yönü sosyolog ve sosyal psikologlar tarafından “birincil/ilk sosyalleşme” olarak nitelendirilmektedir. “İkincil sosyalleşme” okul, spor kulüpleri, dini mekanlar, işyerleri gibi aile dışındaki pek çok sosyal kurumla ilişkiler içinde oluşan sosyalleşme süreci için kullanılan genel bir terimdir. Bütün bu gibi genel durumlarda, kim olduğumuz ve bizden neyin beklendiği hakkında bir şeyler söylenmektedir. İşte bu gibi bilgiler ayrıca, bu ikincil sosyalleşmenin en önemli kurumunu oluşturan medya aracılığıyla da daha üst bir seviyede, daha yoğun bir şekilde verilmektedir.¹²⁰

Medya, bütün diğer “ikincil sosyalleşme” yapılarından farklıdır. Çünkü

¹¹⁹ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 935.

¹²⁰ Jostein Gripsrud, **Understanding Media Culture**, 1. bs., London: Arnold, 2002, ss. 4-5.

hayatımızın her alanına bir şekilde girmektedir. Bir anlamda toplumun uzun bir kolu gibidir.

Medya, etrafımızdaki dünyayı ve kendimizi tanımlamamıza önemli derecede katkı sağlamaktadır. Bir takım imajlar, sesler ve yazılarla dünyayı anlamak ve yeniden tanımlamak için bir takım yollar sunar. Neyin önemli, neyin önemsiz, neyin iyi, neyin kötü, neyin sıkıcı, neyin eğlenceli olduğuna dair fikirler önerir. Dünyanın henüz direkt olarak görmediğimiz, tecrübe etmediğimiz ve belki de hiç bir zaman göremeyeceğimiz taraflarını ve boyutlarını gösterir. Bütün bunların alıcıları olarak, nereye yerleştiğimize dair bazı fikirler oluşturmak, böylece bize kim olduğumuz, kim olmak istediğimiz ve kesinlikle kim ya da ne olmadığımız veya olmayacağımızla ilgili karmaşık bir mecrada bunları ifade etmek, konuşmak zorundayız. İşte bu karmaşık algı da “kimlik” olarak adlandırılmaktadır.¹²¹

Görüldüğü gibi medya, kültürün ve kimliğin şekillenmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Hem yakınlarımız hem de medyadan aldığımız izlenimleri gözden geçirdiğimizde kendimiz ve bütün diğerleri hakkındaki benzerlik ve farklılıkları üzerine düşüncelerimizi oluştururuz.

Günlük yaşama ilişkin tutum ve davranışların şekillendirilmesinden bilim ve teknolojinin değişimine kadar son derece geniş bir yelpazeyi kapsayan etkileşim sürecini temin eden "kitle iletişim araçları"ndaki gelişmelerin kültürün oluşması ve yayılmasında da önemli etkileri olduğu muhakkaktır.

İçinde bulunduğu kültürün dinamiklerinden bağımsız olmayan yani toplumun kültürel öğelerinden etkilenen medya, bunları kullanmakta hatta beslemektedir. Ancak diğer yandan çıktılarında, toplumu şekillendirecek bazı eklemeler de yapmaktadır.

Medya; insanın kendisi, çevresi ve dış dünyasıyla kurduğu her tür ilişkinin toplamı olarak nitelendirilen kültürün, çağdaş değer ve normlarla yeniden şekillendirilmesinde en etkili araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu özelliği

¹²¹ Gripsrud, a. g. e., s. 5.

ile bireylerin yeni yaşam biçimlerine geçişte, yeni yaşam ortamlarına sahip olmalarında ve değişen yaşamın değişen araçlarını kullanmalarında onların yol göstericisi kimliğini de taşımaktadır.¹²²

Erken yaşlarda, içinde bulunduğumuz ulus devletin dünyanın geri kalanından ayrı olduğunu ve genel anlamda bizim ulus devletimize ait olan herşeyin bizi diğerlerinden ayırdığını öğrenmeye başlarız. Bu yönüyle aslında ulus, var olan değil yaratılan bir şeydir.

İşte Benedict Anderson, medyanın bölgesel ya da yerel ve en açıkça ulusal düzlemde “imgelenen / hayal ürünü topluluklar”ın yaratıcısı olduğunu ifade etmektedir.¹²³

Medya kuruluşları bir anlamda da farklı kültürler arasında köprü görevi kurmaktadır. Dünyaya baktığımızda medyası güçlü Avrupa ülkeleri, ABD ve Japonya bu alanda hep, kültürlerini yayan bir görüntü sergilemektedir. 20. yüzyıldaki teknolojik gelişmeler bunun alt yapısını oluşturmuştur. Bunu, Batı Dünyası’nda var olan bir şeyin başka ülkelerde çok çabuk yayılmasından anlayabiliriz. Globalleşen dünyada artık bilgi üreten ülkelerden söz edilmeye başlandı ve hepsinden önemlisi, artık ülkeler topla tüfekte değil, gizliden gizliye medya yoluyla savaşıyor. Bu, Amerika’nın Irak savaşında görülmüştür. Amerika’nın açıklamasına Irak Enformasyon Bakanı anında cevap verebiliyordu. Noam Chomsky “Medya Gerçeği” isimli kitabında Amerika’nın, medyasını kullanarak bazı ülkelerin iç politikasına nasıl müdahale ettiğini göstermektedir.

Medya, günümüzde başlı başına bir kültür biçimi oluşturmaya başlamıştır. Medya tarafından şekillendirilen kültür biçimi, gerçek kültürü esas alarak yola çıkar ve bu kültürün üzerine arzuladığı kültürü ve kavramları yerleştirir. “Medya Kültürü” ve “Gerçek Kültür” kavramları Hans Mathias Kepplinger tarafından ortaya atılmış ve “medyanın gerçek kültürü çeşitli yönleriyle yeniden yarattığı, değiştirerek ve şekillendirerek kullandığı” tezi ortaya çıkmıştır. Medyanın ortaya çıkarttığı kültür, onun ürettiği ve yeniden ifade ettiği

¹²² Ali Murat Vural, *Medyanın Kültürel Kalkınmayı Sağlama ve Eğitim İşlevi*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İ.Ü. Basımevi Müdürlüğü, Sayı 10, 2000, s. 107.

¹²³ Gripsrud, a. g. e., s. 6.

modern dünyanın tasviri olması yönüdür. O, kullandığı dille hedef kitlesi ile iletişimi kurar.¹²⁴ Var olan, bir popüler kültür değil, medya kültürüdür. Ancak, hangi mekanizmalarla olursa olsun, ortada olan, halkın beğendiği, kabullendiği bir kültür olduğuna göre, bu kültüre popüler kültür demek daha doğru olacaktır. Bu yüzden, medya her yönüyle toplumu etkilemektedir.

2. 2. Medyanın Foksiyonları

20. yy.'ın başlarında fonksiyonalist teorisyenler medyanın toplumu birleştirme işlevine odaklanmışlardır. Daha sonra Denis McQuail de dahil pek çok medya teorisyeni medyanın fonksiyonlarını şu şekilde düşünmüş; ele almıştır:

1. **Bilgi vermek:** Medya bize dünya akışı hakkında sürekli bilgi akışı sağlamaktadır.
2. **Karşılıklı ilişki / ortak bağ kurmak:** Medya bize verdiği bilginin anlamını açıklar ve bunun anlaşılmasında yardımcı olur. Yerleşmiş sosyal normlar için destek sağlar ve çocukların sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir.
3. **Süreklilik:** Medya, egemen kültürün / ideolojinin ifade edilmesinde, sosyal gelişimlerin düzenlenmesinde ve genel değerlerin yerleşmesinde bir görev üstlenmektedir.
4. **Eğlendirmek:** Medya, sosyal tansiyonun azalmasını ve eğlenceyi sağlamaktadır.
5. **Seferberlik:** Medya, toplumun ekonomik gelişimi ve işgücünü desteklemek, önemli günlere ve savaş zamanlarına desteği, ilgiyi arttırmak amacıyla toplumu bu süreçlere dahil etmeye çalışır.¹²⁵

Daniel Katz ve Graeme Burton gibi iletişimciler de medyanın, “Eğlendirici,

¹²⁴ Şaban Kızıldağ, **Medya Çocukları**, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001, ss. 29-30.

¹²⁵ Antony Giddens, **Sociology**, 5. bs., Cambridge: Polity Press, ss. 598-599.

bilgilendirici, kültürel, toplumsal, siyasal olmak üzere beş temel işlevi olduğunda birleşiyorlar.”¹²⁶

Kültür Sunumu: Medyanın kültür işlevi çok önemlidir. Çünkü medya toplumsal gerçekliği kurabilir ve sunar. Doğrudan kültür programlarıyla ya da dolaylı olarak tüm içeriği ile kültürel şekillenmeyi, modelleyerek yönlendirir. Kültürel sürekliliği sağlayabildiği gibi, toplumu kültürel değişime de yönlendirebilir. Bir başka kültürün özelliklerini başka topluma taşıyıp benimsetebilir.

Siyasallaştırma: Siyasi olayları, konuları ve etkinlikleri sergileyerek kamuoyu oluşturur. Katılım için geribildirime gerekli iletişim kanallarını kullanır. Kamuoyu araştırmalarının yayınlanmasıyla siyasal iktidar konusunda insanların tercihlerini direkt etkileyebilir.

Fakat son dönemlerde medyanın fonksiyonlarına yönelik bu görüşler dinleyicileri aktif, mesajları yorumlayan bireyler olmaktan çok pasif olarak gördüklerinden eleştirilmiştir.

¹²⁶ Aysel Usluata, **İletişim**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995, s. 77.

2. 3. Temel Medya Yaklaşımları

Bu alandaki teori ve yaklaşımlar, medyanın siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamdaki ilişkisini farklı açılardan ele almıştır.

İlk dönem medya sosyolojileri televizyon, gazetelere ve özellikle de haberlerin içeriğine yoğunlaşma eğiliminde olmuşlardır. Daha yakın dönem çalışmalar da ayrıca diğer medya türlerini ve bunların daha geniş içerik türlerini ele almışlardır. Bu çalışmalar göstermektedir ki, izleyici / dinleyicilerin medya içeriğine yanıtları, karşılıkları önemli ölçüde farklı farklı olmaktadır. Haz, mutluluk, öfke, davranış değişikliği, uzlaşma artışı ve diğer bazı deneyimler farklı tür cevaplara örnek verilebilir.

Günümüzde pek çok sosyolog, her birimizin medyanın mesajlarını kendimize göre yorumladığımıza inanmaktadır. Bununla beraber bu yorumların etnik grubumuz, cinsiyetimiz ve yaptığımız iş vb. gibi belirli sosyal durumlar tarafından etkilendiği belirtilmektedir. Her medya mesajı pek çok farklı şekilde yorumlanabilmektedir.

2. 3. 1. Çoğulcu Yaklaşımlar

20. yüzyılın ilk yetmiş yılında popüler olan çoğulcu teoristlere göre toplum, birbiriyle ilişkili ama rekabet halinde olan pek çok parçadan oluşmuştur. Toplumun bu bölümleri, kaynaklara ve etkiye ulaşmada az ya da çok eşit erişim olanaklarına sahiptir ve bunlar kamuoyunda varlığını sürdüren iyi huylu ve tarafsız koşullar (mevki, heyecan, eyalet) tarafından kontrol edilirler. Çoğulculara göre farklı medya türleri toplumun bu değişik kesimlerinin bir ihtiyacına cevap vermekte ve toplumu yansıtmaktadır: toplumda çeşitlilik olduğu oranda medya içeriğinde de çeşitlilik vardır. Çünkü medya, toplumu bu yolla yansıtır; toplumun değişiminde çok fazla etkili olmaları mümkün değildir.¹²⁷ Görüldüğü gibi çoğulculara medya toplumsal değişimde çok fazla etkili değildir, sadece toplumsal yapıdaki çeşitliliği aktarır.

Elihu Katz ve Paul Lazarsfeld'in 1955 yılında yayınlanan "Kişisel Etki" adlı

¹²⁷ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 936.

metinleri medyanın düşünce ve davranışları, özellikle politik düşünceleri ve oy verme davranışını ne denli etkilediğini gösteren klasik ve temel çoğulcu bir çalışmadır. Bu çalışmalarında Katz ve Lazarsfeld şu gerçeğe dikkat çekmektedirler:

“Esas itibariyle bütün iletişim araştırmaları etki çalışmalarına odaklanmaktadır fakat medyanın/kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde yapabileceği farklı muhtemel etkiler ve bu etkilerin sınıflandırılabilir çok farklı boyutları vardır.”¹²⁸

Katz ve Lazarsfeld, medyanın genelde oldukça sınırlı bir etkisi olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Onlara göre bu sınırlı etki, kitle iletişim sürecinin şu beş değişken aracılığıyla öngürülemez yollarda etkilenebilir:¹²⁹

1. Medya mesajlarına farklı etki, erişim ve dikkat. Kişisel, politik, pratik ve teknolojik faktörler kişilerin ya da grupların herhangi bir mesaja ya da medya aracına ilişkin deneyimlerin kapsamını ve doğasını şekillendirebilir.
2. Mesajı iletmede kullanılan araç türü, mesajın gücü üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, televizyondaki bir aç çocuk görüntüsünün yaratacağı etki oranı, aynı konu hakkındaki bir gazete raporundan daha çok olabilir.
3. İçeriğin türü, biçimi, sunumu ve mesajın dili etki üzerinde oldukça önemli sonuçları olacaktır.
4. İzleyici/dinleyici üyelerinin inanç ve tutumları verilen mesajın anlamını sınırlandırabileceği gibi tamamen değiştirebilir de.
5. Toplumdaki liderler ve kanaat önderleri medyadan alınan mesajın aktarılmasında aracı olabilirler. Örneğin insanlar, eşlerinin, ailelerinin, kulüp ve iş arkadaşlarının kullandığı yönde oy kullanma eğilimindedirler, medyanın kendilerine empoze etmeye çalıştığı yönde değil. Böylece çoğulcular, bu bağlamda gücün ve statünün çok az ayırıcı olduğunu belirtmektedir: sosyal

¹²⁸ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 936.

¹²⁹ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 936.

statüsü yüksek bireylerin görünüşe göre çevre etkisi üzerinde gücü azken, bazı düşük sosyal statüdeki bireylerin de kişisel etki üzerindeki gücü oldukça yüksektir.

Çoğulcular Marxist ve Neo-Marxist yazarlar tarafından iki açıdan eleştirilmiştir: Birincisi, çoğulcu (pluralist) teorisyenlerin medya endüstrilerinin bir parçası oldukları ve onlar tarafından finanse edildikleri iddia edilir. İkincisi çoğulcular, çeşitli ve tarafsız medya türlerinin, politikacılar, basın ve televizyon gazetecileri arasındaki “gelişen paylaşım kültürü” açısından eleştirildiğini söylemektedirler.

Jay Blumler ve Michael Gurevitch, gazeteci ve politikacıların birbirine bağımlı olduklarını ve birbirlerinin ihtiyaçlarını benimsediklerini ifade etmektedirler. Politikacılar insanları, kendileri, partileri veya başarmak istedikleri şey hakkında belirli bir bakış açısını benimsemeleri açısından ikna etmek için gazetecilerin yardımına ihtiyaç duyarlar. Gazeteciler de diledikleri görüşme, haber, aktivite ve yorumlar için ihtiyaç duyarlar.¹³⁰

2. 3. 2. Marksist Yaklaşımlar

Marksist bakış açısı eleştirel yaklaşım biçimlerinin de temelini oluşturmaktadır.

Kitle iletişim sürecini, toplumsal ekonomik yapı, dil ve bireyin ruhsal yapısı gibi daha genel sorunlarla ilişkilendirerek inceleyen¹³¹ eleştirel yaklaşıma göre medya bir yandan iktidar sahibi kişi ve kurumların anlamlarını, dünya görüşlerini sunarken, diğer yandan bu görüşleri doğallaştırıyor ve var olan iktidar yapılarına bir meşruiyet kazandırıyor. Başka deyişle, medya eşit olmayan iktidar ilişkilerinin sürmesine hizmet ediyor.¹³²

¹³⁰ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 937.

¹³¹ Dilek Evirgen, Televizyon Haberlerinde Söylem, Gazi Üniv. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 42.

¹³² Ayşe İnal, **Medyanın Etkisi Sorunsalına Başka Bir Bakış**, Sevda Alankuş (der.), Medya ve Toplum,

Medya etkilerinin güçlü olduğunu varsayan Eleştirel İletişim Yaklaşımları'nın ortak noktası, tüm toplumsal ilişkilerin ve iletişim ilişkilerinin aynı zamanda erk ilişkileri olduğu, bu erk ilişkilerinin de karmaşık bir toplumsal örüntü bağlamında tahakküm biçimini aldığı varsayımdır. Yani eleştirel çalışmalarda "toplumsal bütünleşme" açık ve seçik biçimde toplumsal denetim olarak yeniden tanımlanır.¹³³

Marksist teoriler çoğulculara sert bir şekilde karşı çıkmaktadırlar. Karl Marx, “Her çağda yönetici fikirler yönetici sınıfındır.” der.¹³⁴ Çağdaş Marksistler medyanın, yönetici sınıfların egemenliklerini sürdürebilmenin araçları olduklarına inanmaktadır.

Marksistler, yönetici fikirlerin özellikle reklamlarda çok belirgin olarak ortaya çıktıklarını tartışmaktadırlar.

Politik olarak “yönetici fikirler” bazı olasılıkları çıkartarak ve “genel kanaat” haline gelen diğerlerini de normalleştirerek gündemi oluştururlar. Yönetici fikirler bizim dünya hakkında edindiğimiz bilgiyi kontrol eder ve aktivitelerimizi bile şekillendirir. İşte Marksistler bunun çoğunlukla yönetici sınıfın, üyelerinin kendi fikirlerini “normal” olarak sunmalarını mümkün kılan kaynaklara ulaşabilmesinden dolayı olduğunu iddia etmektedir. Medya mesajlarında çarpıcı bir şekilde az çeşitlilik olduğunu, farklı medya kaynağı ve medya mesajı olduğu görünmesine rağmen, gerçekte merkezi bir sahipliğin var olduğunu, çok büyük olan birkaç medya kuruluşunun çoğu medyayı ve endüstriyi kontrol ettiklerini ifade etmektedirler. Yani büyük medya kuruluşlarını tekel oluşturarak genel anlamda iletişim araçlarını ve kapitalist ekonominin pek çok sektöründe faaliyet gösterdiklerinden de endüstriyi de kontrol ettiklerini belirtmektedirler.

Pek çok Marksist’e göre, medya içerik ve etkilerini dikte eden “kapitalizm mantığı”dır. Fakir ve güçsüzler geniş kapitalist kuruluşlar için karlı bir pazar değildir ve bu yüzden büyük oranda göz ardı edilmektedirler.¹³⁵

İstanbul: Bia Yayınları, 2003, s. 62.

¹³³ Erol Mutlu, İletişim Sözlüğü, Ankara: Gündoğan Yayınları, 2004, s. 85.

¹³⁴ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 937.

¹³⁵ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 939.

Kısacası Marksistlere göre medya, mesajları, kapitalist ilişkiler sürecine ve çıkarlara uygun olarak üretmekte ve bu doğrultuda kontrol etmektedir.

Marksist bakış açısı, genellikle medya sahipliğine odaklanması, sosyal ve politik etki yerine pazar payı ve karlılığın temel ilgi olarak seçilmesi açısından eleştirilmektedir.

Çoğulcu teorilere göre ise medya içeriği çoğunlukla yönetici fikirler ve ekonomik gücü elinde bulunduranlardan çok, pazar talebi yani izleyici ve dinleyiciler tarafından dikte edilmektedir. Böylece, medya ürününün belirlenmesinde sahiplikten daha çok “kontrol” önemli bir faktör olmaktadır.¹³⁶

Temsil, tasvir kavramı medyanın dünya ile ilgili anlamları oluşturduğunu en güzel şekilde açıklar. Medya, dünyayı yeniden tanımlar ve böylece kitlelerin bunu belirli yollardan anlamalarına, sezmelerine yardımcı olur. Temsilin, sunumun, tasvirin dinleyici ya da izleyiciler açısından anlamlı olabilmesi için ortak kabul edilen, paylaşılan insan topluluğuna, durumlara, fikirlere ve değerlere ihtiyaç vardır. Bu temsil ve tasvir sürecinde üretilen fikir ve anlamları yeniden düşünmek ve incelemek gerekir. Bilinen veya baskın imajlar ve fikirler aracılığıyla sunulan, bir bilinen ortak yaşam olabilir; fakat bu tasvir ya da sunumların nasıl yorumlanacağı hakkında bazen çok az bir toplumsal uzlaşa ve daima alternatif sunumlar vardır.

Bu durumda sorulması gereken soru ne tür sunumların ya da tasvirlerin medyada görüldüğüdür. Bunu açıklamaya çalışan pek çok model ve teori üretilmiştir. Marxist teori bunu hegemonya kavramı çerçevesinde açıklamaya çalışır. Buna göre, sosyal gruplar arasında güç açısından köklü eşitsizlikler vardır. En çok güce sahip olan gruplar, temelde, güç kullanmaktan çok, kültürel olarak kendi etkilerini uygulayabilmektedirler. Marxist yazarlar bu kavram temelinde yönetici kapitalist sınıfın kendi ekonomik çıkarlarını korumaya çalıştıklarını açıklamışlardır.

Marksist teoriye göre, hegemonya, eğitim kurumları ve aile gibi sosyal kurumlar,

¹³⁶ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 940.

medya sunumları da dahil, günlük kültürel yaşam süresince oluşan popüler anlaşmaların kazanımlarını tanımlamaktadır.¹³⁷

Hegemonya'nın nasıl başarılı olduğunu anlayabilmek için "ideoloji" kavramını düşünmek ve incelemek gerekir.

İdeoloji karmaşık bir kavram fakat genel ifadeyle, gerçeğin kısmi ve seçici bir bakış açısını üreten fikirleri açıklar. Bu diğer yandan, toplumdaki güçle ilgili çıkarlara hizmet eder. Kökünü 19. yy.'daki mal mülk sahibi sınıfların, sınıf ilişkileri üretimini doğal olarak sunan; böylece kendi zenginlik ve ayrıcalıklarını savunan fikirlerle yönetebildiklerini ifade eden Karl Marx'ın yazılarından alır. Bu fikirler, sosyal bilginin bütün alanlarında bulunabilir, örneğin din gibi: tanrının iradesiyle bazı uluslar zengin doğmuştur; fakir olarak doğan diğer uluslar da sonraki yaşamda ödüllendirileceklerdir. Böylece ulusun ideolojisi, sık sık "genel kanaat" olarak görülebilecek, meşrulaştırıcı veya belirli sosyal eşitsizlik yapılarını yaygın olarak kabul edilebilir hale getiren bazı fikir ve inançların tutulmasını, sahip olunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu şekilde ideolojiler toplumda var olan gerçek suistimal ve baskıcı yapıyı gizleyebilir, dönüştürebilir veya tamamen ortadan kaldırabilir.¹³⁸

İdeolojiler, kültürel fenomenleri açıklayan ve sunan sembolik kodlar sayesinde işlerler.¹³⁹

Marxist ve modern yazarlar, bütün inanç sistemlerinin ve dünya görüşlerinin "ideolojik" olarak düşünüldüğü fikrine adapte oldular ve bunu geliştirdiler. Bazı fikir ve inançlar daha "doğal" ve "inandırıcı" görünmesine rağmen, sunumların ya da tasvirlerin gerçekleştiğini ölçecek kesin bir doğru yoktur. Medya sunumlarını analiz edenleri ilgilendiren şey, kimin ideolojik bakış açısının imtiyazlı olduğu ve bunun nasıl gerçekleştiğidir. Bu da güç eşitsizliği konusunu açığa çıkarır. Marxistler sosyal sınıf farklılıklarına vurgu yaparken, diğerleri gittikçe cinsiyet ve ırksal eşitsizliklere vurgu

¹³⁷ Tim O'Sullivan, Brian Dutton and Phillip Rayner, **Studying The Media**, 3. bs., Arnold: London, 2003, s. 69.

¹³⁸ O'Sullivan, Dutton and Rayner, a. g. e., s. 70.

¹³⁹ O'Sullivan, Dutton and Rayner, a. g. e., s. 74.

yapmaktadır. Üzerinde anlaşılan nokta anlam üretiminin sürekli yapıldığı alan olarak popüler kültür ve özellikle medya çıktılarıdır. Buna göre medyanın rolü:

- Baskın ideolojileri yaymak ve güçlendirmek veya
- (daha az sıklıkla) bu gibi ideolojileri yıpratmak veya yıkmak, olarak görülebilir.¹⁴⁰

2. 3. 2. 1. Kültürel Çalışmalar

Kültürel Çalışmalar, medya ve kültür ilişkisine yönelik yaklaşımları 1964 yılında Richard Hoggart'ın başkanlığında, İngiltere'de Birmingham Üniversitesi bünyesinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin çalışmalarıyla ortaya çıkar.

Birmingham Okulu, iletişim sürecini doğrudan bir etki - tepki mekanizması içinde değerlendiren davranışsalci araştırma geleneklerinden farklı olarak, medyayı etkisi dolaylı ve hatta zor anlaşılır geniş toplumsal ve politik güçlerin bir ifadesi olarak görüyordu. Merkez, dikkatleri dil dahil her aracın yapılaştırmacı - kurgulayıcı potansiyeline çekiyordu.¹⁴¹

Kültürel çalışmalar, kültürden sınıflar arası ilişkilere kadar birçok konuyu ele alarak, geniş bir yelpazede incelemeler yapmıştır. İngiliz kültürel çalışmaları, savaş sonrası İngiltere'sinde, kültür, endüstri, demokrasi ve sınıf arasındaki ilişkileri, medya içerikleri, popüler kültür ürünleri ve edebi metinleri inceleyerek ortaya koyan bir okul olarak tanımlanabilir. Marksist kuramı temel almasına karşın güncel sorunların kavramlaştırılmasında ve kuramsallaştırılmasında alternatif bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.¹⁴²

¹⁴⁰ O'Sullivan, Dutton and Rayner, a. g. e., s. 70.

¹⁴¹ Doğan L. Tılıç, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 44-45.

¹⁴² Şermin Tekinalp, **Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon**, İstanbul: Der Yayınları, 2003, s. 173.

İngiliz kültürel incelemelerinin yönelimi kültürü, dar toplumsal terimler içinde tanımlama yönünde olmuştur. Bu tür tanımlamaya işçi sınıfı kültürü ekonomik ve siyasal örgütlerden bağımsız, kendi içine yönelik, kendi içinde kapalı ve kendi kendine yeterli cemaatlerin kültürü olur. Bu cemaatler örgütlerde ve pratiklerinde kendi farklı değerlerini çıkartan kapitalizm içinde pasif bölgelerdir.¹⁴³ Kültürel çalışmalar, medyanın ekonomi politiğine yoğunlaşmak yerine, medya metinlerinin dilsel ve ideolojik yapılanmasına çok daha fazla dikkat sarf etmiş; pasif izleyici anlayışının yerine daha aktif bir izleyici, okuma anlayışı koymuştur. Kültürel çalışmalar geleneği içinde yapılan bir dizi metin analizi, hangi söylemlerin medya metinlerinde hegemonik ideoloji doğrultusunda yeniden üretildiğini ve hangilerinin muhalif tarzda okunarak tersine çevrildiğini ortaya çıkarmaktadır.¹⁴⁴

Onlara göre, medya ve iktidar sahibi haber kaynakları arasındaki bu yapılanmış ilişkiler medyanın ideolojik rolüne ilişkin tartışmaları tekrar gün ışığına getirir, yönetenler, yani iktidar sahipleri bu yönetimi sadece zor üzerine değil, aynı zamanda bir uylaşım üzerine kurarlar; iktidar sahiplerinin düşüncelerinin kamuda yayılması ve benimsenmesinde, yani bu uylaşımın sağlanmasında önemli bir kanal da yine medyadır

145

Kültürel çalışmalar kültürün algılanmasında ve gündelik yaşama indirgenmesi noktasında büyük önem taşımaktadır. Kültürel çalışmaların alana kazandırdığı iki en önemli şeyden biri; kültürü toplumun tümünden yalıtılmış yüksek sınıflar olarak algılanmaktan kurtarıp, antropolojik bir yaklaşımla gündelik yaşamın pratiklerine karışmış bir olgu olarak incelemesidir. İkincisi de kültürü Ortodoks Marksist ekonomik belirleyicilikten kurtarıp, ekonomik yaşamla bağlantılı olmasına karşın, dünyayla iç içe bir kültür olgusunu kavramlaştırmasıdır.¹⁴⁶

¹⁴³ Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, My Yayınları, Ankara, 1998, s. 286.

¹⁴⁴ M.Bilal Arık, **"Medya ve Kültür Çalışmaları Kapsamında Kültürel Çalışmalar Ekolüne Bir Bakış"**, M. Işık (der.), **Medyaya Yeni Yaklaşımlar**, Konya: Eğitim Kitabevi, 2004, s. 85.

¹⁴⁵ Ayşe İnal, **"Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım"**, Ank. Üni. İlet Fak. Yıllık, İletişim Yayınları /3, 1994, s.150.

¹⁴⁶ Şermin Tekinalp ve R. Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul: Derin, 2004, s. 146

Kültürcü yaklaşım, pasif ve aktif izleyici savını da ele alarak, izleyicileri pasif ve birbirinin aynı sayan anlayışı da yıktı. Onun yerine, farklı siyasal ve sosyal yönelimlere sahip izleyicilerin, mesajları deşifre ediş biçimlerinin farklılığını öne çıkardı. Kültürcü yaklaşım kuramcılarının kültürden ne anladıkları, onların medya konusundaki değerlendirmelerinin de temelini teşkil eder. Raymond Williams'ın kültür kavramlaştırmasından medyayı toplumsal grupların çıkarlar çatışması alanı ve çıkarlar çatışmasını da "kültürel aktiviteler" olarak gördüğünü anlıyoruz. Başka bir deyişle, medya metinleri maddi tahakkümden çok, kültürel liderlik peşinde koşan toplumsal ajanların çatışmalarını yansıtmaktadır¹⁴⁷

Williams kültürün, kitle iletişim araçları ve teknoloji tarafından belirlendiği olgusuna tereddütle yaklaşır ve klasik Marksist yaklaşımların temel dayanağı olan altyapının üst yapıyı belirlemesi kuramını çalışmalarının merkezine almaz. Williams, kültür ile diğer toplumsal uygulamalar arasındaki ilişkiyi incelemeye olanak veren bütüncül bir Marksizmden yana tavır alır; kültür, toplumsal ve ekonomik belirleyiciliğin egemenliği altına sokarak kısıtlayan alt yapının üst yapıya üstünlüğünü tartışmaya açar. Williams medya ile ilgili ilk çalışmalarından itibaren teknolojik belirleyiciliği eleştirir.¹⁴⁸ Ona göre (1983) iletişim araçlarının keşfi, sınıf çıkarlarından üstün olan "bir ortak anlamın" keşfidir. İşçi sınıfı "ortak kültüre" katkıda bulunarak toplumun gelişmesine yardım eder. Bu tanımlama kültürü sınıf egemenliğindeki rolünden yoksun eder, sınıflar içi ve sınıflar arası çıkar çatışmalarını bertaraf eder. Ortak değerler sadece ideoloji, bilinç ve pratikte bir anlama sahiptir. Williams kültür ile sınıf egemenliği, sınıf oluşumu ve meşruluk arasında gerçek bir ilişki kurmaz¹⁴⁹

Son olarak, Kültürel Çalışmalar medya ve iktidar ilişkilerine çeşitli kavramlarla açıklık getirmeye çalışır. Bu anahtar kuramsal terimlerinden birisi hegemonyadır. Gramsci tarafından ortaya atılan ve iktidarla pratik arasındaki bağlantıyı araştıran hegemonya kuramı, medyanın eleştirel çözümlemelerinde kullanılan güçlü bir

¹⁴⁷ Tılıç, a. g. e. s. 45.

¹⁴⁸ Arık, a. g. e., s. 90.

¹⁴⁹ Alemdar ve Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, s. 285.

akım olmuştur.¹⁵⁰ Gramsci'nin geliştirdiği hegemonya, medya ve kültürel çalışmalarda hakim sınıfın kitleler üzerinde nasıl fark ettirmeden kültürel, sosyal ve ekonomik bir tahakküm kurduğunu ortaya çıkaran merkezi bir kavramdır. Hegemonya en iyi, rızanın örgütlenmesi olarak anlaşılır ve bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zora başvurulmadan inşa edildiği süreçleri işaret eder. Bu anlamda hegemonyada önemli olan, onun verili ve sürekli bir durum olmaması, aksine aktif bir biçimde kazanılıp korunması gerektiğidir; çünkü kaybedilebilir de. Stuart Hall'ın ifadeleriyle, sürekli hegemonya yoktur; hegemonya somut tarihsel durumlarda sadece kurulabilir, analiz edilebilir. Bunun öteki yüzü ise, hegemonik koşullar altında bile, bağımlı sınıfların topyekün bir biçimde teslim alınmasının mümkün olmadığı gerçeğidir.¹⁵¹

Kısacası, hegemonya kavramı yasal yolla da olsa bir baskı sonucu alt sınıflara belli değer ve davranışların benimsetilmesi değil, onların bu değer ve davranışları kendi rızaları ile benimsemelerinin sağlanmasını ifade eder. Medyanın rolü ve önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Hegemonyanın kurulmasında medya en önemli rollerden birini oynar. Bir başka deyişle, medya hakim sınıfın çıkarlarına hizmet eden yorumların yeniden üretilmesine yaramakla birlikte aynı zamanda, rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği bir ideolojik mücadele alanıdır da.¹⁵²

Hegemonya, yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapan bir terimdir. Medya kurumları sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duyuşal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görürler¹⁵³ Hall'da Williams gibi teorisini Gramsci'nin "hegemonya" kuramına dayandırmaktadır. Hall'a göre, "sıradan insanlar kültürel

¹⁵⁰ Pamela Shoemaker ve S. D. Reese, *"İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi"*, Der. Süleyman İrvan, Medya, Kültür, Siyaset, Ark Yayınları, Ankara, s. 116.

¹⁵¹ Arık, a. g. e., s. 86.

¹⁵² Tılıç, a. g. e., s. 46.

¹⁵³ Shoemaker ve Reese, a. g. e., s. 116.

aptallar olmadıklarına göre, popüler kültür biçimlerinde kendi hayatlarına ilişkin gerçeklerin nasıl temsil edildiğinin basbayağı farkındadırlar.¹⁵⁴

Her yaklaşım gibi, Kültürel Çalışmalar'a yönelik bazı eleştirilerde yapılmaktadır. Örneğin; metin merkezli inceleme yaklaşımı televizyon izlemenin karmaşıklığını gözden geçirir. Tüm kültürel yorumu egemen ve bağımlı gruplar arasındaki savaşı çözümlmeye indirir. Bu indirgemecilik, ortak anlam oluşumunu ve yenilikçi kültürel yaratıcılığı kavramlaştırır. Amerikan kültürel çalışmaları ise, izleyicinin gücünü abartarak medyayı daha masum gösterir, siyasal ekonomi yaklaşımını ve kitlenin metalaşmasını hafife alır.¹⁵⁵

2. 3. 2. 2. Ekonomi Politik Yaklaşımlar

Medyanın siyasal ve ekonomik ilişkilerini ele almış olan Ekonomi Politik yaklaşım, kodların çözücüleri olan izleyicileri değil medyanın kendisini yani kodlayan tarafı irdelemiştir. Karı arttırma ve riski en aza indirmeye yönelik yapılar üzerinde duran medyanın, gerçek siyasal ve ekonomik durumu maskeleyen yönelik bir manipölasyon yaptığını savunurlar.

Medyanın sahiplik yapısı ve bu yapının devlet, politikacı ve iş dünyasıyla olan ilişkileri, pek çok basın kuruluşunun yayın politikasını da biçimlendirmektedir. Bu ilişkiler ağı, haber ve programların içeriği ve sunuluş biçimini de etkilemektedir. Ekonomik Politik yaklaşımlar bu ilişkiler ağını irdeleyen eleştirel bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımlar medyayı bir endüstri olarak görür ve temel iletişim araçlarının özel sermaye grupları tarafından elde edilme yollarını araştırır. Medya sahipliğinin genellikle bir kaç zengin medya patronun elinde odaklandığı görülmektedir.

¹⁵⁴ Arık, a. g. e., s. 94

¹⁵⁵ Tekinalp, a. g. e. 2003 s.148

Medyanın devletle ilişkisine dikkat çeken Ekonomik Politik yaklaşım, medya pratiklerinin ekonomik yapı tarafından belirlendiğini savlar ve medya çalışmalarında ideolojiye aşırı vurgu yapılmasına karşı çıkar.

Ekonomi politik yaklaşım, kapitalistlerin sahip olduğu medya kararlarının ve medya içeriğinin ekonomik iktidara sahip olanları kayıracığını ileri sürer.¹⁵⁶ Ekonomi politikçiler daha geleneksel bir Marksist yaklaşımı benimserler. Marksist altyapı/üstyapı eğretilmesini kullanarak, ideolojinin ekonomik altyapı tarafından belirlenen bir üstyapı kurumu olduğunu belirtirler. Medyanın rolü, medyaya sahip olan ve onu kontrol eden sınıfın çıkarlarını yanlış bilinç üretimi aracılığıyla meşrulaştırmaktır.¹⁵⁷

Medyanın rolünün, medya sahiplerinin ve onları kontrol edenlerin çıkarlarını "yanlış bir bilinç yaratılış yoluyla meşrulaştırmak" olduğunu varsayan,¹⁵⁸ haberde söylemin nasıl üretildiğini de irdeleyen Ekonomi politikçiler daha çok haberin söylemi içerisinde egemen ideolojinin hangi biçimlerde yeniden üretildiği ve yeniden kurulduğu üzerine odaklanmış; medya içeriklerinin egemen kapitalist ekonominin dinamikleri içinde şekillendiğini vurgulamışlardır.

Altschull'a göre medya kendisini mali açıdan destekleyenlerin ideolojisini yansıtmaktadır. Altschull, medya desteği ile ilgili dört kaynak belirler: "Resmi" modelde, örneğin çoğu komünist ülkede olduğu gibi medya devlet tarafından kontrol edilir, "ticari" modelde, medya, reklamcılar ve onların medya sahibi müttefiklerinin ideolojisini yansıtır.¹⁵⁹

Bu bakış açısının savunucuları ekonomik sermayelerin, zengin ekonomilerin ekonomik gücü az olanların seslerini kesmeye çalıştıklarını belirtmektedirler.

¹⁵⁶ Pamela Shoemaker, Reese S.D., *İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi*, Der. Süleyman İrvan, Medya, Kültür, Siyaset, Ankara: Ark Yayınları, 1997, ss. 109-110.

¹⁵⁷ Mustafa Şeker, *Televizyon Haberlerinin İmge Üretme Ve Anlam Yitirme Sorunu*, Konya: Selçuk Üniv. Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 43.

¹⁵⁸ Tılıç, a. g. e., s. 48.

¹⁵⁹ Shoemaker ve Reese, a. g. e. s. 110.

Ekonomi Politik yaklaşımın en iyi bilinen iki düşünürü Edward Herman ve Noam Chomsky'dir. Diğer eleştirel yaklaşımıcılar gibi, Herman ve Chomsky de medyanın egemen seçkinlere hizmet ettiğini, bu anlamda devlet ve özel mülkiyet medyasının farklı bulunmadığını savunurlar. Herman ve Chomsky, propaganda modeli adını verdikleri yaklaşımlarında medyanın beş haber süzgeci olduğunu ileri sürerler. Bunlar, 1- Başat medya firmalarının büyüklüğü, mülkiyet yoğunlaşması, medya sahibinin zenginliği ve kar yönelimi, 2- Medyanın ana gelir kaynağı olarak reklam, 3- Medyanın hükümet ve sermaye ile bu kaynaklardan ve iktidar birimlerince desteklenen ve onaylanan uzmanlar tarafından sağlanan bilgilere asm derecede bağımlılığı, 4- Medyayı yola getirmenin bir aracı olarak olumsuz eleştiri, 5 -Ulusal bir din ve kontrol mekanizması olarak komünizm düşmanlığı¹⁶⁰

Noam Chomsky “In Media Control: The Spectacular Achievement of Propaganda” adlı eserinde geniş Amerikan kurumların global medya üzerindeki egemenliğine oldukça eleştirel yaklaşmıştır. Chomsky’e göre bu kurumların egemenliği, halka verilen bilginin sıkı kontrolü ile sonuçlanır. Soğuk savaş boyunca bu kurumlar Sovyetler Birliği’ne karşı korku iklimi (Sovyetler Birliği korkusu) yaratacak bilgiyi organize ettiler. Chomsky ayrıca İkiz Kuleler’in yıkılışından itibaren bu birleşmiş medya ya da tekel medyasının “uluslararası terörizm” gibi yeni korkular yarattıklarını ve Amerika’daki demokrasinin zayıflığı veya bu kurumların sorumlulukları gibi gerçek konuların tartışılmasını engellediklerini belirtmektedir.¹⁶¹

2. 3. 2. 3. Frankfurt Okulu: Kültür Endüstrisi

Frankfurt Okulu ismini, Frankfurt'ta kurulan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nden alır. Kuramcıları, Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse ve Jürgen Habermas'tır. Marksist yönelime sahip ilk Alman araştırma kurumu özelliğini taşıyan Frankfurt Okulu; öncelikle kapitalist ekonomi ve işçi

¹⁶⁰ Shoemaker ve Reese, a. g. e., s. 114.

¹⁶¹ Giddens, a. g. e., ss. 599-600.

hareketinin tarihini ele almıştır. Ancak, Almanya'da Hitler'in ve faşizmin iktidara gelmesiyle birlikte enstitü New York'a taşınmıştır.

1920'de Marks'tan esinlenen bununla birlikte Marksçı bakış açısının radikal revizyon gerektirdiğini savunan ve Marks'ın modern kapitalist toplumlarda kültürün etkisi üzerinde durmadığını varsayan yukarıda geçen teorisyenler tarafından kurulmuş bir okuldur.

Frankfurt Okulu'nun üyeleri boş zamanın endüstrileştirildiğini ifade etmektedirler. Film, televizyon, popüler müzik, radyo, gazeteler ve dergiler gibi eğlence endüstrileri anlamına gelen “kültür endüstrisi” üzerinde yoğun çalışmalar yapmışlardır.

Popüler kültür üretiminin kar amacıyla diğer endüstriler tarafından standardize ve egemen hale getirildiğini tartışmaktadırlar. Kitle toplumunda, “boş vakit endüstrisi” halk arasında uygun değerleri yaymak için kullanılmaktadır: boş vakit artık bir iş arası (işe bir fırsat değil) ona bir hazırlıktır.¹⁶²

Franfurt Okulu kuramcılarına göre kitle iletişim araçları ciddi kültür dünyasını, kültürün eleştirici özünden mahrum etme pahasına daha geniş bir şekilde elde etmeyi sağladı.¹⁶³ Adorno ve Horkheimer kırklı yılların ortasında kültür endüstrisi kavramını yaratırlar. Kültür varlıklarının endüstriyel üretimini, kültürün meta gibi toptan üretildiği hareket olarak incelerler. Kültürel ürünler, filmler, radyo programları, magazinler, arabaların ya da kentleşme projelerinin seri olarak yapımındaki örgütlenme ve planlama şemasına ait teknik mantığın aynısını yansıtır.¹⁶⁴

Kültür endüstrisinde tüketicinin tasnif edeceği hiçbir şey kalmamıştır. Yaratıcılık için hiçbir alan bırakılmamıştır. Her şey en küçük ayrıntısına kadar uygun bir şekilde biçimlendirilmiştir. Kapitalist üretim, tüketicilerin bedenini, düşüncesini öyle bir kuşatmıştır ki kendilerine sunulanların çaresiz kurbanı olurlar. Bugün kandırılmış

¹⁶² Giddens, a. g. e., ss. 600-601.

¹⁶³ Alemdar ve Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, s. 278.

¹⁶⁴ Armand Ve Michele Mattelart, **İletişim Kuramları Tarihi**, Çev. Merih Zıllıoğlu, İletişim Yayınları, 1998, s. 61.

kitleler başarılıdan çok daha fazla olarak başarı masalı tarafından esir tutulur. Kültür endüstrisinde hiçbir şey değişmez ve uygun olmayan hiçbir şey ortaya çıkmaz.¹⁶⁵ Okulun kuramcıları, kitle iletişim araçlarını, Adorno'nun değimiyle "kültür endüstrisi"ni endüstrileşmiş kitlelerin bilincini kolonileştirmekle ve kitleleri düşünemez hale getirmekle suçlamışlardır. Kültür endüstrisinde, her şeyin en küçük ayrıntısına kadar biçimlendirildiğini, kültürcülerin de bu biçimlendirilmiş hayatta tam manasıyla kuşatıldığını ve kendilerine sunulanı çaresiz kabul ettiklerini belirtmişlerdir.¹⁶⁶

Kültür Endüstrisinin standartlaşmış ürünleriyle yayılmasını, eleştirel ve bağımsız düşünce için bireylerin kapasitesini yıktığını ifade etmektedirler. Onlara göre sanat yok olmakta, ticarileşmenin altında kalmakta ve kültür eğlence ile yer değiştirmektedir.

Frankfurt Okulu kitle iletişim araçlarını bir "popüler kültür" yayarak algılamaları öldüren pasifizmi arttıran örgütler olarak görür. Kitle iletişim araçları modern kapitalist toplumlarda insanların sisteme topyekün entegrasyonuna hizmet etmektedir. Horkheimer ve Adorno, "kültür endüstrisi" kavramlarıyla, sanatın pazarda satılan ve izleyici kitlelerinin eğlendirilmesine hizmet eden bir hale dönüştüğünü ifade ederler. Medya, kültür endüstrisi içerisinde, sanatsal değerlerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.¹⁶⁷ Frankfurt Okulu'nun kimi temsilcileri, popüler kültürün eleştirel düşünceyi ortadan kaldırıp, bireyleri yabancılaştırdığını ve onları "kültür endüstrisinin pasif tüketicileri" konumuna getirdiğini vurguluyorlardı.¹⁶⁸

Frankfurt Okulu kuramcılarına göre, kitle iletişim araçları ciddi kültür dünyasını, kültürün eleştirici özünden mahrum etme pahasına daha geniş bir şekilde elde etmeyi sağladı. Örneğin, Herbert Marcuse'nin belirttiği gibi solun kitle kültürünü eleştirisini eleştiren yeni tutucu eleştiriciler Bach'ın mutfakta fon müziği, Plato ve Hegel'in, Shelley ve Baudelaire, Marks, ve Freud'un eczanelerle raflarda olmasına karşı protestoyu alayla karşılamaktadır¹⁶⁹ Frankfurt Okulu'nun üyesi Walter Benjamin'e

¹⁶⁵ Korkmaz Alemdar ve İ. Erdoğan, **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 217

¹⁶⁶ Evirgen, a. g. e., s. 43.

¹⁶⁷ Tılıç, a. g. e., s. 49.

¹⁶⁸ İnal, a. g. e., s. 61.

¹⁶⁹ Alemdar ve Erdoğan, **İletişim ve Toplum**, s. 216.

göre, yeni kitle iletişim araçları manipüle edici olarak nitelenip atılmamalı, bunun yerine işçi sınıfının çıkarına göre görev yapacak bir şekle dönüştürülmelidir: Çağdaş insanın ve kitlelerin artan formasyonu aynı sürecin iki yanıdır.¹⁷⁰ Kültür endüstrisi, kültürün çöküşünü, tecim eşyasına indirgenmesini, örnek olacak biçimde kesinleştirir. Kültürel eylemin değere dönüştürülmesi, onun eleştirel gücünü ortadan kaldırır ve ondaki özgün bir yaşıntının izlerini siler. Endüstri üretimi kültürün felsefi - varoluşçu rolünün küçültülmesini pekiştirir.¹⁷¹

2. 3. 3. Neo-Marxist Yaklaşımlar: Kültürel Hegemonya

Neo-Marxistler medyanın etkilerini ve içeriğini açıklamada kapitalizm mantığına Marxistlerden daha az vurgu yapmaktadırlar. Egemen sınıf kültürünün medya aracılığıyla sorgulanmadan kabul edilme biçimleri içinde yeniden üretildiğini vurgularlar. Bu aslında kültürel hegemonya olarak bilinen şeyin bir parçasıdır. Yani bir fikir grubunun diğerleri üzerindeki egemenliği...

Marxizmin biraz daha gelişmiş bir versiyonu olan bu model İtalyan Marxist Antonio Gramsci'nin "ideoloji"yi basit ekonomik yaklaşımdan daha önemli gören çalışmasıyla birlikte ilişkilendirilmektedir. Çoğu insan, gazeteciler de buna dahil, aslında bağlantılı olmasına rağmen, her koşulda içinde bulundukları sınıf pozisyonu tarafından belirlenmesi zorunlu olmayan inançlarına göre davranmaktadırlar.

Neo-Marxistler, medyanın anlamları ürettiğini ve bu anlamları dünyanın okuyucu ve izleyiciler için daha anlaşılabilir olmasını sağlayan kod ve sistemlere dönüştürdüğünü belirtmektedirler.¹⁷² Medya sosyal veya politik sistem sunar ve bunu ayrı olaylar olması için neyin farklı şekilde görüneceğini birleştirmede yardım eder. Fakat oldukça az oranda ideoloji olarak organize edilen kod, gerçek olarak yorumlanmaktadır. Bu kodlar sorgulanmadan gerçek olduğuna inanıp kabul edilen

¹⁷⁰ Alemdar ve Erdoğan, a. g. e, s. 218.

¹⁷¹ Mattelart, a. g. e., s. 62.

¹⁷² Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 940.

fikirlerle dönüşürler ve bu fikirler de dünyayı yorumlamak için kullanılmaktadır.

Stuart Hall, toplumdaki her kültürün dünyayı farklı şekilde sınıflandırma yolunun olduğunu belirtmektedir. İçinde kitle iletişim araçları ile yapılanlar da dahil kültürün iletildiği bütün yollar, dünyaya bakış açısını gösteren işaret sistemini içerir. Benzer olaylara farklı anlamlar verilebilmektedir.

Hall’a göre, medya gücünün anlamını kodlar. Bunu yapabilir, çünkü medyanın tamamı ya da en azından çoğu anlaşılmaya dayalı bir yapı içerisinde işler. Bu anlaşma kurgusaldır yani yapaydır: bu merkez medya için çalışılmış ve öğrenilmiş bir ortak karardır. Bu, nadiren bilincin bir sonucu veya devletin veya güçlü çıkar gruplarının kasıtlı bir manipölasyonudur: eğer bu bir sorun olsa (ve geniş bir kesim tarafından öyle görülse) medya mesajlarının meşruluğu tartışmaya açık olur. Elbette bu bilinçsiz olan ve sorgulanmadan kabul edilen bir şeydir.¹⁷³

Hall’un yaklaşımı bizim gerçeğe bakışımızı şekillendiren toplumdaki iletişim biçimlerindeki yolların incelenmesi olarak tanımlanan “dilsel dönüşüm” kavramıyla yakından ilişkilidir.

Kültürel hegemonyanın üretiminde medyanın rolünü ortaya çıkarma metodunun “içerik analizi” olduğu belirtilmektedir.

2. 3. 4. Son Dönem Teorileri

2. 3. 4. 1. Jürgen Habermas: Kamu Alanı

Alman filozof ve sosyolog Jürgen Habermas, Frankfurt Okulu’nun başını çektiği bazı konularla başlamış, fakat onları farklı bir yolda geliştirmiştir. 18. yy’ın başlarından günümüze kadar medya yapılarının gelişimini analiz etmiş, belirtmeyi ortaya çıkararak ve sonraki on yılda da kamu alanının gelişimini analiz etmiştir.

¹⁷³ Haralambos and Holborn, a. g. e., s. 941.

Kamu alanı genel konuların, kaygılarını sorunların tartışılabilirdiği ve fikirlerin oluşturulduğu halkın alanıdır.¹⁷⁴

Habermas'a göre kamu alanı ilk olarak Londra, Paris ve diğr Avrupa şehirlerinin salon ve kafelerinde gelişti. İnsanlar günün meselelerini tartışmak için bir araya gelirdi. Politik tartışmalar özel önemi olan bir konu olmaya başladı. Az bir topluluk katılmasına rağmen Habermas, politik problemlerin halk tartışmalarıyla çözümü fikrini ortaya çıkardıklarından, salonların ilk demokrasinin gelişiminde çok önemli olduklarını ifade etmektedir. Kamu alanı, en azından prensip olarak, bir araya gelen bireyleri, kamu tartışması olan bir forumda eşit olarak dahil eder. Fakat kamu alanının ilk dönem gelişimi tarafından verilen umut, Habermas'ın sonucuna göre tamamen anlaşılmadı; uygulanamadı. Modern toplumlarda demokratik tartışma, kültür endüstrisinin gelişimi ile yer değıştirdi. Kitle iletişiminin ve kitle eğlence kültürünün gelişimi, kamu alanının büyük oranda yapmacık, yalan olmasına yol açtı. Politikalar (fikir ve eylemler) parlamento ya da medyada kontrol edilen, yönetilen bir sahnedir. Kamuoyu açık, rasyonel bir tartışma aracılığıyla değil, reklamlarda olduğu gibi, manüpülasyon ve kontrol aracılığıyla oluşturulmaktadır.¹⁷⁵

2. 3. 4. 2. Jean Baudrillard: Hipergerçekliğin dünyası

Günümüzün en etkili medya teoristyenlerinden biri, McLuhan'ın fikirlerinden güçlü bir şekilde etkilenmiş olan postmodernist Fransız yazar Baudrillard'tır.

Baudrillard, modern kitle medyasının etkisinin, herhangi bir teknolojidenden çok daha farklı ve etkileyici olduğunu, ilerleyen kitle medyası, özellikle televizyon gibi elektronik medyanın yaşamımızın doğasını dönüştürdüğünü varsayar. Televizyon bize dünyayı sadece yansıtmaz, gitgide içinde yaşadığımız dünyanın aslında ne olduğunu da tanımlar.

¹⁷⁴ Giddens, a. g. e., s. 601.

¹⁷⁵ Giddens, a. g. e., s. 601.

Televizyon bize dünyanın çok farklı izlenimlerini, imajlarını sunar. Artık televizyonun bize görmemiz için sunduğu “gerçeklik” yoktur. Gerçeklik aslında televizyonun dünyanın birçok farklı izlenimlerini sunmasıdır. Baudrillard buna “hipergerçeklik” adını vermektedir.¹⁷⁶

1991’deki Körfez Savaşı’ndan kısa bir süre önce Baudrillard bir gazetede “Körfez Savaşı Olamaz” isimli bir makale yazar. Fakat savaş başladıktan sonra onun biraz değil, tamamen yanlış düşündüğü, hatalı olduğu düşünülebilir. Fakat savaş bittikten sonra Baudrillard ikinci bir makale daha yazar: “Körfez Savaşı Olmadı.” Baudrillard’ın burada demek istediği, bu savaşın tarihteki diğer savaşlar gibi olmadığıdır. Bu medya çağının savaşıydı. Dünyadaki diğer izleyicilerle beraber, Bush ve Saddam Hüseyin de dahil, CNN’in yayınından aslında gerçekte ne olduğunu izlediğimiz “görsel bir oyun, manzara” idi.

Baudrillard’a göre, medyanın her yerde olduğu bir çağda, bir şekilde gerçeklik (hipergerçeklik) üretilir; medya imajlarının ve insan davranışlarının ortak katılımı ile oluşur. Hipergerçekliğin dünyası hayali olanın oluşturulmasıdır. Yani imajların anlamlarını sadece diğer imajlardan alması, bundan dolayı bir “dıştan gelen” gerçeklik temelini olmamasıdır.¹⁷⁷

Baudrillard, TV’de görülen imajların, görüntülerin de aslında gerçeğin kendisi olmadığını, oluşturulmuş ve ona göre yansıtılan hipergerçeklik olduğunu bu sebeple sürekli olarak TV’de görünmeyen hiç bir politik liderin seçim kazanamayacağını belirtmektedir. Çünkü gerek politikacı gerekse bir konu hakkında bildiklerimizin çoğu TV’den ve okuduğumuz gazetelerden gelmektedir.

¹⁷⁶ Giddens, a. g. e., s. 602.

¹⁷⁷ Giddens, a. g. e., s. 602.

2. 4. Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerindeki Etkileri

Kitle iletişimi, her çeşit mesajın, az ya da çok geniş ve ayrışık bir topluluk içinde yayılmasını sağlayan yöntemlerin tümü,¹⁷⁸ iletişim araçlarının ürünlerini biçimlendiremediği bir iletişim türü olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁹

Geleneksel olarak kitle iletişim beş aşamalı bir süreç olarak ele alınır: Profesyonel iletişimciler sunu için değişik içerikli iletiler oluştururlar. Bu iletiler mekanik araçlar aracılığıyla hızlı ve sürekli dağıtılır ve yayımlanır. İleti çok sayıda ve çeşitli izleyiciye ulaşır. Kitle içindeki bireyler iletiyi kendi deneyimlerindeki anlamlara göre yorumlarlar. Sonuçta, bireyler şu ya da bu biçimde etkilenirler. (Melvin De Fleur and Fuertte Denis, Understanding Mass Communication, Hunghton Mifflin Company, Boston, 1981, p. 11)¹⁸⁰

Medya, günümüzde kamuoyunun oluşmasında ve siyasal tercihlerinin belirlenmesinde ve sosyo-kültürel hayatın biçimlenmesinde en etkili unsurlardan ya da araçlardan birisidir. Temel ikna kaynağı olan bu araçlar kişinin siyasal, dinsel, sosyal vb. tutumlarını çok erken yaşlardan itibaren etkisi altına alır ve bu etkiyi tüm yaşamı boyunca sürdürür.

Bilgi parçacıklarımızın çoğu şu iki kaynaktan beslenir: Dış çevremizde neleri gözlemlemişsek ve diğerlerinin bize ilettikleri bilgilerdir.¹⁸¹

Günümüzde bu diğerlerini büyük oranda medya (kitle iletişim araçları) oluşturmaktadır. Nelerin olup bittiği, hangi olayların yaşandığı ve hangi sorunların var olduğuna yönelik bilgiler önemli ölçüde kitle iletişim araçlarından öğrenilmektedir. Medya olarak ifade edilen bu araçlar, bu süreçte bilgi aktarıcı olmanın yanında söyledikleri/yazdıkları ve söylemedikleri/yazmadıklarıyla izleyicilerinin tutum ve davranışlarına da etkide bulunmaktadır.

¹⁷⁸ Sadi Özdemir, Medya, Emperyalizm ve Küreselleşme, İstanbul:Timaş Yayınları, 1998, s. 35.

¹⁷⁹ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara: ERK Yayınları, 2005, s. 17.

¹⁸⁰ Özdemir, a.g.e., s. 35.

¹⁸¹ H. Mustafa Açıköz, **İletişim Felsefesine Giriş**, İstanbul: Birey Yayınları, 2003, s. 63.

Bu araçların temel özelliği, olayları ve yorumları çok kısa bir zamanda büyük kitlelere yayabilmeleri ve böylece onların kanaatlerine yön verebilme olanağına sahip olmalarıdır. Bu açıdan bunların toplumsallaştırıcı etkisi olduğundan bahsedilmektedir.

Kitle iletişim araçlarını izleme, bireye mevcut siyasal sistem ve olaylar hakkında bilgi verir ve bu olaylara karşı ilgisini yoğunlaştırırken siyasal sisteme olan talepleri ve siyasal yaşama katılmayı da uyarır. Kısaca kitle iletişim araçlarının yayınları kamuoyu oluşumuna geniş ölçüde imkan sağlarlar.¹⁸²

Medya (kitle iletişim araçları) iletilerine açık kalmakla başlayan medya etkileri zincirinin ilk halkasını ‘haberdar olma’ aşaması oluşturur. İnsanlar çevrelerinde ve dünyada olup bitenleri medya aracılığıyla öğrenebilmektedir. Ardından farkına varılan konu ya da sorun hakkında daha fazla bilgi edinilmeye başlandığında ‘bilgi’ ya da ‘bilişsel etkiler’ aşamasına geçilmiş olmaktadır. Daha sonra ‘tutum değişikliği’ ve son olarak da ‘davranış değişikliği’ aşamaları ile zincirin halkaları tamamlanmaktadır.¹⁸³ Medyanın haberdar etme süreciyle başlayan etkileri son aşamada davranış değişikliğine kadar varmaktadır. Özellikle kültürel kimliğin oluşumuna etkileri açısından bakıldığında bu araçların önemi bir kez daha anlaşılabilmektedir.

Son otuz yılın başlıca araştırma yaklaşımlarına göz atıldığında görülebileceği gibi, geleneksel ana damar (main stream) iletişim araştırmalarının başlıca odağı medya etkileri olmaktadır. Medya hakkındaki bakışların barındırdıkları hem korku ve endişeyi hem de umut ve tahriki açıklayan nokta, medyanın yürekleri, zihinleri ve ulusal kamunun davranışını zaptetme ve yönlendirme konusundaki tahmine dayalı gücüdür.¹⁸⁴

İnsanlar dünyanın her yerindeki olaylardan haberdar olmak isterler. Özellikle günümüz dünyasında devletler birbirleriyle daha yakın ilişki içerisine girmişlerdir. Bu ilişkiler kapsamında, ilişkiye girdikleri ülkelerdeki tüm gelişmeleri yakından takip etme yoluna gitmişlerdir. Toplumbilimci Wright Mills, “Bugün sıradan kişiler, salt kendi

¹⁸² Arsev Bektaş, **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, 1. bs., İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1996, s. 93.

¹⁸³ Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya: Çizgi Kitapevi, 2001, s. 22.

¹⁸⁴ Mehmet Küçük, **Medya İktidar İdeolojisi**, 2. bs., Ankara: Ark Yayınları, 1999, s. 309.

dünyaları içinde yaşamaktadır. Kendi sıkıntılarının üstesinden gelemeyenler. Bunda da oldukça haklıdır. Çünkü, sıradan kişiler sınırlandırılmış bir çember içinde sürdürürler günlük yaşantılarını. Görüşleri, güçleri; işleri, aile ve komşularıyla kısıtlanmıştır. Öteki alanlarda salt seyircidirler.” demiştir.¹⁸⁵

18., 19. ve 20. yüzyıl başlarında basın, halkı bir araya getiren bir araç olarak işlev görmektedir. Medya kuruluşları günümüzde halkı eğlendirme, bilgilendirme, düşündürme, kültürel-sosyal ve dini yönden etkileme, reklam-tanıtım yapma, siyaseti etkileme, bilimsel çalışmalar teşvik etme gibi çok farklı işlevleri üstlenmiştir. Önümüzdeki dönemlerde de medyanın toplumu olumlu ve olumsuz yönde etkilemeleri olmaya devam edecektir.

Medyanın oluşturduğu enformasyon toplumu çağı aynı zamanda da ruh hallerinin yaratıldığı toplumdur. Dolayısıyla, özgürlük ve demokrasi konusunu değişik biçimde düşünmek gerekir. Siyasal özgürlük insanın kendi iradesini uygulaması olarak özetlenemez. Çünkü o, bu iradenin oluşum sürecine egemen olma hakkından da kaynaklanır.¹⁸⁶

Medya demokrasinin gelişmesi açısından da önem kazanmaktadır. Demokrasi üstten-tepeden inşa edilen bir rejim değildir. Önce yurttaş bireylerin demokrasinin kendileri için ne denli gerekli olduğuna inanmaları gerekiyor. Sivil toplumu oluşturan yurttaş bireyler, demokrasiyi kendi içlerinde üretmek ve yaşatmak zorundadırlar. Çünkü sivil toplum demokrasi olmadan varolamaz. Demokratik bir devlet ise varolabilmek için sivil bir topluma gereksinim duyar.¹⁸⁷ Böyle bir ortamın oluşması için de medyaya çok büyük bir görev düşmektedir. Kendi ayakları üzerinde durabilen ve siyasilerle çıkar ilişkisine girmeyen medya kuruluşları varoldukları toplumda demokrasinin en büyük temsilcileri sayılır.

Basının günümüzde tartışılan konularının başında gazetelerde yer alan sensasyonel haberler geliyor. Gazetede yer alan tek bir fotoğrafın haftalarca gündemden inmemesi buna

¹⁸⁵ Brian Groombridge, **Televizyon ve Toplum**, İstanbul: Reklam Yayınları, 1976, s. 14.

¹⁸⁶ Matterlart, a.g.e., s. 148.

¹⁸⁷ Mehmet Metiner, **İdeolojik Devletten Demokratik Devlete**, İstanbul: Beyan Yayınları, 1999, s. 129.

bir örnektir. Örnek olarak, Irak devrik lideri Saddam Hüseyin'in çukurdaki fotoğrafı günlerce hafızalardan silinmemiştir. Basın nasıl ortaya çıktı sorusu bize burada önemli ipuçları verir. Basın, haber iletişim aracı olarak ortaya çıkmış ve zamanla haber ve fikir iletişim aracı olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle demokrasi kavramı burada önemlidir. Zamanla basının demokrasiyi geliştirdiği ön plana çıkarken, bazı dönemlerde de demokrasiyi baltalaması üzerinde durulmuştur ve durulmaktadır. Bu noktada medyanın dördüncü kuvvet anlayışı ön plana çıkıyor. Medya sahip olduğu imkanlarla halkı bilgilendiren ve gündem oluşturan bir araç olarak varlığını sürdürmektedir. Bu gücünden dolayı da devlet içerisinde büyük bir güce sahiptir. Siyasi iktidarla olan ilişkiler farklı ortamlarda farklı boyutlar kazanıyor. Genelde basını vergiye bağlayan iktidarlar savaş gibi bazı dönemlerde bu vergileri ortadan kaldırarak medyanın kendi çıkarları için hareket etmesini sağlayabilmektedir. 16. yüzyılda fikir gazeteciliği gelişirken 18. yüzyılda çoğu ülkede gazete sayısı artarken bunlara getirilen denetimler de artmaya başlamıştır. Bu zamandan itibaren gazetecilik de bir meslek haline dönüşmüştür. Bu zamanda yine basın zenginlerin tekelinden çıkarak halkın geniş kesimlerine ulaşmıştır. Basının geniş halk kitlelerine açılması, kitle gazeteciliğinin gelişmesine imkan tanımış, ona bağlı olarak da siyaset basın ilişkisi ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda bilgisayarın ortaya çıkması ideolojilerin hakim olduğu bu ortamda siyasete önem verilmesine olanak sunmuştur. Yine bu gelişmeler bazı ülkelerin tekeline girdiği için artık günümüzde ticari bir içerik kazanmıştır.

Özellikle 20. yüzyılda teknolojinin hızlı ilerlemesi ve bir haberin dünyanın her yerinde okunuyor olması çoğu devleti bu alanda hakimiyet kurmaya zorlamıştır. Yine bu zamanda medya siyasileri halk adına takip etme görevini de kendinde bulmuştur. Siyasi iktidarla halk arasındaki bu iletişimi medya sağlamaya başlamıştır. Bu arada haberin verilmesi gazeteciliğin temel kurallarıyla ilgilidir. Burada taraflı ve tarafsız haber yapılabilir ama bir gazeteci her zaman kendi çıkarlarını arka planda tutarak, gazetecilik ahlak kurallarına uymak zorunluluğunu ön planda tutmalıdır.

Seçim dönemlerinde özellikle basının oynadığı rol daha fazla kendini hissettirmekte ve buna bağlı olarak kararsız seçmenin yönlendirilmesinde büyük bir güç olarak varlığını ve gücünü hissettirmeye çalışmaktadır. Bunun sonucunda da basınla

partiler arasında büyük bir kavga durumu ortaya çıkabilmektedir. Yapılan haberlerle kitlenin bu yolla etkilenecek istenilen sonucun alınması vurgulanmıştır. Yaşanan teknolojik gelişme adeta haber alma düzeyinde dünyayı kapımıza getirmekte ve bu da basın, medyanın gücünü önemli ölçüde arttırmaktadır. Günümüz koşullarına bakıldığında bazı ülkelerde basının çok fazla tiraja sahip olduğu bunu da genellikle gelişmiş ülkelerden oluştuğunu görebiliriz.

Hegemonya; toplumdaki ekonomik süreçler üzerinde etkili bir üstünlük sağlamış olan başat sınıf ittifakının ya da yönetici bloğun, bir toplumun hayat tarzlarını, adetlerini ve anlayışlarını, bizatihi biçimini ve kültür ve medeniyet düzeyini, doğrudan doğruya tikel bir sınıfın dar çıkarlarına yarar sağlamasa bile, bir bütün olarak hayatın başat toplumsal ve üretim sisteminin gelişimi ve genişlemesini destekleyen bir yönde dönüştürebilecek ve yeniden biçimlendirilebilecek şekilde toplum üzerinde sağladığı üstünlüğünü geliştirdiği ve yaydığı tüm süreçleri kuşatır. Hegemonya bir ölçüde hukuksal ve meşru zorun yanı sıra, ilke olarak hegemonya içinde tabi durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların aktif rızasının kazanılması yoluyla başarıldığının belirtilmesidir. Her türlü hegemonyanın süregitmesi, konu kitlenin hegemonya sahipleriyle uyum içinde çekilmesine bağlı. Günümüzde zorla uyum çağ dışı kalır. Bireyin ve toplumun ikna edilmesi, inandırılması ve uyum sağlaması için kitle iletişimi teknikleri en yaygın ve etkin şekilde kullanılıyor. Medya kendisini uyuşma içinde yönlendirirken aynı zamanda uyuşma üzerinde biçimlendirici bir tarzda işleyip uyuşma şekil vermeye girişir. Toplumsal rızanın üretiminde uyuşmayı yansıtır. Bütün bunları yaparken de diyalektik sürecin asli parçası haline gelir. Medyayı devlet içinde temsil edilen başat toplumsal çıkarların güç alanı içinde yönlendiren de bu rızanın üretimi sürecidir. Medyanın devletin ideolojik aygıtları olduğu söylenebilir.¹⁸⁸

Basının medyaya dönüşümü ve medyanın holdingleşmesi temelde iktidara bağımlılığı arttıracakı noktasında eleştiriliyor. Kimileri buna olumlu bakıyor kimileri de eleştiriyor. Eleştirenler bu şekilde medyanın iktidarın denetiminde olacağı, ekonomik ilişkiler için iktidarla çıkar ilişkisine gireceklerini savunuyor. Bunu savunanlar ise

¹⁸⁸ Özdemir, a. g. e., ss. 114-115.

medyanın holdingleşmesiyle birlikte basının kendi ekonomik gücünün olacağını ve böylelikle kendini sübvans ederek kendi ayakları üzerinde duracağını savunuyor. Bu böyle gerçekleşirse ekonomik sıkıntısı olmayan medya iktidardan uzaklaşır ve kendi misyonunu üstlenerek halk adına eşik bekçiliği görevini yerine getirir.

Tartışmalarda ön plana çıkan en önemli konulardan birisi de devletin imkanlarının çoğunun medyaya gitmesi ve devletin bunları kullanarak kendi varlığını ve konumunu sürdürmek istemesinden ileri geldiğini söyleyebiliriz.

Günümüzün çağdaş toplumlarında bilgi vermek, öğretmek ve kamuoyunun bir organı olmak vb. görevleri üstlenen ve dördüncü kuvvet olarak adlandırılan medyanın gücü yadsınamaz düzeydedir. Medyanın siyasi hayattaki değeri de bu doğrultuda hızla artmaktadır. Siyaset bilimciler, medyaya da diğer baskı grupları arasında siyasi bir örgüt gibi yer vermektedir. Buna neden olarak, medyanın kamuoyunu etkileyen okuyucuların, dinleyicilerin ve izleyicilerin fikir ve düşüncelerini açıklayan organlar olması gösterilebilir. Böylece medya, kamuoyunu yansıtmayı nedeniyle kendini diğer siyasi güçlere ve siyasi iktidara karşı koruyabilen örgütleniş siyasi grup olarak baskı grubu niteliği kazanmaktadır.¹⁸⁹

Medya, siyasilerle arasındaki karşılıklı çıkar ilişkiler ekseninde genel olarak önceden siyasilerin mesajlarını iletebilen önemli araç olarak toplumsal düşünce biçimini yani kamuoyunu oluşturabilmektedir. Bunun yanında toplumun görüşlerini de siyasi çevrelere iletmektedir. Birçok siyasi de kendi çıkarlarını korumak ya da arttırmak için basını kullanma yoluna gitmektedir.

Medya, gündemin oluşturulmasında şüphesiz tarihsel ve toplumsal değerlerden, çıkar ilişkilerine dayalı olarak siyasi çevrelerden bir şekilde yararlanmaktadır.

Burada karşımıza çıkan siyasi gündeme neyin kaynak oluşturduğu hangi konunun gündeme yerleştirildiğidir. Araştırmalar burada genel bir çerçevede incelenerek belirli yönlerinin altı çizilmiş ve siyasal gündemi etkileyen unsurlar ve bugüne kadar yürütülen ve

¹⁸⁹ Müjde Ker Dinçer, **Lobicilik**, İzmir: Alfa Yayınları, 1998, s. 19.

dağınık olduğu belirlenen araştırma gelenekleri üzerinde ayrıntıları ile durulmuştur. Özet bir biçimde, Rogers ve Dearing bu araştırmaların üç genellemeye ulaştığını kaydetmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:¹⁹⁰

a) Medya gündemi tarafından oluşturulan ya da yansıtılan kamu gündemi, seçkin karar vericilerinin ve bazı durumlarda siyasal yürütme planının da siyasal gündemini etkiler.

b) Medya gündemi, siyasal gündem üzerinde doğrudan ve bazen güçlü etkilere sahiptir.

c) Bazı konular için ise, medya üzerinde siyasal gündem doğrudan ve bazen güçlü etkilere sahiptir.

Amerikalı medya ve uluslararası ilişkiler uzmanı Stever Ekovich, “Amerikan medyasının en önemli sorunları arasında haber ve reklam, imaj ve mesajı gerçek ve hikaye arasındaki çizginin yok olmaya başlaması geliyor. Amerika’yı Talk Show’lar yönetiyor ve yönlendiriyor. Bir Amerikan başkan adayı ekranda vermek istediği mesajı sekiz saniyelik ‘Soundbyte’lara sığdırmayı öğrenmezse, seçimlerde hiçbir şansı yok. Clinton’un da Reagen’in da başarısının özünde bu yatıyor” (Yeni Yüzyıl Gazetesi, 8 Mart 1995) diyor. Dünyanın en önemli iktidar merkezinde iktidar mücadelesinde medyanın etkinliği bu şekilde ifade ediliyor.¹⁹¹ Görüldüğü gibi medya, toplumdaki egemenlik ilişkilerinin merkezinde oturmakta ve iktidar mücadelelerinin önemli bir aracı olarak görev üstlenmektedir.

Medya, çoğu zaman iktidarı kamuoyuna başarılı yansıtır. İktidar hatalı da olsa onun devamının şart olduğu insanlara empoze edilir. Bireyler de iktidarlarca belirlenen ve ülkelerin çıkarlarını benimserler. Medya basın burada birliği sağlayabilir, ayırım yapabilir olayları saklayabilir. Medyanın bu gücü hangi amaçla kullandığı tartışılmaktadır. Kendi amaçlarına mı yoksa başka ülkelerin ve başkalarının çıkar ve amaçlarına mı hizmet ediyor?

Tartışma sürecinde her iki görüş doğrultusunda kamuoyu oluşturmak için basın,

¹⁹⁰ Yüksel, a. g. e., ss. 147-148.

¹⁹¹ Özdemir, a. g. e., s. 113.

medyanın etki gücünden yararlanmaya gidilir. Bu yolla hem kamuoyu hem de siyasi iktidar içerisinde yer alan karşı görüşler etkilenmeye veya manipüle edilmeye çalışılmaktadır.

Medyanın bu iki işlevine bakıldığında Batı ülkelerindeki grupların öncelikle hedefi kendi bireylerinin yönlendirilmesi ve bunun arkasından tüm dünyada batı düşüncesinin yer etmesidir.

Büyük medya şirketlerinin çoğu, piyasayla tam olarak bütünleşmiştir. Öbür şirketler de yalnızca karlılığa önem veren hissedarların, şirket yöneticilerinin ve bankacıların baskısı altında bulunmaktadır. Medyanın piyasa sistemleriyle giderek artan biçimde bütünleşmesi yönündeki bu eğilim, medya şirketlerinin büyümesini, çapraz mülkiyeti ve medya dışı şirketlerin denetimini sınırlayan yasakların gevşemesi nedeniyle iyice hızlanmıştır. Radyo-Tv reklamları ve eğlence-kavga dövüş programları üzerindeki zaten pek zayıf olan kısıtlamalar kaldırılmış, “dürüst yayıncılık ilkesi” etkisini yitirmiş, böylece bu iki medya aracının ticari amaçlara yönelik kullanımı için kapılar ardına kadar açılmıştır.

Egemen medya şirketleri çok büyük işletmelerdir; mülk sahiplerinin ve piyasa ile kâr amacı güden diğer güçlerin kesin kısıtlamalarına tabi olan çok zengin kişiler veya yöneticiler tarafından kontrol edilirler; bu şirketler, bankalar ve hükümetle de sıkı sıkıya kenetlenmişlerdir ve bunların hepsiyle önemli ortak çıkarları vardır. Haberlerin seçimini etkileyecek güçlü süzgeç budur. Kar amacı işin içine girdiğinde ister istemez de siyasiler ile ilişkiler de bu aşama üzerinden yürütülmektedir.

Sonuç olarak medya, bireyi ve toplumu çeşitli ilişkiler ağı içerisinde bir şekilde etkilemekte, gerek bireysel gerekse de sosyal kimliğin, kamuoyunun ve gerçekliğin oluşmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

2. 4. 1. Medya Etki Araştırmaları

Medyanın (kitle iletişim araçlarının) birey ve toplumu nasıl etkilediği konusunda yapılmış pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalara göre etkilenme vardır ve bazen bu etki büyük oranda olmaktadır.

Başlangıçta izleyici pasif, etkilenmeye ve ikna edilmeye açık bir unsur olarak grlyorken, daha sonra yapılan araştırmalarda bunun böyle olmadığı aslında etkinin çift yönlü olduğu görülmüştür.

Kitle iletişim araçlarının ne tür etkilediği, kısa srel, uzun srel etkiler; kültürel etkiler, sürekli izleyenleri duyarsız yaptığı kuramı; iki aşamalı etki ana başlıklarında toplanabilir. Etki türleri ise tavır ile düşünce değişiklikleri; toplu ve kişisel tepkiler; gündem belirleme, toplumsallaşma; denetim; gerçeği tanımlama ve egemen ideolojinin sürdürülmesidir... Birey, grup, örgüt, toplumsal kurum, tüm toplum ve kültür, kitle iletişim araçlarından etkilenir... Bilgi ya da görüşü içeren etkiler, tavır ya da duyguyu içeren etkiler, davranış üzerine etkiler söz konusudur... Kitle iletişim araçları amaçlanan değişme, değişikliği kolaylaştırmaya, var olanı pekiştirmeye, değişikliği önlemeye neden olabilirler...¹⁹²

Medyanın (kitle iletişim araçlarının) etki türlerini şu başlıklar halinde sıralamak mümkündür:¹⁹³

Tutum Değişikliği: Medya, insanların başkalarına ve olaylara karşı tutumlarını farklılaştırarak dünyaya bakış açılarını değiştirme etkisine sahiptir.

Bilişsel Değişim: Medya, insanların inançlarını değiştiren ya da farklılaştıran düşünce ve olayları değerlendirme biçimlerini değiştirme etkisine sahiptir.

Duygusal Yanıtlar/Kişisel Tepkiler: Medya, insanların mantıklı olanlar kadar, duygusal tepkilerini de uyandırarak etkiler.

¹⁹² zdemir, a. g. e., s. 43.

¹⁹³ Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, 1.bs., Konya: izgi Kitabevi, 2001, ss. 67-68.

Gündem Oluşturma: Medyanın özellikle haber çalışmalarında bir gündem oluşturma etkisi vardır.

Toplumsallaştırma (Sosyalizasyon): Medya bizi toplumdaki kurallar, değerler ve kabul gören davranışlara göre toplumsallaştırma etkisine sahiptir.

Toplumsal Kontrol: Medya, fikir birliği, kanun ve düzen hakkında tartışmalar yaratarak ve toplumumuzun işleyiş biçimini sorgulayan kanıt ve materyalleri bastırarak izleyiciyi kontrol etme yetkisine sahiptir.

Gerçekliği Tanımlama: Medya, gerçekliği bizim için tanımlar.

Egemen İdeolojinin Onaylanması: Medya, dünyayla toplumdaki gruplar arasındaki güç ilişkileriyle ve şeylerin nasıl sürdüğü hakkındaki görüşlerle ilgili egemen bakış açısının onaylanmasını etkileyebilir. Medya bu yönüyle hegemonyanın önemli bir parçası haline gelir.

Kitle iletişim araçlarının etkilerine yönelik sınırlı etkiler ve uzun dönemli etkiler olmak üzere iki etki türünden konu alınmıştır. Kısa süreli etkiler, hipodermik iğne modeli ve iki aşamalı etki modeli; uzun süreli etki modelleri ise Gündem Kurma Modeli, Bağımlılık Modeli ve Sessizlik Sarmalı modelleridir.

2. 4. 1. 1. Kısa Süreli Etkiler

1930'ların sonuna kadar araştırmalarda, iletişim araçları görüş ve inançları biçimlendiren, yaşam alışkanlıklarını değiştirebilen, davranışların yönlendirilmesinde etkin olan, hatta siyasal sistemleri belirleyen önemli bir güç olarak değerlendirilmektedir. Yani izleyiciler doğrudan etkilenen, edilgen unsurlar olarak düşünülmektedir. Bu görüşler bilimsel araştırmalardan çok basın, sinema ve radyonun toplumun geniş kesimlerine izleyicilerin ilgisini çekmesinin ampirik gözlemlenişine dayanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bu denli güçlü olduğu varsayımı; reklamcılar, I. Dünya Savaşı'nda hükümet

propaganda görevlileri, gazete sahipleri arasında destek bulmuştur.

1940'ların sonunda Hovland ve arkadaşları, 1950'lerin başında ABD ordu ve enformasyon bölümü, daha sonra da Yale Üniversitesi Tutum Değişikliği Merkezi, kitle iletişiminin etkilerinin güçlü olduğunu kanıtlama çalışmaları yaparlar. Bunların sonucunda aslında kitle iletişiminin etkilerinin sanıldığı kadar güçlü olmadığı anlaşılmıştır.

1940'larda başlayan ve teknolojik gelişmelerle birlikte etki alanları giderek genişleyen kitle iletişim araçlarının ilk yapılan araştırmalarda bireyleri etkilediği, fakat sonraki araştırmalarda etki düzeyinin sınırlı olduğunu ya da dolaylı bir etkinin söz konusu olabileceği belirlenmiştir. Ancak yine de kitle iletişim araçlarının eski kanaatleri değiştirebilme ve yeni kanaatler alıştırma bakımından etkileme gücüne sahip oldukları kabul edilmektedir.

1940 ve 1948 Başkanlık Seçimlerini konu alan Lazarsfeld, Barelson ve Gaudet'in incelemeleri kitle iletişim araçlarının sınırlı veya pekiştirici etkilerinin temeli olmuştur. Lazarsfeld ve arkadaşları, seçim kampanyaları sırasında kitle iletişim araçlarının seçmenler üzerinde doğrudan etkisinin çok az olduğunu bulmuşlardır. Etkilenme daha çok var olan kanıların pekiştirilmesi ve çok az olan değişme ise kişisel iletişim kaynaklarından (kanaat önderlerinden) etkilenme biçiminde olmuştur.¹⁹⁴

İki aşamalı akış modeline göre, düşünceler radyodan ya da yazılı basından önce kanaat önderlerine, onlardan da izleyici kitlesine ulaşır. Yani enformasyon ve etki iki adım sürecinden geçerek oluşur; kitle iletişim araçlarından kanaat önderlerine, onlardan da grubun üyelerine geçer. Kanaat önderleri saygı duyulan bir önder, güvenilir bir kaynak olarak gruba etkide bulunur.

Kişisel ilişkinin etkisi kitle iletişim aracının etkisinden daha fazladır. Kişiler iki büyük etki alanına (söz ve kontrol), iletişim araçları ise sadece birine sahiptir.¹⁹⁵ Kitle iletişim araçları sadece söyledikleriyle izleyiciyi etkilerken, kişiler arası ilişkilerde kontrol

¹⁹⁴ Nurçay Türkoğlu, **Toplumsal İletişim**, İstanbul: Babil Yayınları, 2004, s. 105.

¹⁹⁵ Yusuf Adıgüzel, **Kültür Endüstrisi**, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001, s.90.

yoluyla da etkileme mevcuttur.

Kısacası, “iki aşamalı akış” modeline bireyler kitle iletişim araçları tarafından doğrudan değil, üyesi bulundukları gruptaki “kanaat önderleri” yoluyla etkilenirler.

2. 4. 1. 2. Uzun Süreli Etkiler

2. 4. 1. 2. 1. Gündem Belirleme

McComb tarafından 1970'lerde geliştirilen bu kuram, medyanın olayların bazılarını ihmal ederek, bazılarını vurgulayarak kamuoyunun oluşmasını etkilediği görüşüne dayanır.

Kitle iletişim araçlarının gündem belirleme görevi yaptığını savunan bu görüş, B. Cohen'in (1963) çalışmasından çıkarılmış ve McCombe, Shaw (1973) ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Bu görüşe göre kitle iletişim araçları halka “ne düşüneceklerini söyleme”de çoğu kez başarılı olmayabilir; fakat izleyicilerine “ne hakkında düşüneceklerini” anlatmada çok başarılıdır. Başka bir deyişle, kitle iletişim araçları dünyayı bizim için inşa etme yeteneğine sahiptir ve bu yönde çalışırlar. Bunu yaparken de belli bir fikrin alacağı yönü belirlemeksizin kamuoyu için gündem hazırlarlar.¹⁹⁶ İlk kez Bernard Cohen'in dile getirdiği, ‘Medya ne düşüneceğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte fevkalade başarılıdır’ ifadesi gündem belirleme yaklaşımının temel düşüncesini yansıtmaktadır.¹⁹⁷

Yaklaşımın isim babaları olan bilim insanları Donald L. Shaw ve Maxwell E. McCombs, meydanın gündem belirleme işlevini ‘bireylerin düşüncelerini biçimlendirmek için onların algısal yapısını etkileme yeteneği’ biçiminde nitelemektedir.¹⁹⁸

Bu tezin savunucularına göre, gündem hazırlama görüşünde, kitle iletişim araçları

¹⁹⁶ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 180.

¹⁹⁷ Yüksel, a. g. e., s. 24.

¹⁹⁸ Yüksel, a. g. e., s. 24.

konular hakkında tutumlar yerine 'farkında olmayı' yaratır. Böylece dikkat, görüşlerin biçimlenmesinden kitle iletişim araçlarının halkın nüfuz sahasında olan konular hakkında belli 'idrakin' gelişmesindeki rolünün özelliklerine çevrilmiştir.¹⁹⁹

Gündem belirleme tezi, kitle iletişim araçlarının siyasal enformasyon için kullanılışı ile araçların üzerinde durduğu konuların grup içindeki önemi (ya da görünümü) arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve kişinin siyasal konulara yönelme düzeyinin kitle iletişim aracının siyasal enformasyon için kullanılmasıyla pozitif olarak ilişkili olduğunu öne sürer.²⁰⁰ Kitle iletişiminin gündemi belirleyebilme düşüncesinin temelinde konular hakkında halkın görüşlerinin kitle iletişim araçlarının verdikleriyle etkilendiği varsayılır.

Kitle iletişim araçlarının konulara verdiği öncelikler, izleyiciler tarafından öğrenilir. Gündem hazırlama zaman içinde uzanan bir öğrenme sürecidir. Belli bir zaman aralığında (iki ila dört ay kadar) konular halkın gündemine geçebilir. Zamanla kitle iletişim araçlarının öncelikleri halkın öncelikleri olur.²⁰¹ Hipotezin savunucularına göre, izleyiciler kamusal ve diğer konuları kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle kalmaz; bir konuya ne kadar önem vereceklerini kitle iletişim araçlarının bunlara verdiği önemden öğrenirler.²⁰² İnsanlar kitle iletişim aracının ilgilendiği şeyleri bilmek ve değişik konularda öncelik sırasını kabul etmek eğilimini gösterirler. O halde bu kuram doğrultusunda kitle iletişim araçlarının bir konuya verdiği önemle, izleyicilerin aynı konuya verdikleri önem arasında bir paralellik olduğunu söylemek mümkündür. Zaten burada temel iddia da budur.

Kitle iletişim aracı konuya verdiği öneme göre önceliklerini belirler. Konunun ilk sayfada, başlıkta olup olmaması, başlığın büyük ya da küçük olması, konunun kapladığı alanın genişliği, tekrarlanıp tekrarlanmaması bu öncelikler doğrultusunda belirlenmektedir. Tüm bunlar konunun algılanma biçimini, etkileyciliği ve yönlendiriciliğini belirlemektedir.

Hipotezin temel düşüncesi, belirli konu veya başlıklar arasında kitle iletişim

¹⁹⁹ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 180.

²⁰⁰ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 180.

²⁰¹ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 180.

²⁰² Denis McQuail ve Sven Windahl, **Kitle İletişim Modelleri**, Ankara: İmge Yayınları, 1997, s. 122.

aracınca daha ilgi görenlerin belirli bir zaman sonra daha kanıksanacakları ve algılanan önemlerin artacağı, daha az ilgi görenlerin ise azalacağıdır. Kurama göre, eğer seçmenler bir konunun önemli olduğuna ikna edilebilirlerse oylarını, konu ile uğraşarak en yeterli aday veya parti olarak gösterilenlere vereceklerdir.²⁰³

Sienne ve Borre (1975) Danimarka genel seçimlerinde muhabirlerin neyi izleyecekleri konusundaki enformasyonun siyasetçilerden aldıklarını buldular; yani izleyicilerin kitle iletişim gündeminin belirlenmesinde hemen hemen hiç bir etkisi yoktur.²⁰⁴

Schiller (1971) kamuoyu anketlerinin popüler katılma hülyasını beslemek için kullanıldığını ve bilinçli bir manipölasyon ve beyin yönetimi olduğunu belirtmiştir.²⁰⁵

Gündem hazırlama araştırmaları dünyada sürekli yapılmaktadır. Örneğin Deutchmann ve Ellison (1999) gazetecilerin haber seçimlerinin siyasal gündemleri nasıl yeniden biçimlendirdiği ve sürdürdüğünü göstermişlerdir. Simon'un 1997'deki incelemesi deprem hakkındaki artan haberlerin insanların yardımlarını arttırdığını buldu.²⁰⁶

Kitle iletişimi konusundaki deneysel çalışmalar meydana gelebilecek etkilerin büyük olasılıkla enformasyon ile ilgili olan konularda olacağını kanıtlamıştır. Gündem koyma ve saptama hipotezi bu bulguyu fikir etkileri olasılığı ile birleştirerek bir yol sunar, çünkü temelde ileri sürülen kitle iletişim aracından öğrenme işlevidir. İnsanlar burada konuların ne olduğunu ve önem sırasına göre nasıl düzenlendiğini öğrenirler.²⁰⁷ Görüldüğü gibi kitle iletişim araçları ilettikleri veya iletmedikleri enformasyonla ve o enformasyonu iletme birimiyle izleyicilerin/okuyucuların fikri yapısına yani olayları algılama biçimine, tutumlarına etki edebilmekte ve onları yönlendirebilmektedir.

Bir haber ya da konunun ya da konu hakkında 'söz ediş sıklığı' birey için bir 'ipucu' olarak değerlendirilir. İçinde yaşadığı toplumda olup bitenler hakkında bilmesi gerekenin

²⁰³ McQuail ve Windahl, a. g. e., s. 123.

²⁰⁴ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 181.

²⁰⁵ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 182.

²⁰⁶ Erdoğan ve Alemdar, a. g. e., s. 183.

²⁰⁷ McQuail, Windahl, a. g. e., s. 122.

'bu' olduğunu düşünür.²⁰⁸ Sonuç olarak bu kuram doğrultusunda kamuoyu algısının medyanın olayları düzenleme biçimine göre şekillendiği söylenebilir. Yani, medya haberlerinde tekrarlanan konular ve sorunlar izleyicilerin de öncelikleri haline geliyor. Dahası izleyiciler/seçmenler siyasal tercihlerini yaparlarken bu gündemin etkisi altında kalıyorlar.

2. 4. 1. 2. 2. Bağımlılık Modeli

Bu modelin altında yatan düşünce, izleyicilerin gereksinimlerini gidermek ve doyum sağlamak amacıyla kitle iletişim araçlarının içeriğini kullandıklarıdır.

İzleyiciler 1960'lar boyunca ve 1970'lerin başında kitle iletişim araçlarına yönelik kendi seçimleri ve tepkileriyle, kitle iletişim araçları etkisini düşünmeden anlamak isteyen ve açıklama talep eden bir kitle olarak kendi kategorisinde incelemeye başlamıştır.²⁰⁹ Artık izleyicinin pasif olmadığı ve deneyimlerine dayanak seçimler yapabildiği, kitle iletişim araçlarını gündelik yaşamın gereksinimlerinden yalnızca birini tatmin etmek için kullandığı anlaşılmıştır.

Ball- Rokeach ve Defleur(1976) ün tanımladığı bu model, yöntem olarak kitle iletişim araçlarından etkilenen toplumun yapısal koşullarına odaklanır. Temel olarak; bu durum modern toplumun doğasıyla ilgili düşüncelerin özlerine sahip bir toplumsal yapı modelidir ve bu modern toplumda, kitle iletişim araçları koruma, değişme ve gelişme süreçlerine, toplumsal hareketin sadece birey ve grup düzlemlerinde değil, toplumsal düzlemlerde de hayati olarak işin içine girer, bilgi sistemleri olarak değerlendirilir.²¹⁰

Model çağdaş toplumlardaki izleyici bireylerin, kitle iletişim araçlarına, haber kaynaklarından bilgilenmek, kendi toplumlarına uyum sağlayabilmek ve orada ne olup bittiğini öğrenebilmek için bağımlı olduklarını anlatmaktadır.

Bu modelin zayıflığı; değişim öğelerinin gerçek bağımsızlığını, özellikle medya

²⁰⁸ Metin İnceoğlu, **Tutum- Algı- İletişim**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2000, s. 158.

²⁰⁹ McQuail ve Windahl, a. g. e., s. 155.

²¹⁰ Adıgüzel, a. g. e., s. 86.

sisteminin toplumsal sistemden bağımsızlaştığını abartmasından kaynaklanmaktadır.²¹¹

2. 4. 1. 2. 3. Suskunluk Sarmalı

Bu Kuram Batı Alman Sosyoloğu E. Noelle - Neumann tarafından geliştirilmiştir. Kuram kamuoyunun büyümesi ve yaygınlaşmasını suskunluk sürecinden geçerek açıklar. Neumann'a göre televizyon suskunluğu hızlandırır.²¹² Model şu varsayıma dayanır: İnsanlar çoğunluk tarafından hangi fikirlerin tutulduğunu ya da kuvvet kazandığını, hangi fikirlerin azınlıkta olduğunu ve gerilediğini görmek için çevreyi gözlerler. Egemen kamuoyunu bilirler. Toplumdaki çoğunluk tarafından benimsenmeyen tutumlar, inançlar ve fikirleri tutmadan kaçınarak, tecrit olmadan kaçınmaya çalışırlar. Sosyal izolasyondan korkarlar, bu nedenle azınlıkta olan düşüncelerini ifadeden geri dururlar. İzolasyon korkusu suskunluk sarmalını hızlandıran merkezi güçtür. İnsanlar kendi düşüncelerinin egemen kamuoyuyla benzer olduğunu düşündüklerinde, bunu açıkça ifadeye yönelirler. Öte yandan kendi düşüncelerinin azınlıkta olduğunu algıladıklarında, ifade etmez, bastırırlar.²¹³

İnsanlar başkalarının kendilerini dışladıklarını ve bu konudaki duyarlılıkların aleyhlerinde kullanılabileceğini düşündüklerinde çok acı çekerler. Dışlanma korkusu, suskunluk sarmalı sürecini harekete geçiren temel güçtür.²¹⁴

Bir görüşün egemenliği çoğu kez gerçekte halk çoğunluğunun böyle bir görüşe sahip olup olmadığıyla çok az ilişkilidir. Algılanmış çoğunluk fikirleri, çoğu kez sadece bir azınlık tarafından tutulur. Bununla beraber bir görüş biçiminin çoğunlukta olduğu algısı sarmal bir süreci harekete geçirir. Bu süreçte aksi görüşe sahip halk sessiz durmaya başlar ve algılanmış çoğunluk görüşü egemen görüş olarak kurulur. Kişiler arası iletişim enformasyon sağlar, fakat kitle iletişim araçları asıl etken olmaya yönelir: medya

²¹¹ Adıgüzel, a. g. e., s. 88.

²¹² Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 202.

²¹³ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, ss. 202-203

²¹⁴ Elisabeth Noelle- Neumann, **Kamuoyu : Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Ankara: Dost, 1998, s. 32.

suskunluğun sarmalıyla azınlığın sesini kesmesini hızlandırır.²¹⁵

Bu model Festinger' in 'bilişsel çelişki' modelinin sosyolojik alanda uygulanması olarak değerlendirilmektedir.

Kamuoyunun biçimlendirilmesi sürecine ilişkin olan bu model, kitle iletişim araçlarının belli konuları ve sorunları ve bunların tartışmasını halkın görmesini temin ederek ya da onlara yer vermeyerek o konu ve sorunların çoğunluk tarafından onaylanan konular olduğu algısını oluşturmakta ve böylece bireylerin dışlanma, hor görülme kaygısı yüzünden fikirlerini açıklamama durumuyla karşılaştığını ifade eden bir modeldir.

Nolle-Neumann'a göre insanlar kendi deneyim alanları dışında kalan konularda tümüyle medyaya bağımlı hale geliyorlar. İnsanlar dahası, sürekli olarak toplumdan dışlanma korkusu taşıyorlar. Bu korkuları onların sürekli olarak toplumdan fikir iklimini gözetim altında tutmalarına, hangi fikirlerin daha popüler olduğunu öğrenmeye çabalamalarına yol açıyor. Sonuçta medyada sıklıkla dile getirilen fikirler, toplumun yaygın şekilde paylaştığı fikirlermiş gibi algılanıyor. Böylece, medyaya egemen olanlar, hangi fikirlerin daha geçerli olduğunu belirleme olanağına da kavuşuyorlar.²¹⁶

²¹⁵ Erdoğan ve Alemdar, **Öteki Kuram**, s. 203.

²¹⁶ Medya-Kültür-Siyaset, Derleyen: Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları, 1997, s. 221.

III. BÖLÜM

İNGİLTERE BASININDA TÜRK KÜLTÜREL KİMLİĞİ TASARIMI

3. 1. Araştırmanın Amacı

Avrupa Birliği'nin kültürel ya da dini bir oluşum olup olmadığı tartışmalarının süregeldiği bir dönemde, tarihsel süreç içerisinde oluşmuş Türk kültür ve kimliğinin İngiltere basınında nasıl yansıtıldığı, nasıl bir Türk ve Türkiye profili çizildiği; öteki bağlamında tarihsel bakış açılarının işlenip işlenmediği, işlendi ise ideolojik perspektiften bakılıp bakılmadığını görmek bu çalışmanın hedefidir.

İngiltere basınında “Türk” ve “Türkiye” tasarımına ilişkin pozitif ve negatif konular belirlenmeye çalışılmış ve “Türkler” ile “Türkiye” hakkında üretilen haberlerin içerik özelliklerinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

3. 2. Araştırma Birimi ve Yöntemi

Araştırmanın varsayımlarına uygun olarak belirlenen kategorilerin aranacağı araştırma birimi olarak İngiltere’de ulusal boyutta, günlük yayınlanan bir fikir gazetesi olan liberal-sol eğilimli “The Guardian” ve yine The Guardian gazetesinin çıkardığı; pazar günleri yayımlanan liberal/sosyal demokrat çizgideki “The Observer” gazetesi ile geleneksel sağ görüşlü “The Times” ve onun bünyesinde pazar günleri yayınlanan “The Sunday Times” isimli gazeteler seçilmiştir.

“The Guardian”, Guardian Media Group bünyesindeki bir İngiliz gazetesidir. 1821’de ilk kez kurulan gazetenin adı 1959 yılına kadar “The Manchester Guardian” idi. Hala gazetenin bu isimle anıldığı olur, özellikle de Kuzey Amerika’da. Aslında gazete 1964 yılından beri Londra merkezli çalışmaktadır. Yapılan anketlere göre politik açıdan özellikle sol kanada yakın okurlarca takip edilen gazetede makalelerin çoğunluğunun liberal ile sol kanat arası değişen politik bakış açılarını taşıdığı öne sürülür. Gazete, British Press Awards (İngiliz Basım Ödülleri) tarafından 1999 ve 2006 yıllarında National

Newspaper of the Year (Yılın Ulusal Gazetesi) seçilmiştir. Gazetenin “Guardian Unlimited” isimli web sitesi de birçok ödül kazanmıştır ve büyük ziyaretçi sayılarına sahiptir.²¹⁷

“The Times” ise 1785’de kurulmuş bir İngiltere gazetesidir. 1788’den beri bu isimle çıkan, dünyanın ilk gazetelerinden olan “The Times”, İngiltere’nin en önemli yayın kuruluşlarındandır. Dış politika başta olmak üzere kamuoyu oluşturmada önemli bir politik rolü vardır. Kardeş gazetesi “The Sunday Times” ile birlikte Rupert Murdoch’un başkanlığını yürüttüğü “News Corporation Group”un sahip olduğu “News International” şirketinin alt şirketi olan “Times Newspapers Limited” tarafından basılmaktadır. Gazetenin yayın politikasında geleneksel olarak “sağ” görüş hakimdir ve muhafazakar parti desteklenir.²¹⁸

İçerik çözümlemesinde, diğer örneklem sorunu dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Örneklem konusunda temel kıtas örneklem evreni temsil niteliğidir. Örneklem büyüklüğü ile araştırmanın güvenilirliği arasında birebir bir ilişki yoktur. Önemli olan örneklem evreni temsil etmesidir. Temsil niteliğinden uzaklaştıkça güvenilir sonuçtan uzaklaşılır.

Araştırmaya konu olan örneklem seçiminde de gazetelerin her gün ve ulusal çapta yayınlanmaları, bir fikir gazetesi özelliği taşımaları, ülke çapında etkili olmaları ve politik alandaki farklı konumları belirleyici olmuştur. Yani seçilen gazetelerin evreni yani İngiltere basını temsil edebilme kabiliyeti dikkate alınarak belirlenmiştir.

Araştırmanın hangi zaman aralığını kapsayacağı da, örneklem tespiti sürecinde, amaca ve varsayımlara uygun olarak belirlenir. Bu araştırmada 17 Aralık 2004 ile 3 Kasım 2005 tarihleri arasında belirlenen gazeteler incelenmiştir. Bu tarihler arasındaki örneklem incelenmesi, bu tarihlerin Türkiye’nin AB yolunda önemli zaman dilimlerini oluşturmaları sebebiyledir. 17 Aralık 2004 AB ülkelerinin, Türkiye’nin belirli koşulları yerine getirdikten sonra 3 Kasım 2005’te müzakerelere başlayabileceğinin kararını verdikleri

²¹⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/The_Guardian (25 Ocak 2008)

²¹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/The_Times (25 Ocak 2008)

tarihtir. Kasım 2005 tarihi ise Türkiye'nin resmi olarak müzakerelere başladığı tarihtir. Müzakerelere başlama belirli şartlara başladığından bu zaman diliminde medyada Türkiye ile ilgili yayınlanacak haber yoğunluğunun daha çok olacağı, ve araştırma amacına uygun olarak yayınlanacak haberlerin Türk kültürel kimliğine yönelik çıkarımlar yapma ihtimalinin yüksek olacağı düşünüldüğünden bu zaman dilimdeki birimlerin bir gün önceki ve sonraki yayınlanmış olan yazılar da dahil edileterek araştırılması uygun görülmüştür.

Araştırma nesnesi olarak seçilen gazeteler, Alman bilim adamı Klaus Merten tarafından geliştirilen içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

İçerik çözümlemesi, sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir.²¹⁹

İçerik çözümlemesi Berelson'un tanımı ile "iletişimin yazılı/açık (manifest) içeriğinin objektif, sistematik ve sayısal tanımlamalarını yapan bir araştırma tekniği", Merten'in tanımı ile de "sosyal gerçeğin yazılı/açık (manifest) içeriklerinin özeklerinden yazılı/açık olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak, yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntem"dir.²²⁰

İçerik çözümlemesinin temel amacı, gözlenen sonuçlardan (yani metindeki göstergeleri) hareketle, kaynağa, hedefe ve duruma yönelik çıkarımlar yapmaktır.²²¹

İçerik analizi yöntemi ilk önce iletişim içeriklerinin sistematik ve objektif betimlenmesini amaçlayan ampirik bir yöntem özelliği gösterirken zaman içinde metodolojinin gelişmesiyle sosyal bilimsel verilerin içerik analizini gerçekleştirme amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır. İletişim biliminde içerik analizi öncelikle aktörlerin iletilerini medya içeriklerinin incelenmesinde ve iletişim araştırmalarının gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. Merten'e göre, içerik analizi, bir metnin açık içeriksel karakteristiklerinden yararlanarak, açık olmayan karakteristiklerinin ve bağlamın

²¹⁹ Orhan Gökçe, **İçerik Çözümlemesi**, 3. bs., Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2001, s. 25.

²²⁰ <http://www.tgc.org.tr/ybs/17-27.htm> (15 Mart 2008)

²²¹ Gökçe, a. g. e s. 29.

araştırılıp, sosyal gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntemdir.²²²

Yapılan tanımlara göre içerik çözümlemesinin “objektiflik”, “sistematiklik, sayısallaştırma” ve “yazılı/açık içerikler üzerinde uygulama” gibi özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Bir araştırmanın "bilimsellik" ve "objektiflik" özelliklerine sahip olması, yönteminin açık ve net bir biçimde ortaya konulması ve aynı biçimde diğer bir araştırmacı tarafından uygulandığında aynı sonuçlara ulaşılabilmesini gerektirir. Bu nedenle içerik çözümlemesinde, çözümleme birimlerinin ve tüm yöntemin kesin olarak tanımlanıp ifade edilmesi gerekmektedir.

İçerik çözümlemesinin sistematik olması araştırma yönteminin açık ve düzenli bir biçimde uygulanmasını, bu yöntemin araştırma malzemesine aralıksız bir biçimde uygulanmasını da temin etmektedir.

Sayısallaştırma ise bir ölçme işlemidir. Bir olgunun niteliğini, bir başka olgu ile olan ilişkisini ölçmeye olanak tanınmasının yanı sıra karşılaştırma yapabilmeyi de sağlamaktadır. İçerik çözümlemesinde sayısallaştırma ile çözümlenebilir gruplar oluşturmak ve buna bağlı olarak nelerin söylenip söylenmediğini, söylenenlerin hangi boyutta olduğu ile ilgili saptamalar yapmak mümkün olabilmektedir.

Adedi çok fazla olan metinlerde, araştırma sorusu bağlamında ortak bilgiler toplamayı amaçlayan uygulamalı bir çalışma olan içerik çözümlemesini diğer araştırma teknik ve yöntemlerinden ayıran bir diğer özellik ise yazılı/açık içerikler ile ilgilenmesidir. Bu da içerik çözümlenmesinin ifade edilmiş olanı ele almasını, içeriğin şekli, okurun içeriğe tepkisi gibi sorunlara eğilmemesini sağlamaktadır.

Çalışma sorunun belirlenmesi, araştırma amacının saptanması, araştırma materyalinin seçilmesi, araştırma zamanının belirlenmesi ve nedenselleştirilmesi, varsayımların oluşturulması, değişkenlerin somutlaştırılması, içerik analizi yönteminin

²²² Füsun Alver, **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, 1. bs., İstanbul: Der Yayınları, 2003, s. 241

belirlenmesi, kategorilerin oluşturulması, örneklemin tanımlanması, ön kodlama ve sonuçların yorumlanması aşamalarını kapsamaktadır.

3. 2. 1. Araştırma Sorusu ve Varsayımların Belirlenmesi

Bir araştırma, belirli bir sorunsal içinde karşılaşılan sorulara yanıt aramak için yapılır. Dolayısıyla araştırma sorularımız belirli bir sorunsal içinde anlam ve geçerlik kazanacaktır. Bir sorunsalla ilişkilendirilmeyen bir araştırma sorusu, bilimsel bir araştırma için uygun olmayan bir sorudur. Şüphesiz her sorunsal da belirli bir paradigma içinde anlam ve geçerlik kazanır.²²³

Araştırma sorusu, bir sorunsal içerisinde anlam ve bağlam kazanabilecek olası tüm sorulardan seçilen bir sorudur.

Buna göre bu araştırmada temel soru şöyledir.: İngiltere basını Türkiye'yi sosyokültürel kimlik olarak nasıl görmekte ve yansıtmaktadır?

Bundan sonraki aşama araştırmanın amacına uygun olarak, araştırma sorusu doğrultusunda, varsayımların (hipotezlerin) oluşturulmasıdır.

Hipotez, doğruluğu ya da yanlışlığı sınanmak üzere ileri sürülen önermedir. Bu bakımdan hipotez öncelikle bir önermedir. Bir önerme olarak hipotez genellikle gözlenen bir neden-sonuç ilişkisini yansıtan bir cümledir. Bir önerme olarak hipotezin doğruluğunun ya da yanlışlığının kanıtlanması gerekecektir. Dolayısıyla hipotez henüz doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanmamış bir önermedir ve ancak hipotezin doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlandıktan sonra, yani hipotezin sınanması yapıldıktan sonra o konudaki doğruyu ya da doğru olmayı bilebiliriz.²²⁴

²²³ <http://www.umitatabek.net/icerikcoz.doc> (15 Şubat 2008)

²²⁴ <http://www.umitatabek.net/icerikcoz.doc> (15 Şubat 2008)

Bilimsel nitelikteki bir araştırmada öncelikle sınanması gereken öngörüler olan varsayımlar oluşturulur. Oluşturulan bu varsayımların sınanması ise metinlerin sistemli bir şekilde incelemesi ile mümkündür.

Araştırmada, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda şu ifadelerin temel varsayımları oluşturduğu kabul edilmektedir:

- İngiltere basını Türkiye'yi demokratik olgunluğa erişmemiş, AB'ye girmeyi haketmeyen bir ülke olarak görmektedir.
- İngiltere basınında Türkiye ile ilgili yayınlanan haberlerde, Türkiye ve Türkler ile ilgili olarak kullanılan sıfatlar, yapılan tanımlamalar genellikle olumsuz nitelikte olmaktadır.
- Türkiye'nin AB müzakerelerine başlaması öncesinde İngiltere basını haber ve yazılarında, Türkiye'nin tarihsel, sosyolojik, kültürel ve dini olarak batı ülkelerinden farklı olduğunu, bu yüzden AB'ye girmesinin zor olduğunu işlemektedir.

3. 2. 2. Kategorilerin Oluşturulması

İçerik çözümlemesinin ne/lere hangi ağırlıkta yer verildiğiyle ilgilendiği hatırlandığında, bunların yanıtlarını bulmaya yarayan göstergelerin karşılaştırılabilmesi, ölçülebilir hale getirilmesi ve araştırmada yaşanması muhtemel karmaşıklığın en aza indirgenebilmesi için belirli kategorilerin oluşturulması kaçınılmazdır.

Bu araştırmada kullanılan kategorilerin oluşturulmasında, kategorilerin bir anlam boyutu ile ilişkisi olması, kategorilerin birbirlerini içermemesi, olguların sadece bir temel kategoriye girmesi, ele alınmayan herhangi birimin kalmaması, onun mutlaka bir temel veya alt kategoriye girmesi gibi gereklilikler dikkate alınmıştır. Temel kategoriler alt kategorilerle ve bu alt kategoriler de kimi durumlarda daha alt kategorilerle çeşitlendirilmiştir.

Kategori oluşumu ile ilgili değinilmesi gereken bir başka konu da, "Diğer" başlığını taşıyan temel kategoridir. Bu araştırmada "Diğer" temel kategorisi altında yer alan alt

kategoriler ise literatürde "Kesin Karar Verilemeyen Konular" başlığı ile yer alan kavram, konu ve olgulardır.

Bu bağlamda; temel ve alt kategoriler şu şekilde oluşturulmuştur:

A. İngiltere basını

- Haber ve yazıların yayın tarihi ve haber başlıkları
- Haber ve yazı türlerinin konu içeriği

B. İngiltere Basınında Türk kimlik Tasarımı

- Şiddet ve Türkler
- Türkiye tanımlamaları
- Türk insanı ve Türkler hakkında kullanılan sıfatlar ve ifadeler

C. Sosyo Kültürel Değişim

- Yapılmış olan reformlar

D. Türkiye'nin Üyeliğine Karşı Tutumlar

- Karşı çıkılma nedenleri
- Destek verilme nedenleri

3.2.3. Tanımlar

İngiltere Basını: İngiltere’de ulusal boyutta yayınlanan, ülke çapında etkili olan ve farklı politik konumları olan “The Guardian Media Group”un bünyesindeki The Guardian ve The Observer gazeteleri ile “News Corporation Group”un sahibi olduğu The Times ve The Sunday Times gazeteleri. Bu gazeteler farklı yapılarından, farklı görüşleri desteklediklerinden, ülke çapında etkili

olduklarından dolayı İngiltere basınını temsilen araştırmanın örnekleme olarak ele alınmışlardır.

İçerik Çözümlemesi: Alman bilim adamı Klaus Merten tarafından geliştirilen, sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir.

Adet: İlgili birimin yayınlanma sayısı.

Çağrışım: Haber ya da yazı türü başlığı ve/veya alt başlığı okunduğunda edinilen izlenim. Türkiye ve Türkler ile ilgili zihinde oluşan olumlu, olumsuz veya nesnel anlam.

Konu İçeriği : İlgili metinde ele alınıp işlenen konular.

Sıfatlar: 16 Aralık 2004 ile 4 Kasım 2005 tarihleri arasında belirlenen örneklem gazete metinlerinin içeriğinde Türk insanı ve Türkiye hakkında kullanılan tanımlama amaçlı sözcükler. Adı geçen metinlerin tamamı incelenmiş ve geçen Türk insanı ve Türkiye hakkında kullanılan sıfatlar tespit edilmiştir.

Reformlar: Belirtilen tarih aralığında ilgili gazete metinlerinde vurgulanan son yakın dönem Türkiye’de gerçekleşmiş olan toplumsal ve kültürel dönüşümler.

3. 3. Elde Edilen Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi

“The Times” ve yine onun bünyesinde haftada bir gün yayınlanan “The Sunday Times” ile “The Guardian” ve kardeş gazetesi olarak nitelenen, haftalık yayınlanan “The Observer” gazetelerinin konu bağlamında niceliksel ve niteliksel analizi yapılmıştır.

THE TIMES		THE SUNDAY TIMES		THE GUARDIAN		THE OBSERVER	
ADET	ORAN(%)	ADET	ORAN(%)	ADET	ORAN(%)	ADET	ORAN(%)
94	44,33	39	18,39	68	32,07	11	5,18

TABLO 1: Gazete yazı türlerinin sayı ve oranları

16 Aralık 2004 ile 4 Ekim 2005 yılları arasında Türkiye ve Türkler ile ilgili olarak yayınlanan ya da içinde Türkiye ve Türk insanına değinilen haber, yazı ve makalelerin adet ve oranları yukarıda belirtilmiştir. Buna göre sağ görüşlü gazete olan “The Times” gazetesinde çıkan haber oranının liberal sol görüşü temsil eden “The Guardian”a göre daha fazla olduğu görülmektedir. The Times gazetesinde belirlenen sürede toplam 94 yazı ve haber yayınlanmasına rağmen, The Guardian gazetesinde ise bu adet 68’dir. Gazetelerin haftada bir gün yayınlanan kardeş gazeteler olarak nitelenen gazetelerinde de sağ görüşlü gazetelerdeki yayınlanan haber sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. The Sunday Times gazetesinde yayınlanan haber ve yazı adedi 39, The Observer gazetesinde ise 11’dir.

İngiltere basınıni temsilen ilgili gazetelerde, 16 Aralık 2004 ile 4 Kasım 2005 tarihleri arasında yayınlanan haber ve yazıların tarihi ve başlıkları araştırma kapsamında tespit edilmiştir.

THE TIMES		
ADET	TARİH	HABER/YAZI TÜRÜ BAŞLIĞI
1	16 Aralık 2004	Türkiye: Şimdi tam zamanı, fakat koşullar çok ağır, süreç dondurulmak üzere geri gider.
2	17 Aralık 2004	AB Türkiye'ye görüşmelere başlaması yönünde tarihi bir teklif yaptı. Kıbrıs'ın bağımsızlığını tanımak da koşulların içinde.
3	18 Aralık 2004	AB müzakereleri üzerindeki görüşmeler uzun, zorlu ve gerekli olacak.
4	18 Aralık 2004	10 yılda Türkiye'de ne değişti.
5	18 Aralık 2004	Türk lokumu.
6	18 Aralık 2004	En sonunda Avrupa Türkiye ile görüşmelere karar verdiğinde ağır koşullar sundu.
7	18 Aralık 2004	Anahtar, bölünmüş olan adada.
8	21 Aralık 2004	Türkiye'nin AB'ye girişine yapılan itirazlara mantıklı bir açıklama.
9	22 Aralık 2004	Avrupa'nın AB'yi sevmesini sağlamaya çalışan kadın, bana güvenin. Ben yalancı doktor değilim, diyor.
10	23 Aralık 2004	Mağaza sahibi kör edildi, daha sonra iki şişe ispiro için öldürüldü.
11	29 Aralık 2004	Kültür akbabalarının uçuşları.
12	4 Ocak 2005	Yaşamım deprem günü son buldu.
13	12 Ocak 2005	Türkiye ne zaman bir cennet kuşuydu. Osmanlı İmparatorluğu'nun zengin ganimetleri yakında burada şimdiye kadar yapılmış en büyük Türk hazineleri sergisinde görülecek.

14	15 Ocak 2005	Bütün gözler batıya doğru çevrilmiş. Çok eski bir devinim Türkleri Çin'in kıyısına getirdi. Şimdi Brüksel İmparatorlukla birleşmeye hazır.
15	27 Ocak 2005	Global elitler buluşup tanıştılar. Politikacılar, bankacılar ve ünlüler yeryüzünün en büyük tanışma toplansında bir araya geldi.
16	6 Şubat 2005	Büyük ülke: Her şeyiyle Türkiye'nin en iyisi.
17	12 Şubat 2005	Yabancılar kazandı.
18	12 Şubat 2005	"The Infidel"e karşı yapılan uzun savaş Avrupa kültürü üzerinde devam eden bir etki bıraktı.
19	12 Şubat 2005	Türkiye için The Times rehberi.
20	17 Şubat 2005	Başı dik.
21	18 Şubat 2005	Türkiye gelişecek, güçlenecek. Akdeniz ve Asya denizlerinin birleştiği yer. Değerli bir yer.
22	19 Şubat 2005	Papa'ya giden kurşun "Virgin Mary" sayesinde yön değiştirdi.
23	19 Şubat 2005	Mercan Dede. Elektronik.
24	8 Mart 2005	Yol çalışması kazı ile çıkarılan Anzak kalıntılarına rağmen devam ediyor.
25	11 Mart 2005	Hollanda, Avrupa'ya olan inancını kaybetti. Sinisizm, AB'nin kurucu üyelerinden birinde kök saldı.
26	2 Nisan 2005	Zamanın Osmanlısı.

27	22 Nisan 2005	Anneler çocuklarını Türklerin almasına izin vermektense göle atıldılar.
28	25 Nisan 2005	Prens Gallipoli'nin düşüşünü simgeleyen anıtın ziyaretinde.
29	5 Mayıs 2005	BAT, Tekel için istenen fiyat teklifini değerlendiriyor.
30	13 Mayıs 2005	Avrupa anahtarının bir numaralı bekçisi olan halk düşmanı.
31	19 Mayıs 2005	Polis, Liverpool taraftarlarını, giyim hassasiyetini düşünmeleri konusunda uyardı.
32	21 Mayıs 2005	Düşmanlık finale dair korkulara neden oluyor. Liverpool taraftarları yola çıkarken, görevliler oyunun kesinlikle İstanbul'da oynanmaması gerektiğini söyledi.
33	23 Mayıs 2005	Liverpool taraftarları yola çıkarken, görevliler oyunun kesinlikle İstanbul'da oynanmaması gerektiğini söyledi.
34	24 Mayıs 2005	Büyük aileler bir araya gelmeye başladı.
35	25 Mayıs 2005	Liverpool rüya takıma yeni bir anlam veriyor.
36	25 Mayıs 2005	Uyanık Türkler korumayı düşürdüler ve parti maskaralığına katıldılar.
37	26 Mayıs 2005	Tam bir değişim politikacıları
38	26 Mayıs 2005	Özetle Avrupa kupa finali. Maradona, Brezilya'dan daha iyi diyor.
39	27 Mayıs 2005	Sorunsuz "İstanpoll" Beatles'in sesiyle sallandı.
40	28 Mayıs 2005	Avrupa kıtası yer değiştiriyor.

41	28 Mayıs 2005	Şimdi hep beraber: Fransız düşmanlar uyum içinde. Aşırı uçtaki iki politikacı kendilerini bir tartışmada aynı tarafta buldular.
42	31 Mayıs 2005	Türkiye, bizim prensiplerimiz etkilenmedi, diyor.
43	1 Haziran 2005	Daha büyük AB hayalleri, oyverenlerin kaybedilecekler konusundaki korkularından dolayı yok oldu.
44	2 Haziran 2005	13 yaşında bu kız bir sübyancıyla evlenmek zorunda kaldı. Kayınpederi ona tecavüz etti ve daha sonra burnunu kesti.
45	4 Haziran 2005	Suriye scut füzesi deneme enkazı Türkiye'ye düştü.
46	7 Haziran 2005	Blair bizi yine savaşa sokuyor, hem de üç cephede.
47	7 Haziran 2005	Hava kamutanı Marshal Sir John Aiken 1974 adanın Türk istilasını zamanında Kıbrıs'taki İngiliz güçlerinin komutanıydı.
48	10 Haziran 2005	Türkiye'den soguyoruz. Batı ülkeleri Ankara'nın dostane müslüman demokrasisine ihtiyaç duyduğu bir zamanda, o uzaklaşıyor.
49	10 Haziran 2005	Türkiye'den soguyoruz.
50	15 Haziran 2005	Brüksel uçuş yolu yardımını yeniden düşünüyor.
51	18 Haziran 2005	Türkler için soykırım ne demektir. Eğer Türkiye AB'ye katılmak istiyorsa kanlı geçmişiyle yüzleşmeli ve Ermenilerin katliamını kabul etmelidir.
52	25 Haziran 2005	Türkiye'nin değeri artıyor.
53	28 Haziran 2005	Türkiye ile görüşmelerin 11. saatinde AB'ye durdurma çağrısı.

54	30 Haziran 2005	Türkiye zorlu AB yolunda yeni engellerle karşılaşılıyor.
55	2 Temmuz 2005	İntihar bombacısı öldürüldü.
56	9 Temmuz 2005	Saf koyunlar uçuruma atladı.
57	10 Temmuz 2005	Kültürlü, etkileyici ve şık: İşten anlayan birisi için burası Türkiye.
58	15 Temmuz 2005	Izdırap verici dünya.
59	18 Temmuz 2005	Kıtalar arasındaki rekabet.
60	18 Temmuz 2005	Turistler, Türk tatil yerindeki patlamaya meydan okuyor.
61	19 Temmuz 2005	Kamuoyu yoklaması çoğu kişinin Türkiye'nin AB dışında kalmasını istediğini gösteriyor.
62	26 Temmuz 2005	Türkiye'nin AB'ye katılımı.
63	28 Temmuz 2005	Türk lider ülkesinin isyancılarının üstesinden gelmesi için ABD'ye rica da bulunuyor.
64	28 Temmuz 2005	Recep Erdoğan, Times'a kendisinin Avrupa ve İslam arasında köprü olabileceğini söyledi.
65	30 Temmuz 2005	Son sözü söyleyecek olan kadın. Bir büyükannenin en üst yargıç olarak seçilmesi, Türkiye'nin AB'ye katılmak için uygun olduğunun kanıtı olarak değerlendiriliyor.
66	2 Ağustos 2005	Türkiye'de Kürt hakları.

67	3 Ağustos 2005	Türkiye'ye AB yolunda yeni engeller.
68	5 Ağustos 2005	Rodrigues, Rangers'ın Kıbrıs gezisinde kayboldu.
69	6 Ağustos 2005	Türk sevgilisiyle kaçan bir anne, kızını terketti.
70	19 Ağustos 2005	Alonso, Türkiye'de kazanmanın hesaplarını yapıyor.
71	20 Ağustos 2005	Yeni pist sürücülerin işini zorlaştırdı.
72	20 Ağustos 2005	Güvenlik güçleri sorunsuz bir yarış için alarm durumunda.
73	29 Ağustos 2005	Profesör Eva Kolisky. Bilim adamı Almanya'daki büyük sosyal değişim sürecinde azınlıkların kötü durumu hakkında uyarılarda bulunuyor.
74	1 Eylül 2005	İngiltere AB'de Türkiye üzerindeki anlaşmazlığa bir çözüm bulmalı.
75	3 Eylül 2005	Yazar, Kürt ölümleri hakkında konuştuğu için hapsedilebilir.
76	3 Eylül 2005	Türkiye'nin AB müzakerelerinin durmasına olan öfkesi İngiltere için bir testtir.
77	7 Eylül 2005	Godfrey Goodwin. Osmanlı mimarisi ve Türk kültürü üzerinde önemli otoritelerden biri olan, açıkfikirli bir bilim adamı.
78	9 Eylül 2005	Türk ihtişamı için yapılan girişim onursuz bir yenilgi ile son bulabilir.
79	15 Eylül 2005	Türk oyu Schröder'in siyasi ömrünü uzatabilir.

80	15 Eylül 2005	Adam kızkardeşini namus için öldürdüğünü kabul etti.
81	29 Eylül 2005	AB'nin blöfleri Türkiye görüşmelerini tehdit ediyor.
82	29 Eylül 2005	Doğu sözü.
83	30 Eylül 2005	Şiddet, fakirlik ve din Türkiye'nin önünde engel.
84	30 Eylül 2005	Straw, müzakerelerin devamını sağlamak için acil toplantı talep etti.
85	1 Ekim 2005	Amerika Türkiye'nin reddinin felaket olacağı konusunda uyardı.
86	1 Ekim 2005	İki kültür ve iki gelecek arasında bir köprü.
87	3 Ekim 2005	Ulusalcı bakış açıları.
88	3 Ekim 2005	Avusturya'nın ısrarcı olumsuz tutumundan vazgeçmemesi yüzünden Türkiye AB'ye alınmadı.
89	3 Ekim 2005	Güçlü, güvenilir ve değişmiş- Türkiye neden yine de bize ihtiyaç duyuyor.
90	4 Ekim 2005	Giriş yolu hala engellerle kaplı
91	4 Ekim 2005	Türk lokumunun tadı Liverpool için ekşiye döndü.
92	4 Ekim 2005	Görüşmelerin başlamasına izin verin. Avrupa ve Türkiye için tarihi bir an.
93	4 Ekim 2005	AB için iki günlük bir test.

94	4 Ekim 2005	Türkiye'nin AB yolu son dakika anlaşmasından sonra açıldı.
----	-------------	--

TABLO 2: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları

The Sunday Times Gazetesinde 16 Aralık 2004 ile 4 Kasım 2005 tarihleri arasında yayınlanan haber ve yazıların tarihi ve başlıkları:

THE SUNDAY TIMES		
ADET	TARİH	BAŞLIK
1	19 Aralık 2004	Türkiye AB'ye girme konusunda şiddetli bölünmeyle yüzyüze.
2	19 Aralık 2004	Yorum: Rod Little: Hadi Türkiye'yi yozlaştıralım. Bu onların kurtuluşu olacak.
3	26 Aralık 2004	Yorum: Michael Portillo: Avrupa'nın küçümseyici karanlığında az bir Alman ışığı. Avrupa ve Amerika 2005'e tehlikeli bir bölünmeyle giriyor.
4	26 Aralık 2004	Büyük işadamları rehine olarak tutuluyor. Türkiye'nin en zengin işadamlarından biri Irak'ta rehine olarak tutuluyor.
5	2 Ocak 2005	Kurgu: Türk oyunu.
6	2 Ocak 2005	Gelecek: Harem onları korkutuyor.
7	23 Ocak 2005	Türkler. Royal Akademi'nin Türk eğlenceleri doğu umutlarının içinde fakat bu pek çok nesnenin gösteriminden çok daha fazlasını sunuyor.
8	23 Ocak 2005	Kültür: Richard Brooks: Karşı atak.

9	6 Şubat 2005	Türkiye Özel: Büyük ülke.
10	6 Şubat 2005	Uzmanlara sorun: Denizaşırı danışmanlar.
11	6 Şubat 2005	Julian Fellows, Türkiye'nin geçmişine olan tutumunu takdir ediyor.
12	20 Mart 2005	Denizaşırı mülk. Jenkins İngiliz çiftin bürokrasinin karmaşıklığında Bodrum yakınındaki villarını kaybetme ile yüz yüze olduklarını söyledi.
13	27 Mart 2005	Yolculuk: Orhan Pamuk ile İstanbul.
14	3 Nisan 2005	Kremlin Papa'nın öldürülmesi suikastının arkasında mıydı?
15	10 Nisan 2005	Uluslararası kurtarma. Pascal Nouma ve Hassan Kachloul, Livingston'u küme düşürmekten kurtarma ve kendi kariyerlerini coşturmak için geldiler.
16	17 Nisan 2005	Tamamen Ayia Napa gibi değil. Ada ikiye bölündükten 30 yıl sonra Chris Haslam kimsenin yaşamadığı bölgeye geçti.
17	1 Mayıs 2005	Gizli Downing Street notu. Gizli ve tamamen özel- Sadece İngilizler görebilir.
18	1 Mayıs 2005	Hadria'nın dönüşü. Roma İmparatorları, Yunan savaşçıları- hepsi Türkiye üzerinde iz bıraktı.
19	8 Mayıs 2005	Türkler sorunluları hedef alıyor. Türk polisi büyük Avrupa finali öncesinde önleyici tedbirler alıyor.
20	22 Mayıs 2005	Londra: İngiltere'nin en göz kamaştırıcı yolu.
21	22 Mayıs 2005	Uzmanlara sorun: Denizaşırı danışmanlar.

22	29 Mayıs 2005	Sokaklar saygısızlıkla şok oldu.
23	5 Haziran 2005	Büyük Avrupa'nın kuruluşunu tamamlamak için Türklerin girmesine izin verelim.
24	19 Haziran 2005	Klasik: The Waltz: Ekstazi ve mistisizm.
25	19 Haziran 2005	Tarih: İspanya'daki müslümanlar.
26	17 Temmuz 2005	Hatırlatmalar: Turistler Türkiye'de yaralanacak.
27	17 Temmuz 2005	Katiller, Türkiye'nin turistlerini hedef aldı.
28	17 Temmuz 2005	Kadınlar plajına giden otobüste ölüm ve yıkım.
29	17 Temmuz 2005	Önemli noktalar.
30	17 Temmuz 2005	Türkiye'de bir tatil yerindeki patlama.
31	24 Temmuz 2005	Hatırlatmalar: Türkiye'deki bombalar turistleri endişelendirmiyor.
32	7 Ağustos 2005	Walter tutkuyla oynadığında. Eski Rangers menejeri Kıbrıs'taki İbroks takımında pirimlerin ne kadar yüksek olduğunu biliyor.
33	4 Eylül 2005	Vadedilen toprak ve AB'nin kapısındaki tehlikeler.
34	11 Eylül 2005	Yayıncılık çevresi yazarın suçlaması yüzünden Türkiye'yi eleştiriyor.
35	25 Eylül 2005	Benim Tatillerim: Julian Rathbone.

36	2 Ekim 2005	Kültür: Richard Brooks: Karşı atak.
37	2 Ekim 2005	Türkiye'nin üyeliğinin etkilerini düşünmek.
38	2 Ekim 2005	Konstantinapole
39	2 Ekim 2005	Türkiye, Avrupa kulübüne katılmaktan soğuyor.

TABLO 3: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları

The Guardian gazetesinde 16 Aralık 2004 ile 4 Kasım 2005 tarihleri arasında yayınlanan haber ve yazıların tarihi ve başlıkları:

THE GUARDIAN		
ADET	TARİH	BAŞLIK
1	17 Aralık 2004	Avrupa Türkiye'ye dikkatli bir el uzatıyor. AB müzakerelere başlamak için tarih belirlerken umutlar ve korkular
2	17 Aralık 2004	AB Türkiye'ye kapıyı açarken Blair anahtarı tutuyor
3	18 Aralık 2004	Anlaşma Türkiye'nin AB üyeliği arayışlarının devamının yolunu açtı. Kıbrıs konusundaki anlaşma, müzakerelerin devamını sağladı.
4	20 Aralık 2004	Kıbrıs Türkiye'nin AB anlaşmasına bir tehdittir.
5	1 Ocak 2005	Türkiye'nin yeni parası "nakit para" kültürünü sonlandırdı.
6	11 Ocak 2005	Türkiye sesleniyor-bizi alıyor musunuz? İngiltere'deki okullar, sınıfları terketmeden uluslararası konferanslara katılımını bir sistemin faydalarını görmeye başladı.

7	12 Ocak 2005	Türk imamların AB'deki barıl hamlesi.
8	18 Ocak 2005	Osmanlı dünyanın bildiği en kudretli İmparatorluklardan birisiydi. Royal akademinin yeri sergisi onu adil bir şekilde yansıtabilir mi?
9	21 Ocak 2005	Uyuşturucu satıcısı 850, 000 pund ödemek zorunda
10	22 Ocak 2005	İngiltereliler Kıbrıs'taki kaybetmemek için mücadele ediyor.
11	22 Ocak 2005	Boynuz bolluğu, Rayal Akademi'nin Türk sergisi bugün açılıyor. Müze müdürü Adrian Locke İstanbul'un uzun zamandır var olan cazibesini açıklıyor.
12	25 Ocak 2005	Royal Akademi'deki Türkler hakkında ne söylenebilir...
13	29 Ocak 2005	Sürülen kişiler kendi oylarını kullanıyor.
14	30 Ocak 2005	Türkiye. Unutulan savaşın hayaletlerini kovalamak.
15	11 Şubat 2005	İyiler ve kötüler olarak hepsi Mehmet'in adamları, Türkler batıyı büyüledi.
16	15 Şubat 2005	Seçim başarısı durumu daha da kötüleştiriyor. Türkler, Kürt bağımsızlığından korkuyor.
17	22 Şubat 2005	Türkiye, kızlarını okula göndermeleri için ailelere para ödüyor.
18	7 Mart 2005	Başörtüsü, Atatürk'ün evliliği üzerine olduğu yerde duruyor.
19	12 Mart 2005	Emekli maaşı sahtekarlığı ile suçlanan Türk.

20	14 Mart 2005	Müzakereler polisteki şiddeti de kapsıyor.
21	15 Mart 2005	Günün seçimi
22	22 Mart 2005	Türk gazeteciler yeni yasaları kınıyor.
23	24 Mart 2005	Oy verenler Ukrayna'yı Türkiye'ye tercih ediyorlar.
24	26 Mart 2005	Türk başbakanı hayvan karikatürü üzerine dava açıyor.
25	29 Mart 2007	Mein Kampf satışları Türkiye'de çok hızlı artıyor.
26	15 Nisan 2005	İngiltere Kıbrıs'ı sıkıştırıyor.
27	18 Nisan 2005	Kıbrıslı Türkler yeniden birleşme liderini seçtiler.
28	23 Nisan 2005	Ermeniler, Bush'un, Türkiye'ye 1915 'soykırım'ı üzerine baskı kurmasını istiyor.
29	26 Nisan 2005	20.000 kişi Gallipoli'de saygılarını gösteriyor.
30	13 Mayıs 05	Türkiye, Kürt gerilla liderini yeniden yargılamaya zorlanıyor. Avrupa mahkemesi, PKK liderinin ilk yargılanmasının hatalı olduğuna hükmettikten sonra yeni bir yargılama istedi.
31	14 Mayıs 2005	Türkiye için bir sınav.
32	17 Mayıs 2005	Onlar Abdullah Öcalan'ın yeniden yargılanması hakkında ne dedi.
33	3 Haziran 2005	40 yıllık rüyanın heyecanı azalmaya başladı.

34	14 Haziran 2005	Fransa Türkiye'nin yolunu kapatıyor.
35	30 Haziran 2005	Komisyon Türkiye'nin AB umutlarını canlı tutuyor.
36	11 Temmuz 2005	Türk tatil yerindeki patlamada 20 kişi yaralandı.
37	18 Temmuz 2005	Kim suçlanacak? PKK mı, El-Kaide mi?
38	19 Temmuz 2005	Kamuoyu yoklaması Avrupalıların Türkleri istemediğini gösteriyor.
39	20 Temmuz 2005	Onlar ne söyledi... Türkiye'deki bombalamalar
40	28 Temmuz 2005	Kıbrıs meselesi AB görüşmelerini durdurdu.
41	3 Ağustos 2005	Fransa, Türkiye'nin AB girişimini engelleyebilir.
42	5 Ağustos 2005	Türkiye, Fransa'nın AB müzakereleri önündeki taleplerini kaba bir şekilde reddetti.
43	8 Ağustos 2005	Fransa Türkiye'ye bildirdi: Kıbrıs'ı tanı yoksa AB'ye giremezsin. Fransa geçen hafta Türkiye'ye Kıbrıs'ı tanıyana kadar AB'ye katılamayacağını ilan etti. Bu katılım umutlarına ne derece bir tehdittir?
44	13 Ağustos 2005	Türkiye Kürtlerle barış ortamı arıyor.
45	19 Ağustos 2005	Kürtler PKK'nın ateşkes ilan etmesini istiyor.
46	20 Ağustos 2005	PKK, Erdoğan zeytin dalı uzattıktan sonra ateşkes ilan etti.

47	27 Ağustos 2005	Türkiye'nin AB rüyasına Chirac ve Merkel'in şüphelerini ileri sürmesiyle gelen çifte itiraz şoku.
48	3 Eylül 2005	Türkiye ya hep ya hiç dedi. Merkel'in ortaklık planı Türkiye'yi kızdırdı.
49	9 Eylül 2005	Ankara'ya demir atmak.
50	14 Eylül 2005	Avusturya Türkiye'nin AB yolunu bloke ediyor.
51	15 Eylül 2005	AB üyelik görüşmelerinde gergin gerisayım
52	16 Eylül 2005	Türkiye, Alman seçimlerini kontrol ediyor.
53	20 Eylül 2005	Kıbrıs tam üyelik müzakerelerini kabul etti.
54	26 Eylül 2005	Rejim değişikliği, Avrupa stili medeniyetimizin bir ölçüsüdür. Avrupa'nın kendi çıkarları Türkiye'nin AB yolundaki kimlik siyaseti nedeniyle zedelenmemelidir.
55	26 Eylül 2005	Türkler soykırım konferansını protesto etti.
56	28 Eylül 2005	Avrupa'nın Türkiye üzerindeki ikiyüzlülüğü.
57	28 Eylül 2005	İşkence iddiaları Türkiye'nin AB'ye katılım girişimini tehlikeye sokuyor.
58	30 Eylül 2005	AB görüşmeleri durdurduğundan Türkiye öfkeli.
59	30 Eylül 2005	Türkiye ile görüşmenin zamanı
60	1 Ekim 2005	AB, Avusturya'yı Türkiye konusunda uyardı.

61	3 Ekim 2005	Alien artan ulusalcılığa dikkat çekiyor.
62	3 Ekim 2005	Türkiye'nin AB üyeliği Avusturya'nın detaylara takılması yüzünden çıkmaza girdi. Müzakerelerin son gününe görünüşte bir anlaşma olmadan girildi. Katılım tartışması "mediniyetler çatışması"na işaret ediyor.
63	4 Ekim 2005	Sıradaki ne? Türkiye'nin AB üyeliği önündeki problemler.
64	4 Ekim 2005	Türkiye'nin uzun yolculuğunun tatlı ve heyecanlı bölümü. Avusturya geri adım attı ama görüşmelerin tadını da kaçırdı. Diplomatik riskin alındığı günden sonra bir anlaşmaya varıldı.
65	4 Ekim 2005	Türkiye'nin AB üyeliğine girişimi üzerinde ihtilaf
66	4 Ekim 2005	Eşikten dönmek
67	4 Ekim 2005	Genişlemede zorlu yol
68	4 Ekim 2005	Diplomatik çıkmaz aşıldığından Avrupa Türkiye'yi kucakladı. Muhafızlar boyun eğmeye zorlandı fakat AB'ye giriş 10 yıldan fazla sürebilir.

TABLO 4: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları

The Observer gazetesinde, 16 Aralık 2004 ile 4 Kasım 2005 tarihleri arasında yayınlanan haber ve yazıların tarihi ve başlıkları:

THE OBSERVER		
ADET	TARİH	BAŞLIK
1	19 Aralık 2004	Türkiye'nin rüyasının karanlık yönü: Fakirlik ve kirlilik Türkiye'nin AB'ye katılım girişimine gölge düşürüyor.
2	23 Ocak 2005	Çini, minyatür, halı ve mücevherler Türklerin her yerinde parıldıyor, Royal Akademi'nin en son kaçırılmayacak toplu etkinliği
3	30 Ocak 2005	Türkiye, unutulmuş bir savaşın hayaletlerini kovalıyor. Frank Kane, Louis de Bernieres'in son romanında ölümsüzleştirilen Türk hayalet köyünü araştırdı...
4	20 Şubat 2005	Kıbrıs'taki villa tartışmaları "herşeyini kaybetme ihtimali olan" İngilizleri etkiliyor. Binlerce İngiltere vatandaşı tatil evleri rüyalarının yok olduğunu görebilir.
5	27 Şubat 2005	Nouritza Motossian: "Onlar 'yaşanmış bir olay' olduğunu söylüyor. Bana göre soykırım. En meşhur romancısı Türkiye'nin kanlı geçmişine saldırdığında Ermeniler ve aynı şekilde Türkler için bir kahraman oldu.", diyor.
6	6 Mart 2005	Dünyanın kabul etmeyeceği bir soykırım. Önemli mesele: Türkiye'nin kanlı geçmişi
7	18 Eylül 2005	İfade özgürlüğü tartışılmaz
8	2 Ekim 2005	Gururlu bir Türkiye AB dönüm noktasında duraksıyor. Avrupa'ya girişlerinde dayatılan ağır koşullarda, Türklerin katılımının artı ve eksileri öfkeyi artırıyor.
9	2 Ekim 2005	Müzakerelerin başarısızlığı Türklere ve Avrupaya ihanet olur.

10	2 Ekim 2005	En iyi müslüman müttefikimize sırtımızı dönmemeliyiz. Eski bakan Stephen Twigg, Avrupanın Türkleri Batı ile islami değerleri birbirine yakınlaştıracak yol olarak içtenlikle karşılaması gerektiğini belirtmektedir.
11	2 Ekim 2005	Türkiye'ye ihtiyacımız var. Ortak bir gelecek önümüzdeki yoldur.

TABLO 5: Gazete yazı türlerinin yayınlandığı tarihler ve başlıkları

Yukarıda geçen gazete haber ve yazılarının yayınlanış tarihleri incelendiğinde özellikle müzakerelerin başlama tarihi olan 3 Ekim 2005 tarihinden bir ay önce yani Eylül ayında ve Türkiye'nin güneyinde Temmuz ayında meydana gelen patlamalardan sonra bu ayda, haber ve yazı oranlarında bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca müzakerelerin başlamasından sonraki gün de yani 4 Ekim 2005 tarihinde yayınlanan yazı ve haber sayısının diğer zamanlardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Gazete yazı türü başlığının yaptığı çağrışım:

Çağrışım	THE TIMES	THE S. TIMES	THE GUARDIAN	THE OBSERVER
OLUMLU	15	5	13	4
OLUMSUZ	32	14	24	5
NESNEL	47	20	31	2
TOPLAM	94	39	68	11

TABLO 6: Gazete yazı türü başlığının çağrışım niteliği.

The Times gazetesinde Türkiye ile ilgili yayınlanan toplam 94 haber başlığının 47'sinin nesnel, 32'unun olumsuz ve 15'nin de olumlu bir çağrışım yaptığı tespit edilmiştir. The Sunday Times gazetesinde Türkiye ile ilgili yayınlanan toplam haber sayısı 39'dur. Bunlardan 20 haberin başlığının nesnel, 14 başlığın olumsuz ve 5 haber başlığının

da olumlu bir çağrışım yaptığı görülmektedir. The Guardian gazetesinde Türkiye ile ilgili yayınlanan toplam haber sayısı 68’dir. Bu haberlerin başlıklarının yaptığı çağrışımların tespitinde 31’inin nesnel, 24 başlığın olumsuz ve 13 başlığında da olumlu olduğu görülmüştür. The Observer gazetesinde Türkiye ile ilgili yayınlanan toplam haber sayısı 11’dir. Bu haberlerin 2’sinin nesnel, 5’inin olumsuz ve yine 4 haber başlığının da olumlu bir çağrışım yaptığı görülmüştür.

16 Aralık 2004 ile Ekim 2005 yılları arasında Türkiye ile ilgili olarak yayınlanan haberler ve yazı türü başlıklarının yaptığı çağrışımlar, Türkiye ve Türk insanı tasarımları çerçevesinde incelenmiştir. Nesnel kodlaması, haber/yazı türü başlık ve alt başlıklarının karşı ve destekleyici ifadelerle aynı yazıda yer vermesi veya konunun tamamen objektif ele alınıp alınmamasına göre değerlendirilmiştir. Buna göre sağ görüşlü “The Times” gazetesindeki olumsuz haber oranının ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Haber veya yazı türünün okuyucularda farklı çağrışımlar yapabileceğinden bu değerlendirmenin araştırmacının öznel değerlendirmesi olduğunu hatırlatmak gerekir.

Haber ve yazı türünün konu içeriği:

Yazı türünün konu içeriği	THE TIMES		THE SUNDAY TIMES	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
AB/Sosyo kültürel konular	60	45,11	22	40
Ermeni Soykırımı Konusu	11	8,27	10	18,18
Kıbrıs Konusu	19	14,28	4	7,52
Kürt Meselesi/PKK	13	9,77	9	16,36
Ekonomi	13	9,77	2	3,63
Diğer	17	12,78	8	14,54
Toplam	133	100	55	100

TABLO 7: Haber ve yazı türünün konu içeriği.

Araştırma çerçevesinde geleneksel sağ görüşleri temsil eden, destekleyen The Times ve onun bünyesinde yayınlanan The Sunday Times gazetelerinde Türkiye ve Türkler ile ilgili yayınlanmış olan haber ve yazılar incelenmiştir. The Times gazetesinde ele alınan haberlerden AB birliği ve bu ekseninde Türk toplumuna ait sosyal ve kültürel konu ve sorunların ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir. Ele alınıp yayınlanan toplam 133 konu içeriğinin 60 adedini Türkiye'nin AB süreci ve bu doğrultudaki sosyal ve kültürel konuların oluşturduğu görülmektedir. Yine aynı konunun The Sunday Times gazetesinde de ağırlığını koruduğu görülmektedir. Siyasi konuların da ağırlıklı işlendiği görülmektedir.

Haber/Yazı türünün konu içeriği	THE GUARDIAN		THE OBSERVER	
	SAYI	ORAN (%)	SAYI	ORAN (%)
AB/Sosyo kültürel konular	36	41,86	9	36
Ermeni Soykırımı Konusu	4	4,65	5	20
Kıbrıs Konusu	19	22,09	4	16
Kürt Meselesi/PKK	13	15,11	2	8
Ekonomi	6	6,97	3	12
Diğer	8	9,30	2	8
Toplam	86	100	25	100

TABLO 8: Haber ve yazı türünün konu içeriği

The Guardian ile The Observer gazetelerinin konu içeriği de araştırma çerçevesinde incelenmiştir. AB ile ilgili konuların bu gazetelerde de ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir. The Guardian gazetesinde Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilişkili haberlerin çıkan haberler içindeki oranı % 41'dir. Siyasi konular arasında ise Kıbrıs Konusu % 22 lik bir oranla en çok ele alınan konudur. Kürt meselesi ve PKK konuları da ağırlıklı ele alınmış olan konulardan biridir. Kardeş gazete niteliğinde olan The Observer'da da en çok

işlenen konuların Türkiye'nin AB ile ilişkileri bağlamında sosyal ve kültürel konular olduğu görülmektedir. The Observer gazetesinde ikinci en çok ele alınan konunun %20 oranıyla Ermeni soykırımı meselesi oluştururken bu konunun The Guardian gazetesinde çok az işlendiği görülmektedir.

Araştırılan her bir gazetenin konu içeriklerine bakıldığında, ilk sıra Türkiye'nin AB'ye yönelik sürecin ve bu doğrultudaki sosyal ve kültürel konu ve sorunların ele alınıp işlendiği görülmektedir. Ermeni soykırımı, Kıbrıs konusu, Kürt meselesi gibi siyasi konuların da ağırlık oranının yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu siyasi konular da zaman zaman Türkiye'nin AB'ye katılım süreciyle ilişkilendirilerek işlendiği görülmüştür. Ekonomik konuların işlenme oranının da siyasi, sosyal ve kültürel olaylarla kıyaslandığında daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yayınlanan haber ve yazılar içerisinde sosyal kültürel konu ve sorunların da haber içerikleri incelenmiştir.

Türkiye ve Türklerle ilgili yayınlanan haber ve yazılarda şiddet ve suç içerikli haberler de belirlenmiştir.

Şiddet ve suç içerikli haberler	THE TIMES		THE S. TIMES		THE GUARDİAN		THE OBSERVER	
	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN %	SAYI	ORAN%
	15	26,78	14	25	19	33,92	8	14,28

TABLO 9: Haber ve yazılardaki şiddet ve suç içeriği sayı ve oranları

16 Aralık 2004 ile Ekim 2005 yılları arasında Türkiye ve Türklerle ilgili olarak yayınlanan haber ve yazılarda suç ve şiddet içeren haberlerin oranı da araştırma çerçevesinde belirlenmiş ve azımsanmayacak oranda olduğu görülmüştür. The Times gazetesinde bu oran %26 iken The Guardian gazetesinde daha da fazla olduğu

gözlemlenmektedir. The Sunday Times da Türkiye ve Türklerle ilgili yayınlanan haber ve yazı türlerinde suç ve şiddet içeren haberler oranı %25, The Observer gazetesinde ise bu oran %14'tür. Türkiye ve Türklerle ilgili yayınlanan haber ve yazılarda suç ve şiddet içeren konuların bu kadar yüksek oranda işlenmesi Türklerin şiddetle ilişkilendirilmesini amaçladığı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada Türkiye ve Türkler hakkındaki haberlerde kullanılan olumsuz kelimeler ve oranları da belirlenmiştir.

Şiddet içeren kelime ve ifadeler	THE TIMES	THE S. TIMES	THE GUARDIAN	THE OBSERVER
Ölüm/öl(dür)mek	28	3	15	4
Yarala(n)mak	15	3	7	1
Şiddet	6	-	11	-
Patlama(k)/patlayıcı	8	5	10	-
Bıçakla(n)mak	1	-	-	-
Suç	3	-	-	-
Tehlike	1	-	-	-
Terör(ist)izm	11	1	7	1
İntihar (eylemcisi)	14	3	1	-
Kat(letme)il	2	1	1	-
Bomba(lama)	10	5	16	-
Parçala(n)mak	3	-	-	-
Kan	2	-	3	-
Trajedi	1	-	-	-

Yıkma/dağılma	1	-	-	-
Saldır(ma)ı	6	1	5	1
Namus cinayeti	9	-	-	-
Savaş	1	-	-	-
Soykırım	6	3	14	5
Kanlı geçmiş		-	-	2
Zorla evlendirme	2	-	-	-
Felaket	-	-	1	-
Çatışma	-	-	1	-
Aşırı güç kullanımı	-	-	2	-

TABLO 10: Türkiye ve Türkler ile ilgili yapılan haberlerde kullanılan olumsuz sözcükler.

Şiddet ve ve olumsuz anlam içeren kelimelerin Türkiye ve Türkler hakkında yayınlanan haber ve yazılarda kullanım biçimi ve sıklığı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Şiddet ve olumsuz mana içeren sözcüklerin kullanımının sıklığının yüksek olmasında tatil bölgelerinde o dönemde gerçekleşen patlamalar ve PKK eylemlerinin büyük rolü vardır. Ancak sözde Ermeni soykırımına yönelik yapılan haber ve yayınlanan yazılarda pek çok olumsuz kelime ve ifadelerin kullanıldığı görülmüştür.

Türkiye ile ilgili tanımlamalar, kullanılan sıfatlar:

TANIMLAMALAR	THE TIMES	THE S. TIMES	THE GUARDIAN	THE OBSERVER
Türkiye cumhuriyeti	-	-	2	-
(Çoğunluğu) Müslüman	37	6	14	4
(Çok) Fakir	16	-	5	2

Modern	1	5	2	2
Nato üyesi	-	-	1	-
(70 milyon)yoğun nüfuslu	9	-	6	3
Hukuk devleti	-	-	1	-
Seküler	9	1	5	2
Müslüman toprağı	2	-	-	-
Demokratik	4	-	3	-
Yüzölçümü (çok) büyük	4	-	4	1
Büyük ulus/ülke	3	-	-	-
Topraklarının çoğı Asya’da	9	-	-	-
Nüfus artışının çok yüksek...	3	-	-	-
Gelişmemiş	2	-	-	-
Yarı gelişmiş	2	-	-	-
Demokratik müslüman devlet	2	-	-	-
Tarıma dayalı	1	-	-	-
Avrupa/batı yanlısı	2	-	-	-
Farklı kùltürleri barındıran	2	-	-	-
Azınlıklılarına kötü davranan	1	-	-	-
Güvenli olmayan	1	-	-	-

TABLO 11: “Türkiye” ile ilgili kullanılan sıfat ve sözcükler; “Türkiye” tanımlamaları

16 Aralık 2004 ile 4 Ekim 2005 yılları arasında The Times, The Sunday Times ile The Guardian ve The Observer gazetelerin Türkiye ve Türkler ile ilgili olarak yayınlanan ya da içinde Türkiye ve Türk insanından bahsedilen haber ve yazılarda “Türkiye” ile ilgili

yapılan tanımlamalarda, kullanılan sıfatlar araştırmada tespit edilmiştir. Buna göre her iki ana gazete ve onların haftalık yayınlanan gazetelerinde Türkiye ile ilgili yapılan tanımlamalarda “müslüman ülke” veya “çoğunluğu müslüman olan ülke” ifadelerinin en çok vurgulandığı gözlemlenmiştir. Türkiye’nin ekonomik durumunu ifade etmek amacıyla “fakir ülke” ya da “çok fakir ülke” ifadesine başvurulduğu görülmüştür. Özellikle The Times gazetesinde bu ifadenin daha çok kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca bütün gazetelerde Türkiye’nin kalabalık nüfusu, çoğu kez 70 milyon rakamı belirtilerek vurgulanmıştır. Sağ görüşü temsil eden “The Times” gazetesinde yapılan olumsuz tanımlamaların daha çok olduğu görülmüştür. “Hukuk devleti” ifadesinin sadece bir defa “The Sunday Times” gazetesinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde Türk insanı ve Türkler ile ilgili yapılan tanımlamalar ve kullanılan sıfatlar da incelenmiştir.

SIFATLAR	THE TIMES	THE S. TIMES	THE GUARDIAN	THE OBSERVER
Barbar	-	-	2	-
Tehlikeli	-	-	1	-
Düşman	-	-	1	-
Korkulan yabancı	-	-	1	-
Asya’lı	-	-	1	-
İslamcı	-	-	1	-
Savaşçı	-	-	1	-
Disiplinli	-	-	1	-
Çevreye uyum sağlar	-	-	1	-
Göç yeteneği olan	-	-	1	-
Sert/güçlü	-	-	1	-
Konuşamaz	1	1	-	-

Acımasızlığın sembolü	1	1	-	-
Dostane/sıcak	1	-		
Muhafazakar	-	1	-	-
Kadınlara kötü davranan	-	1	-	-
Göçebe	1	1		
İşçi	1	-	-	-
Cömert	1	-	-	-
Kanlı geçmişi olan	2	-	-	-
Kibar ve misafirperver	1	-	-	-

TABLO 12: “Türk”, “Türk insanı” ile ilgili kullanılan sıfatlar, tanımlar

“Türk insanı” hakkında kullanılan sıfatlar araştırma çerçevesinde tespit edilmiştir. Kullanılan sıfatların çoğunluğunun olumsuz olduğu görülmekte ancak “cömert”, “dostane”, “değişen koşullara uyumlu” şeklinde olumlu tanımların kullanıldığı görülmektedir. Olumsuz sıfatların çoğunluğunun tarihsel konular etrafında yapılan değerlendirmeler çerçevesinde kullanıldığı görülmüştür.

THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	
REFORMLAR	ADET
Ölüm cezasının kaldırılması	9
Kürtlere daha çok haklar verilmesi/ azınlık haklarının iyileştirilmesi	5
İşkence cezalarının arttırılması	1
İfade özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması	1
Yasal ve adalet sistemde, ceza kanununda yapılan reformlar	3
Askerin sivil hayata, siyasete etkisinin azaltılması	1
Hukukun sivil statüsünün yükseltilmesi	1

TABLO 13: Yapılan reformların içerik özellikleri ve vurgulanma sayısı

Her iki gazetede yayınlanan haber ve yazıların içeriğinde reformlara yapılan toplam vurgu sayısı 21 olarak belirlenmiştir. Yapılan reformlar için kullanılan ifadelerden bazıları ise şöyledir: “Şaşırtıcı”, “büyük”, “önemli.” Özellikle ölüm cezasının kaldırılması yönündeki reforma vurgunun daha çok yapıldığı görülmektedir. Ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik reforma atıfta yapılırken daha çok Abdullah Öcalan’ın mahkumiyetinin müebbet hapse çevrilmesi belirtilirken değinildiği görülmüştür.

The Guardian ve The Observer gazetelerinde ise yapılan toplam reform vurgusunun 15 olduğu belirlenmiştir. Yapıldığına değinilen reformların ve sayı oranı aşağıda belirtilmiştir.

THE GUARDIAN- THE OBSERVER	
REFORMLAR	ADET
Ölüm cezasının kaldırılması	3

Kürtlere daha çok haklar verilmesi/ azınlık haklarının iyileştirilmesi	5
İşkence cezalarının arttırılması	2
İfade özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması	1
Yasal ve adalet sistemde, ceza kanununda yapılan reformlar	3
Askerin sivil hayata, siyasete etkisinin azaltılması	1
Hukukun sivil statüsünün yükseltilmesi	-

TABLO 14: Yapılan reformların içerik özellikleri ve vurgulanma sayısı

Yapılan reformlarla ilgili “Devrime yakın”, “büyük değişiklikliler” şeklinde ifadelerin kullanıldığı görülmüştür.

AB sürecinde yapılan reformların da ele alınış biçimi araştırma çerçevesinde belirlenmiştir. Yukarıda aynı grupların gazeteleri birlikte ele alınarak, hangi reformların yapıldığına yazılarda ne oranda vurgu yapıldığı belirlenmiştir. Buna göre özellikle ölüm cezasının kaldırılması, azınlıklık haklarının iyileştirilmesi ve yasal ve adli sistemde yapılmış olan reformların her iki grubun gazetelerinde de daha çok ele alındığı, vurgulandığı görülmektedir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda eleştirilen konular:

THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	
Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eleştirilen konular	ADET
Orhan Pamuk’a Ermeni soykırımına yönelik sözlerinden dolayı dava açılması	6
Tayyip Erdoğan’ın okuduğu bir şiir yüzünden mahkum edilmesi	4
1994 yılında bazı gazetecilerin hapsedilmesi	1
Kadın, ateist ve homoseksüel, gey ve lezbiyen hakları	2

1994 yılında bazı gazetecilerin hapsedilmesi	-
Ermeni konferansının iptali	-
Konuşma özgürlüğü...	-
Tayyip Erdoğan'ın bazı karikatürcüleri mahkemeye vermesi	-

TABLO 15: Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eleştirilen konular.

Düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda eleştirilen konular:

THE GUARDIAN- THE OBSERVER	
Düşünce ve ifade özgürlüğüne, insan hakları ihlallerine yönelik eleştirilen konular	ADET
Orhan Pamuk'a Ermeni soykırımına yönelik sözlerinden dolayı dava açılması	6
Tayyip Erdoğan'ın okuduğu bir şiir yüzünden mahkum edilmesi	4
Kadın, ateist ve homoseksüel, gey ve lezbiyen hakları	2
1994 yılında bazı gazetecilerin hapsedilmesi	1
Ermeni konferansının iptali	1
Konuşma özgürlüğü...	2
Tayyip Erdoğan'ın bazı karikatürcüleri mahkemeye vermesi	1

TABLO 16: Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eleştirilen konular.

Araştırmada düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik getirilen eleştirilerin ağırlıkla yazar Orhan Pamuk'un "30 bin Kürt ve bir milyon Ermeni Türkiye'de öldürüldü."²²⁵ şeklindeki sözlerinden dolayı mahkemeye verilmesi üzerine yapıldığı gözlemlenmektedir. En çok vurgulanan bir diğer konu da Tayyip Erdoğan'ın okuduğu bir şiir yüzünden

²²⁵ The Observer (27 Şubat 2005)

mahkum olmasıdır.

Türkiye'nin üyeliğine yönelik Avrupa vatandaşlarının olumsuz düşüncelerinin haber ve yazılarda vurgulanması da tespit edilen bir diğer noktadır.

AB vatandaşlarının Türkiye'nin üyeliğine karşı çıktığı	THE TIMES		THE S. TIMES		THE GUARDIAN		THE OBSERVER	
	ADET	ORAN%	ADET	ORAN%	ADET	ORAN%	ADET	ORAN%
	20	55,55	5	13,88	10	27,77	1	2,77

TABLO 17: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine Avrupa vatandaşlarının tepkisinin vurgulanması

Avrupa vatandaşlarının Türkiye'nin AB'ye üyeliğine yönelik düşüncelerini araştıran çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada konu edilen araştırmaların ve Avrupa insanın Türkiye'nin üyeliğine yaklaşımının haberlere yansıtılış biçimini irdelenmiştir. Türkiye'nin üyeliğine yönelik olumsuz düşüncelerin ve karşı çıkanların var olduğunun yapılan haberlerde özellikle vurgulandığı belirlenmiştir. Sağ görüşlü gazetelerde liberal sol anlayıştaki gazetelere oranla bu konunun daha çok vurgulandığı görülmüştür.

Araştırmalar çoğu kişinin Türkiye'nin AB dışında kalmasının istediğini gösteriyor.
(19 Temmuz 2005, The Times)

Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkılma nedenleri haberler ve yazılarda şu şekilde belirtilmektedir:

THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	
Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri	ADET
Geniş Türk nüfusunun Avrupa ülkelerine göç etmesi korkusu	10
Kültürel sorunlar ve entegrasyon endişeleri	7

Ekonomik sebepler	2
Din/ geniş müslüman nüfus	1
Türklerin AB'nin karakterini değiştirebileceği endişesi	2
Türkiye'nin AB'ye girişinin islamcı fundamentalistlere zemin hazırlayacağı endişesi	1

TABLO 18: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri

“70 milyon insanıyla müslüman bir ülkeyi birliğe dahil etmek AB'nin karakterini köklü bir şekilde değiştirebilir.” (The Sunday Times, 2 Ekim 2005)

Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanlar, onun AB'ye katılmak için çok büyük, çok fakir ve kültürel olarak çok farklı olduğunu iddia etmektedir. (3 Ekim 2005, The Times)

Zengin ve zorunlu olarak Hristiyan bir kulübün üyeliğini 70 milyon müslümanın beş parasız ülkesine genişletmek...(15 Ocak 2005, The Times)

Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkılma nedenleri:

THE GUARDIAN- THE OBSERVER	
Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri	ADET
Geniş Türk nüfusunun Avrupa ülkelerine göç etmesi korkusu	4
Kültürel sorunlar ve entegrasyon endişeleri	1
Ekonomik sebepler	1
Din/ geniş müslüman nüfus	2
Türklerin AB'nin karakterini değiştirebileceği endişesi	-
Türkiye'nin AB'ye girişinin islamcı fundamentalistlere zemin hazırlayacağı endişesi	-

TABLO 19: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkılma nedenleri

Türkiye'nin AB'ye üyeliğine yönelik karşı çıkılma nedenleri de araştırma çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre geniş Türk nüfusunun Avrupa ülkelerine göç etmesi endişesi her iki grubun gazetelerinde ele alınan, vurgulanan ana konudur. Din faktörü, kültürel farklılıkların yaratabileceği sorunlar ve Türklerin entegre olamama endişeleri vurgulanan diğer konular olarak gözlemlenmiştir.

70 milyon müslümanın Batı Avrupa'da yaşama ve çalışma hakkı kazanmasına izin verecek olan Türkiye'nin AB'ye girmesine yaygın olarak karşı çıkılmaktadır. (11 Mart 2005, The Times)

Araştırma çerçevesinde ayrıca Türk kültürü ile Avrupa kültürü arasında farklılık olduğuna dair yapılan vurgular da tespit edilmiştir:

Türk kültürü ile Avrupa kültürü arasında farklılık	
THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	THE GUARDIAN- THE OBSERVER
11	7

TABLO 20: Kültürel farklılık vurgusu

Kültürle arasında farklılık olduğuna yönelik kullanılan ifadeler de araştırma doğrultusunda belirlenmiştir. Buna göre sağ görüşü temsil eden The Times grubunda kültürel Türkiye ile Avrupa kültürü arasında kültürel farklılık olduğu vurgusu liberal sol görüşü temsil eden The Guardian grubuna göre daha fazladır.

“İnsanlar Türkiye hakkında endişeliler. Türklerin çok farklı bir kültürü var ve bizim kültürümüzle uyuşmuyor.” (26 Mayıs 2005, The Times)

“Türkler, farklı din, kültür ve coğrafyadan olan...” (22 Aralık 2004, The Times)

“Hristiyan kültürü paylaşan ülkeler birliğine Müslüman bir ülkeyi almak bazılarında korku yaratıyor.” (21 Aralık 2004, The Times)

Avustralyalıların %73’ü Türkiye’nin AB’ye katılamayacağına çünkü kültürel farklılıkları çok büyük olduğuna inanmaktadır. (3 Ekim 2005, The Guardian)

Türkiye’de “sekülerizme” meyilli olanlarla “fundamentalizme” meyilli olanlar arasında bir kültür savaşı olduğu gerçek. (2 Ekim 2005, The Observer)

Türkiye’de askerin siyasete müdahalesi de araştırma çerçevesinde incelenmiştir:

Türkiye’de askerin sivil hayata müdahalesi	
THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	THE GUARDIAN- THE OBSERVER
3	2

TABLO 21: Askerin sivil hayata müdahalesi

Askerin, sivil hayata, siyasete müdahale etmesinin vurgulandığı haber oranları da araştırma çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre The Times ve The Sunday Times gazetelerinde bu konuya 3 defa değinilmiştir. Buna karşın The Guardian ile The Observer gazetelerinde ise konuya 2 defa vurgu yapılmıştır.

Hem kültürel farklılık vurgusu hem de askerin sivil yaşama müdahalesi genellikle olumsuz perspektiften ele alınmakta ve Türkiye’nin AB’ye katılmasında temel karşı çıkılma nedenleri olarak gösterilmektedir. Türk ve batı kültürleri arasında farklılık olduğunu belirten ifade oranının bu kadar yüksek olması, AB’nin kültürel bir oluşum olduğu tezinin ileri sürüldüğü bir ortamda Avrupa halkı üzerinde bu tür bir kanının oluşup yerleşmesine katkı yapacağı muhakkaktır.

Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek verilme nedenleri:

THE TIMES-THE SUNDAY TIMES	
Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek verilme nedenleri	SAYI
Genç ve dinamik nüfus	2
Stratejik önemi	3
Ekonomik sebepler/ Pazar potansiyeli	2
AB'nin güvenliğine katkı yapacağı	1
İki kültür, din ile kıta/Avrupa arasında bir köprü olabileceği	2
Avrupa'nın kültürel çeşitliliğine katkı yapacağı	1
Çevresini kuşatan ülkelere örnek olacağı	-
Avrupa'da yaşayan 12 milyon müslümana pozitif mesaj olabileceği	-
Türklerin beklenti ve umutlarının kırılmaması gerektiği	-
Güçlü Türk ordusu	1

TABLO 22: Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek nedenleri

Araştırmaya göre Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek verilme sebeplerinin sağ görüşü temsil eden ilgili gazetelerde yukarıdaki konular etrafında şekillendirildiği görülmektedir. Buna göre stratejik önemine yapılan vurgunun yanında, kültürler ve dinler arasında köprü olabilme işlevinin de ele alındığı görülmektedir. The Times ve Sunday Times gazetelerinde çıkan yazı ve haberlerde Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek nedenleri arasında en çok, Türkiye'nin genç ve dinamik nüfusu, stratejik önemi, ekonomik olarak Avrupaya kazandırabileceklerine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Jack Straw: “ Türkiye'nin dinamik ekonomisi ve toplumu Avrupa için değerli bir hazine...” (16 Aralık 2004, The Times)

Avrupa’lı bir Türkiye, Ankara’nın çabalarına karşı çıkanlara İslam ile Hıristiyanlık, batı ile doğu değerleri arasındaki bir medeniyetler çatışmasının olmadığını gösterecektir. (1 Ekim 2005, The Times)

Türkiye’nin üyeliğine destek verilme nedenleri:

THE GUARDIAN- THE OBSERVER	
Türkiye’nin AB’ye üyeliğine destek verenlerin nedenleri	SAYI
Genç ve dinamik nüfus	3
Stratejik önemi	1
Ekonomik sebepler/ Pazar potansiyeli	3
AB’nin güvenliğine katkı yapacağı	-
İki kültür, din ile kıta/Avrupa arasında bir köprü olabileceği	1
Avrupa’nın kültürel çeşitliliğine katkı yapacağı	-
Çevresini kuşatan ülkelere örnek olacağı	2
Avrupa’da yaşayan 12 milyon müslümana pozitif mesaj olabileceği	2
Türklerin beklenti ve umutlarının kırılmaması gerektiği	1
Güçlü Türk ordusu	-

TABLO 23: Türkiye’nin AB’ye üyeliğine destek nedenleri

Görüldüğü gibi, Türkiye’nin AB’ye girişine destek sebeplerin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Ancak batı dünyası ile İslam dünyası arasında köprü olabileceği vurgusu dikkatleri çekmektedir. Türkiye’den adeta İslam dünyasının temsilcisi gibi bahsedildiği ve var olan tartışmalı süreçte aracı olabileceği daha sık vurgulandığı görülmektedir.

SONUÇ

Biz kimiz? Kendimizi nasıl tanımlıyoruz? Nasıl ve kime karşı? Çünkü kendimizi tanımlayabilmek, kendimizin bilincine varabilmek, kendimize bu soruları sorup cevaplandırmaktan geçmektedir. Kendinin farkına varmak ötekiyi inşa etmekten geçiyor. Hem bireysel hem de toplumsal düzlemde bu süreç yani ötekini inşa etme süreci, kaçınılmaz olarak işlemekte, işletilmektedir. İletişim araçları günümüzde bu sürecin baş aktörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik oluşum aşamalarının kültürel bilgiler temeline dayanmaktadır. Yani kimliğin oluşumu için gerekli olan bilgi içinde yaşanan kültürün oluşturduğu bilgidir. Bu bilgi parçacıkları ise iki kaynaktan beslenmektedir: aile, okul, iş çevresinden vb. oluşan birincil, ana kaynaklar ile etkileri konusunda pek çok tartışmanın ve araştırmanın yapıldığı araçlardır. İkincil araçlar olarak da nitelendirilen bu araçlar kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar hem bireysel hem de ortak bir kimliğin oluşumunda çok etkindirler. Kurgusal bir kollektif kimliğin oluşmasındaki etkisi özellikle vurgulanmaktadır.

Medyanın toplumsal hayatı, bireyin duygu ve düşüncelerini şekillendirme, kamuoyu oluşturma rolü pek çok yazar ve akademisyen tarafından dile getirilmektedir. Kültürel çalışmalar özellikle 60'lı yıllardan sonra pek çok medya çalışmalarını yönlendirmiş ve medyanın kültürle olan ilişkisi pek çok çalışmaya konu olmuştur.

Özellikle sosyal kimliğin şekillenmesinde, bir ulusa bir aidiyete bağlılık hissinin toplumda yerleşmesi ve yayılmasında ya da toplumun herhangi bir fikir ya da ürüne meyletmesinin sağlanmasında medyanın egemen çıkarlara ve ideolojilere hizmet ettiği aşıkardır. Eleştirel yaklaşımlarda da ifade edildiği üzere bu süreci organize ederken iktidar sahibi kişi ve kurumların, hegomonik güçlerin, egemen ideolojilerin anlamlarını, dünya görüşlerini doğallaştırarak bunlara meşruiyet kazandırmakta ve bireylerin ve toplumların bunların kabul edip içselleştirmesine hizmet etmektedir. Marks'ın güç ilişkilerinin önemli bir aktörü olarak nitelediği medya, toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde de önemli görevler üstlenmektedir.

Böylesi bir fonksiyonu olan medyanın özellikle batı medyasının Türkiye'nin AB sürecindeki tutumu, haberleri ele alış ve yansıtış biçimleri bu süreçte bizim için önem taşımaktadır. Çünkü medya toplumda bir kişi, ulus, devlet ya her hangi bir oluşum hakkında olumlu ve olumsuz fikirlerin oluşmasına ve tutumların yerleşmesine hizmet etmektedir. Bu yüzden yaptığımız bu çalışmada batı medyasının Türkiye'ye olan bakış açısını, ve bu bakış açısını kendi toplumununa nasıl aktardığını inceledik. Yaptığımız çalışmada görüldüğü gibi haberlerin büyük bir çoğunluğunda Türkiye'nin her ne kadar bir takım reformalara imza atsa da, ki bunlar da takdir edilmekte, sosyo kültürel olarak farklı olduğunu bu açıdan AB'ye girmesi konusunda endişe edici ifadeler kullandıkları görülmektedir. Türkiye hakkında negatif sıfatların daha çok kullanıldığı gözlenmiştir.

Özellikle Kıbrıs gibi siyasi konularda kültürel kimlik analizinden çok tamamen tarihsel bakış açısı ve çıkar ilişkileri çerçevesinde değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir.

Haberlerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin henüz AB'ye girmek için henüz hazır olmadığına ama stratejik öneminden ve İslam dünyasıyla köprü olabilme potansiyelinden dolayı birliğe dahil edilmese bile “özel üyelik” sıfatıyla ilişkilerin devam etmesi gerektiğine dair vurgu yapılmaktadır.

Yapılan araştırmada görüldüğü üzere ilgili gazetelerde yayınlanan haber ve yazılarda Türkiye'nin AB üyelik sürecine yönelik yapılan vurgularda, kullanılan ifadelerde Avrupa toplumun tarihsel süreç içerisinde oluşmuş “öteki” olarak, Türkiye ve Türk insanına olan olumsuz bakış açısının yansıtıldığı görülmektedir. Türkiye'nin tarihsel ve kültürel olarak Avrupa'ya ait olmadığına ancak stratejik çıkarlar gereği ilişkinin devam ettirilmesi gerektiğine dair genel bir anlayışın vurgulandığı gözlenmiştir.

Bu çalışmamızda batı basınının Türkiye'nin kendi medeniyetlerine ait olmadığını, farklı bir kültürel kimliğe sahip olduğunu vurguladıkları tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AÇIKÖZ, H. Mustafa; **İletişim Felsefesine Giriş**, İstanbul, Birey Yayınları, 2003.
- ADIGÜZEL, Yusuf; **Kültür Endüstrisi**, İstanbul, Şehir Yayınları, 2001.
- ALEMDAR, Korkmaz - İ. Erdoğan; **İletişim ve Toplum**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990.
- ALEMDAR, Korkmaz - İ. Erdoğan; **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Ankara, My Yayınları, 1998.
- ALVER, Fusun; **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul, Der Yayınları, 2003
- ARIK, M.Bilal; “**Medya ve Kültür Çalışmaları Kapsamında Kültürel Çalışmalar Ekolüne Bir Bakış**”, M. Işık (der.), Medyaya Yeni Yaklaşımlar, Konya, Eğitim Kitabevi, 2004.
- ARMAND Ve Michele Mattelart; **İletişim Kuramları Tarihi**, Çev. Merih Zıllıoğlu, İletişim Yayınları, 1998.
- ASSMANN, Jan; **Kültürel Bellek**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.
- BEKTAŞ, Arsev; **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1996.
- BİLGİN, Nuri; **Kollektif Kimlik**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1995.
- CASTELLS, Manuel; **Kimliğin Gücü**, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yay. 2006.
- CİTRİN, Jack - John Sides; **More than nationals: How Identity Choice Matters in the New Europe**, Richard Herrmann, Thomas Risse ve Marilyn Brewer (der), Transnational Identities: Becoming European in the EU, Lanham, Rowman, 2004.
- ERDENİR, F. H. Burak; **Avrupa Kimliği: Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçilige**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2005.
- ERDOĞAN, İrfan; **İletişimi Anlamak**, 1. bs., Ankara, Erk Yayınları, 2003.
- ERDOĞAN, İrfan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara, ERK Yayınları, 2005.
- ERGİN, Muharrem; **Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri**, 3. bs., İstanbul, 1975.

- ERGUN, Doğan; **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.
- EVİRGEN, Dilek; **Televizyon Haberlerinde Söylem**, Gazi Üniv. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- GENCEL BEK, Mine; **Medya ve Avrupa Birliği'nin Temsili: Türkiye'nin AB Adaylığının Basındaki Sunumunun Analizi, Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (der.), Ankara, 2004.
- GIDDENS, Antony; **Sociology**, 5. bs., Cambridge, Polity Pres.
- GÖKÇE, Orhan; **İçerik Çözümlemesi**, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2001.
- GRİPSRUD, Jostein; **Understanding Media Culture**, London, Arnold, 2002.
- GROOMBRIDGE, Brian; **Televizyon ve Toplum**, İstanbul, Reklam Yayınları, 1976.
- GÜNGÖR, Erol; **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1976.
- GÜVENÇ, Bozkurt; **Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- HARALAMBOS and Holborn; **Sociology: Themes and Perspectives**, London, HarperCollins Pub., 2000
- HERRMANN, Richard K. Thomas Risse, and Marilyn B. Brewer (ed.), **Transnational Identities: Becoming European in the EU**, Oxford, Rowman and Littlefield Publishers, 2004.
- İNAL, Ayşe; **"Haber Üretim Sürecine Farklı İki Yaklaşım"**, Ank. Üniv. İlet. Fak. Yıllık, İletişim Yayınları /3, 1994.
- İNAL, Ayşe; **Medyanın Etkisi Sorunsalına Başka Bir Bakış**, Sevda Alankuş (der.), Medya ve Toplum, İstanbul, Bia Yayınları, 2003.
- İNCEOĞLU, Metin; **Tutum- Algı- İletişim**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2000.
- İRYAN, Süleyman(der.); **Medya-Kültür-Siyaset**, Ankara: Ark Yayınları, 1997.
- JARY, D. and Jary, J.; **Collins Dictionary of Sociology**, HarperCollis, London, 1991.
- JOYCE, Christopher (ed.); **Questions of Identity: A Selection From The Paces Of New European**, London: I. B. Tauris Publishers, 2002.
- KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Millî Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1983.
- KEMEŞ, Bülent; **"Batı Medyasında İslam İmajı"**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.
- KER DİNÇER, Müjde; **Lobicilik**, İzmir, Alfa Yayınları, 1998.

- KEYMAN, E. F.; **Kimlik ve Demokrasi: Devlet ve Ötesi Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, 2005.
- KING, Anthony D. (der.); “**Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**”, çev. G. Seçkin-Ü. H. Yolsal, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.
- KULA, Onur Bilge; **Avrupa Kimliği ve Türkiye**, İstanbul, Büke Kitapları, 2006.
- KURTKAN BİLGİSEVEN, Amiran; **Türk Milletinin Manevi Değerleri**, İstanbul, 1977.
- MAALOUF, Amin; **Ölümcül Kimlikler**, Çev. Aysel Bora, Ankara, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- MCQUAIL, Denis - Sven Windahl; **Kitle İletişim Modelleri**, Ankara, İmge Yayınları, 1997.
- METİNER, Mehmet; **İdeolojik Devletten Demokratik Devlete**, İstanbul, Beyan Yayınları, 1999.
- MUTLU, Erol; **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 2004.
- NOELLE, Elisabeth – Neumann; **Kamuoyu: Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Ankara, Dost Kitabevi, 1998.
- O’SULLIVAN, Tim Brian Dutton and Phillip Rayner; **Studying The Media**, Arnold, London, 2003.
- ÖZDEMİR, Sadi; **Medya, Emperyalizm ve Küreselleşme**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998.
- SHOEMAKER, Pamela - Reese S.D.; **İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi**, Der. Süleyman İrvan, Medya, Kültür, Siyaset , Ankara, Ark Yayınları, 1997.
- SMITH, Anthony D.; **National Identity and the Idea of European Unity**, Peter Gowan ve Perry Anderson (der), The Question of Europe, London, Verso, 1997.
- ŞEKER, Mustafa; **Televizyon Haberlerinin İmge Üretme Ve Anlam Yitirme Sorunu**, Konya, Selçuk Üniv. Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- TEKİNALP, Şermin; **Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon**, İstanbul, Der Yayınları, 2003.
- TEKİNALP, Şermin ve R. Uzun; **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul, Derin Yayınevi, 2004.

- TILIÇ, Doğan L.; **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.
- TURAL, Sadık; **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Ankara, Ecdad Yayınları, 1992.
- TÜRKOĞLU, Nurçay; **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara: Toplumsal İletişim**, İstanbul, Babil Yayınları, 2004.
- TÜRKOĞLU, Nurçay; **Toplumsal İletişim**, İstanbul: Babil Yayınları, 2004.
- USLUATA, Ayseli; **İletişim**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995.
- WINTLE, Michael (ed.); **Culture and Identity in Europe**, England, Avebury, Ashgate Publishing Ltd., 1996.
- YÜKSEL, Erkan; **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya: Çizgi Kitapevi, 2001.

DERGİLER

- ADANIR, Oğuz; **Kültür ve Zihniyet**, Doğu Batı, Yıl 6, Sayı 23, Mayıs, Haziran, Temmuz 1998
- ÇOTUKSÖKEN, Betül; **Avrupa: Öznenin Doğum Yeri**, Doğu Batı, Yıl. 4, Sayı 14, Şubat, Mart, Nisan 2001.
- DÜLGER, Mehmet; **Uzun Bir Seyehatin İlk Adımı**, Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı II., Kasım-Aralık 2000.
- ERKAL, Mustafa E.; **Kültürel Kimlik ve Türk Kimliği**, Yeni Türkiye: Türk Dünyası Özel Sayısı, Mayıs-Haziran 1997.
- GÜNER, Agah Oktay; **“Türk Dünyası ve Kültür Hayatımız”**, Yeni Türkiye: Türk Dünyası Özel Sayısı, Mayıs-Haziran 1997.
- KIZILDAĞ, Şaban; **Medya Çocukları**, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001.
- TÜRKKAHRAMAN, Mimar - Dolunay Şenol Çevik; **“Normatif ve Fonksiyonel Bütünleşme Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye**, **Yeni Türkiye: AB Özel Sayısı II.**, Kasım-Aralık 2000.
- VARDAR, Deniz; **“Avrupa Birliği ve Kimlik Oluşum Süreci”**, Birikim, Mayıs 2002.

VURAL, Ali Murat; **Medyanın Kültürel Kalkınmayı Sağlama ve Eğitim İşlev,**
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İ.Ü. Basımevi Müdürlüğü,
Sayı 10, 2000.

SÖZLÜKLER

Dictionary of Media Studies, London: A&C Black Publisher Ltd., 2006.

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>. 2007.

http://tr.wikipedia.org/wiki/The_Times (25 Ocak 2008)

http://tr.wikipedia.org/wiki/The_Guardian (25 Ocak 2008)

<http://www.umitatabek.net/icerikcoz.doc> (15 Şubat 2008)

<http://www.tgc.org.tr/ybs/17-27.htm> (15 Mart 2008)

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Çanakkale’de doğan Şerafettin Baş, ilk ve orta öğrenimini Çanakkale’de tamamlamıştır. Liseyi Açıköğretim lisesinde bitiren, 2004 yılında da İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünden mezun olan Baş, okul yıllarında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Birimi’nde ve fakültenin İletişim Kulübü’nde öğrenci olarak çalışma ve organizasyonlara katılmıştır.

Mezun olduktan sonra Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Bölümüne kabul edilmiş, yurtdışında iki yıl İngilizce dil eğitimi almış ve çeşitli sertifika kurslarına katılmıştır.

e-mail: basserafettin@hotmail.com